

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSMAYİL HAKKI BALTACIOĞLU'NUN
EĞİTİM VE KÜLTÜR GÖRÜŞLERİ

(MASTER TEZİ)

1089

TEZ DANIŞMANI:
Yrd.Doç.Dr. Ülker AKKUTAY

TEZİ HAZIRLAYAN:
İlhan AKAR

ANKARA-1985

Ö N S Ö Z

Bilindiği üzere eğitim, insanlık tarihi kadar eskidir. Eğitimsiz toplum düşünmek mümkün değildir. Eğitim bir süreçtir. Bu süreç, başlangıçtan günümüze kadar şu veya bu şekilde devam edip gelmiştir. Bundan sonra da devam edecektir.

Eğitim, milletler için son derece büyük bir öneme sahiptir. Milletlerin tarihlerini incelediğimiz zaman, eğitim hadisesiyle çok yakından ilgilendiklerini görürüz. Günümüzde dahi eğitim, bütün dünyada en önemli problemlerden biri olma özelliğini hâlâ muhafaza etmektedir. Peki eğitim niçin bu kadar önemlidir? İnsanlar niçin en başta eğitim meseleleriyle ilgilenmektedirler? Bu soruların cevabını, yine insanlık için bir ayna teşkil eden milletlerin tarihlerine bakmakla bulabiliriz. Tarihin geçmiş devirlerinde ve içinde yaşadığımız asırda, nerede geri kalmış bir toplum varsa, hiç şüphe yok ki o toplumun eğitim meselelerine çözüm bulamamış olduğunu buna karşılık da nerede gelişmiş kalkınmış bir topluma rastlarsak o toplumun eğitim meselelerini büyük ölçüde halletmiş olduğunu görürüz. O halde eğitimin önemi, zannediyorum ki kendiliğinden ortaya çıkmış oluyor. Şu noktayı da belirtmek gerekir ki, eğitim denilince eğitimin her türlü kastedilmektedir.

Ayrıca eğitim olmasaydı, milletler kültür ve medeniyetlerini yeni nesillere aktaramayacak, her yeni nesil de yeni baştan bir kültür ve medeniyet inşasına mecbur kalacaktı. Bu durum da toplumların gelişmesini ve ilerlemesini hemen hemen imkânsız bir hâle getirecekti.

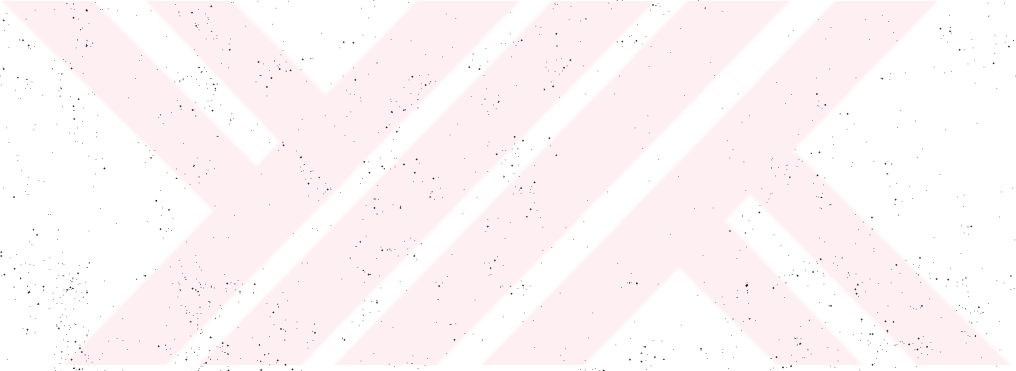
İşte bu düşüncelerle, "İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Eğitim ve Kültür Görüşleri" adlı bir araştırmayı tez konusu olarak seçmiş bulunuyorum.

Bu araştırmayı ve çalışmayı yaparken de, tez konusunun seçiminden tezin bitimine kadar, her safhada her türlü yar-

dımanı esirgemeyen, aydınlatıcı fikirleriyle bana ışık tutan tez yöneticim ve değerli Hocam Sayın Yrd.Doç.Dr. Ülker AKKUTAY'a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Ankara, 1985

İlhan AKAR

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>Sayfa</u>
Ö N S Ö Z	II-III
İ Ç İ N D E K İ L E R	IV-V
G İ R İ Ş	VI-VIII
1. İ.H. BALTACIOĞLU'NUN HAYATI	1-27
1.1. Eserleri	23-27
2. BALTACIOĞLU'NUN CUMHURİYET ÖNCESİ VE CUMHURİYET DÖNEMİ EĞİTİMİNİ DEĞERLENDİRİŞİ	28-32
3. EĞİTİMDE ISLAHAT	33-42
3.1. Eğitim Kavramından Ne Anlıyoruz?	33-35
3.2. Sadece Okulları Islah Etmekle Eğitim Düze- lir Mi?	35-37
3.3. Eğitimde Islahat Politikası Nasıl Olmalı? .	37-42
4. BALTACIOĞLU VE EĞİTİM	43-55
4.1. Baltacıoğlu'nun Eğitim Konusunda Genel Gö- rüşleri	43-48
4.2. Eğitimin Tarifi	48-52
4.3. Eğitimin Amacı	52-55
5. BALTACIOĞLU'NUN EĞİTİM SİSTEMİNİN (İÇTİMAİ MEK- TEP) TEMEL PRENSİPLERİ	56-63
5.1. Şahsiyet Prensibi	56-57
5.2. Çevre Prensibi	57
5.3. Çalışma Prensibi	57-58
5.4. Verim Prensibi	58
5.5. Başlatma Prensibi	58-63
6. İÇTİMAİ MEKTEP'İN BÜNYESİ	64-90
6.1. İçtimai Mektep'te Çevre	67-70
6.2. İçtimai Mektep'te Okul Binaları	70

	<u>Sayfa</u>
6.3. İctimaî Mektep'te Öğretim Metotları	70-77
6.4. İctimaî Mektep'te Öğretmen ve Öğrenci	77-81
6.5. İctimaî Mektep'te Yönetim	81-84
6.6. İctimaî Mektep'te Sınıf	84-86
6.7. İctimaî Mektep'te Program ve Kitaplar	86-87
6.8. İctimaî Mektep'te İmtihan	87-90
7. OKULLAR VE EĞİTİM	91-95
7.1. İlkokullar ve Eğitim	91-92
7.2. Ortaöğretim ve Eğitim	92
7.3. Üniversite ve Eğitim	93-95
8. EĞİTİM TÜRLERİ	96-109
8.1. Çocuk Eğitimi	96-100
8.2. Halk Eğitimi	101-103
8.3. Ahlâk Eğitimi	103-105
8.4. Din Eğitimi	105-107
8.5. Meslek Eğitimi	107-109
9. BALTACIOĞLU'NDA MİLLET, MİLLİYET VE MİLLİYETÇİLİK ANLAYIŞI	110-114
9.1. Millet ve Milliyet	110-112
9.2. Milliyetçilik	112-114
10. KÜLTÜR VE MEDENİYET	115-117
10.1. Kültür	115
10.2. Medeniyet	115-116
10.3. Kültür ile Medeniyetin Mukayesesi	116-117
11. MİLLÎ KÜLTÜR VE YABANCI KÜLTÜR	118-123
12. KÜLTÜR VE KALKINMA MÜNASEBETLERİ	124-127
S O N U Ç	128-129
B İ B L İ Y O G R A F Y A	130-132

G İ R İ Ő

"İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Eğitim ve Kültür Görüşleri" adlı tez konusuyla ilgili olarak yaptığım araştırmanın mahiyeti hakkında bilgi vermeden önce, 1980 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde Necmettin Tozlu tarafından hazırlanan "İ.H. Baltacıoğlu'nun Eğitim Sistemi Üzerine Bir Araştırma" adlı doktora tezi üzerinde kısaca durmak istiyorum.

Her ne kadar çalışma alanımızın muhatabı aynı şahsiyet olsa da, bu tezle benim hazırladığım tezin konulara bakış açısı ve yaklaşımı değişik olmuştur. Ayrıca ben, İ.H. Baltacıoğlu'nun kültür görüşlerini ayrı bir bölümde ve müstakil olarak inceledim. Gerçi doktora tezinin hazırlayıcısı da, Baltacıoğlu'nun kültür görüşlerine yer yer temas etmiş ama, tez konusunun başlığı gereği bu görüşleri ayrı bir bölümde ve müstakil olarak ele almamıştır. Diğer taraftan adı geçen tez, doktora tezi olması dolayısıyla daha kapsamlıdır. Bende elden geldigince tezimin kapsamını geniş tutmak için gayret sarfettim.

Araştırmamı döküman çalışması şeklinde yaptım. Tez konusuyla ilgili olarak, Baltacıoğlu'nun eserlerinin büyük kısmını inceledim, Ayrıca mümkün olduğu kadar O'nun "Yeni Adam" gazetesinde yayınlanan makalelerinden istifade ettim. "Bir kişi kendi fikirlerini yine en iyi kendisi anlatır" düşüncesinden hareket ederek, bir iki istisna dışında Baltacıoğlu hakkında yazılan başka kaynaklara müracaat etmedim.

Tezimi hazırlarken takip ettiğim plâna gelince:

Birinci bölümde, Baltacıoğlu'nun hayatından ve eserlerinden geniş bir şekilde bahsettim. Hayat hikâyesi üzerinde uzun durmanın sebebi, Baltacıoğlu'nun hayatı ile fikirleri arasında paralellik bulunan ender şahsiyetlerden biri olmasıdır.

İkinci bölümde, Baltacıoğlu'nun Cumhuriyet öncesi eğitimi ile Cumhuriyet dönemi eğitimini nasıl değerlendirdiğini ele aldım. Çünkü Baltacıoğlu, hem Osmanlı'nın son döneminde yaşamış ve bu dönemin eğitim sistemini yakından müşahade etmiş, hem de Cumhuriyet döneminde yaşamış bir eğitimcidir.

Üçüncü bölümde, eğitimde ıslahat hakkındaki düşüncelerine yer verdim.

Dördüncü bölümde, eğitim konusundaki genel görüşleri ile eğitimin tarif ve amacından ne anladığım ortaya koydum.

Beşinci bölümde, Baltacıoğlu'nun yeni geliştirdiği eğitim sisteminin (İçtimai Mektep) temel prensipleri üzerinde durdum.

Altıncı bölümde, İçtimai Mektep'in bünyesi hakkında geniş olarak bilgi verdim.

Yedinci bölümde, Baltacıoğlu'nun ilk, orta ve yüksek öğretimi nasıl değerlendirdiğini belirttim.

Sekizinci bölümde, çeşitli eğitim türleri üzerinde durdum ve Baltacıoğlu'nun bu konudaki görüşlerini inceledim. Böylece eğitimle ilgili kısım sona ermiş oldu.

Dokuzuncu bölümden itibaren kültür kısmına geçtim. Bu bölümde Baltacıoğlu'nun millet, milliyet ve milliyetçilik anlayışını değerlendirdim.

Onuncu bölümde, kültür ve medeniyet kavramlarını inceledim. Ayrıca Baltacıoğlu'nun bu kavramları nasıl mukayese ettiğini gösterdim.

Onbirinci bölümde, Baltacıoğlu'nun millî kültür ve yabancı kültüre bakış açısını değerlendirdim.

Nihayet son bölüm olan onikinci bölümde, kültürün kalkınma ile olan ilişkisini inceledim.

Ben bu çalışmayla, gerçekten orijinal fikirleri olan Baltacıoğlu'nun eğitim ve kültür hakkındaki düşüncelerini elimden geldiğince açıklamaya çalıştım. Bu vesileyle, Türk eğitimine az da olsa bir faydam dokunmuşsa kendimi mutlu sayacağım.

1. İ.H. BALTACIOĞLU'NUN HAYATI

Bazı düşünürler vardır ki, hayatları ile fikirleri arasında yakından bir ilişki bulunmayabilir. Ama bazı düşünürler de vardır ki, hayatları ile fikirleri arasında sıkı bir ilişki mevcuttur. İşte Baltacioğlu bu ikinci kısım düşünürler arasına girer. Bu bakımdan Baltacioğlu'nun fikirlerini gerektirdiği şekilde değerlendirebilmek için, mutlaka o'nun hayat hikâyesini bilmek lâzımdır.(X)

Çocukluk Hayatı:

İ.H. Baltacioğlu, 28.2.1886'da İstanbul'da, Cihangir'de dünyaya geldi. Babası Mucur (Kırşehir)'lü bir ailenin oğlu olan Baltacioğlu İbrahim Ethem (1850-1913), annesi ise Düzceli Hamide ya da Hamdûne Hanımdır. İ. Hakki'nın çocukluğu, büyük babası Abdürrahman'ın Cihangir'de Yeni Çeşme sokağında yaptırdığı büyük ahşap evde geçmiştir.

Babası:

İ.H. Baltacioğlu'nun karakterinin teşekkülünde en önemli kişiler annesi ile babasıdır. O, babasının bu konudaki etkisini şöyle açıklar:

"Babam, karakterimin teşekkülünde belki en çok müessir olan adamdır. Onun için kendisini babam olmaktan önce mürebbim, yetiştiricim ve yaratıcım olarak düşünmek isterim."(1)

Baltacioğlu, sosyal ve kültürel değerlere yönelmesinde de,

(X) Bu bölümdeki bilgiler Kemal Aytaç'ın, İ.H. Baltacioğlu'nun kendi hayatını anlattığı "Yeni Adam" gazetesinin 142 (17 Eylül 1938)-360(20 Kasım 1941) sayıları arasında yaptığı araştırmadan alınmıştır.

Bak.: Aytaç, K.: "İ.H. Baltacioğlu'nun Hayatı ve Faaliyetleri.", D.T.C.F. Felsefe Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, C.XI, Ankara 1979, s.165-190.

(1) Aytaç, K: a.g.m., s.166.

babasının çok etkili olduğunu söyler:

"Babamın bana hemen hemen şuurluca aşıladığı sosyal değerlerden biri de Türklük değeridir. Türküz, Mucurlu'yuz diyordu. 1910'da Avrupa'ya gidiyordum, bana şu sözleri söyledi: Şapka giyeceksin, giyersin, fakat milliyetini kaybetmiyeceksin. Zaten senden korkmam, çünkü sen Türk oğlu Türksün diyordu. Babamın devamlı telkinleri karşısında benim Türk olmam, idealist olmam adeta bir kaderdir."(2)

Babasının, Baltacıoğlu üzerindeki etkilerinin en önemli yönlerinden bir diğerini, "onun işçilik hassasında" olduğunu belirtir. O, boş zamanlarında faydalı işler görmek için çalışan, elinden keser, bel yahut tirpitin düşürmiyen, dülgelik, bahçıvanlık eden babasının, öz ve yakın bir yardımcısı idi. Bu faydalı işlerin, Baltacıoğlu üzerindeki eğitici etkileri çok olmuştur. Bir kere, O da, daha sonraları iyi bir marangoz, iyi bir bahçıvan, iyi bir el işçisi... olacaktır. Aynı şekilde daha sonraları, J.J. Rousseau'nun Emile'e marangozluk öğrenmesini tavsiye etmesindeki sırrı daha iyi anlayacak ve eğitim görüşlerinde "istihsâl pedagojisi"nden hareket etmesinde, bu nokta çok önemli bir yer tutacaktır. Babasının onun üzerindeki diğer bir etki alanını, hattatlık konusu teşkil etmektedir. Baltacıoğlu'nun, çağımızın en büyük Türk hattatlarından biri olmasında babasının etkisi büyüktür. Çünkü babasının bu konudaki faaliyeti, onun içinde yetiştiği ailede, tabii bir çevre teşkil ediyordu. Kendisi, bunu şöyle açıklar:

"Bu adam (yani babası) elinde beli, küreği ve keseri atıp da içeriye girdiği zaman mükemmel bir hattat oluyordu, cüz yazıyor, Enam yazıyor, tezhip yapıyordu. Nesih yazısını bir el yazısı gibi çabuk ve kolay yazıyordu."(3)

(2)Aytaç, K.: a.g.m., s.166.

(3)Aytaç, K.: a.g.m., s.166.

Annese:

Baltacıoğlu'nun annesi, hali vakti yerinde olan Düzce'li Seyyit Efendi'nin kızı Hamide Hanım'dır. Hamide Hanımın çocukluğu çeşitli felâketlerle geçmiş. O, doğduktan bir süre sonra annesi ölüyor ve öksüz kalıyor. Hiç tanımadıkları bir aile tarafından büyütülüyor ve yetiştiriliyor. Sonra Baltacıoğlu'nun babası ile evleniyor. Hamide Hanım, Baltacıoğlu'nun babasının ikinci karısıdır. Hamide Hanım, hastalıklı bir kadındır. Baltacıoğlu, annesinin, cehaletine ve ümmiliğine rağmen, üzerinde çok etkili olduğunu söyler:

"Onun müthiş inadı, sarsılmak bilmez ceht kabiliyeti bana da geçmiştir."(4)

Çok sabırlı bir karaktere sahip olan annesinin, kendi kişiliği üzerindeki etkisini, pedagojik bir ilke ile birleştirerek, şu şekilde açıklar:

"Annem misâliyle daha ozamandan beri öğrenmişim ki, eyi bir terbiye büyük bilginlerin değil, kuvvetli şahsiyetlerin eseridir."(5)

Mektep hayatı:

Baltacıoğlu, henüz dört, dört buçuk yaşında bir çocukken mektebe başlatılır. O, ilköğrenimini çeşitli mekteplerde görecektir. Önce Cihangir'e yakın bir mahalle olan Sirkeci Mescit içindeki mahalle mektebine devam etti. Sonra Kabataş'ta set üstündeki konakta bulunan Şemsülmekatip adlı mektebe yazdırıldı. Zamanın en hür mektebi olan Şemsülmekatip'den sonra, babası onu Firuzâğa'daki Meşrifiküyuzat adlı özel bir okula verdi. Daha sonra da Kışlaarkası ilk mektebine başladı ve bu suretle ilköğrenimi sona erdi. Baltacıoğlu, yazıda güzellik yoluyla sanat zevkini ilk defa bu mektepteki Hacı Mustafa Efendi adındaki Kur'an ve hat hoca-

(4)Aytaç, K.: a.g.m., s.167

(5)Aytaç, K.: a.g.m., s.167.

sından aldığını söyler. Bu hocasının kendisi üzerindeki etkisini şöyle açıklar:

"Bana yalnız sanat aşkını değil, temizlik, canlılık ve iyilik aşklarını da o aşıladı."(6)

Baltacıoğlu, kırk yıl sonra hayatını anlatırken ilköğrenimini geçirdiği bu dört okul hakkında şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

"Aradan kırk yıla yakın bir zaman geçmiş, şimdi şu satırları yazarken düşünüyorum, çocukluk hayatımın en ateşli, en canlı yıllarını içine alan bu dört mektep bana ne öğretebildi? diyorum. Kısaca cevabım şu oluyor: hiç bir şey".(7)

Şemsülmekatip'in bazı âdetleri ve yaşayış tarzları ve Kışlaarkası hat hocasının şahsı müstesna, öteki okullardan müspet denilebilecek hiçbir itiyat almamıştı. İlkokulun ilk üç yılına ait etkilemelerin sonucunu O, şöyle özetler:

"Bütün bu ilk sınıfların hayatında, bende teşekkül eden tek şahsiyet ihtilâlcî şahsiyet idi."(8)

Baltacıoğlu, ortaöğrenimine Salıpazarındaki Fevziye Mektebi'nde başladı. İlk günler bu mektepte çektiği ıstırapı, hiçbir yerde çekmediğini söyler; tenefüs zamanları yerin 4-5 metre altındaki bir bodruma, hiçbir yerden ışık almıyan bir bodruma, teneffüs için inişi ve güneşin ancak batarken bir baca gibi olan kısmı aydınlatışını hiç unutmaz. Baltacıoğlu, bu şartlar altında kendini diri diri bir mezara atılmış insanlara benzetir. Bu şartlar, O'nu daha sonraki ihtilâlcî pedagoji anlayışına götürecek önemli etkileri teşkil eder. O, bu konuda şöyle der:

"Fevziye mektebinin hatırası, benim için çok ehemmiyetlidir. Çünkü benim terbiye alanındaki ihtilâlcîliğimi hazırlayan o olmuştur. İlk pedagoji eserim

(6)Aytaç, K.: a.g.m., s.168.

(7)Aytaç, K.: a.g.m., s.168.

(8)Aytaç, K.: a.g.m., s.168.

olan 'Talim ve Terbiyede İnkılâp' daki bütün isyan ve inkârlarımın kaynağı, işte bu Fevziye mektebinin hayatı olmuştur."(9)

Hayatının bu devrinde Baltacıoğlu üzerinde en büyük etkiler yapmış olan şeylerden biri de, tiyatrolardır. Beyoğlu'nda ve Galata rıhtımı üzerinde devam ettiği, pandomimaya büyük yer veren alaturka cinsinden halk tiyatroları, onun çocukluk hayatının tek ve canlı eğlencelerini teşkil ediyordu. Kendisi, bunları şöyle değerlendirir:

"İşte bu iki yer bana tiyatro zevkini aşıl原因an ilk mektepler olmuştur."(10)

Baltacıoğlu'nun kendine özgü olan eğitim görüşlerinin kökleri, ta çocukluğundaki uğraşlarına dayanır. Bunların başında da çiçek yetiştirme uğraşısı gelir. Çiçeklerin, ancak uygun bir çevrede yeşerip yetiştiğini müşahade eden Baltacıoğlu, eğitim işini de aynı gerçekçi görüşle ele almışa başlamıştır. O, bu konudaki düşüncelerini şöyle anlatır:

"Varlıklar bizim keyfimize veya hüsnüniyetimize tâbi olarak yaşamazlar. Kendi yaşama şartlarını ister, vermiyenin elinde bulamayınca ölür... Eğer dış zaruretlerini tanıımıyorsak yaşatmak istediklerimizi öldürür, haberimiz olmadan bazılarını yaşatır veya öldürülmesi gerekenleri diriltiriz."(11)

Baltacıoğlu'nun çocukluk hayatında çiçek yetiştirme tecrübelerinden ortaya çıkardığı bu görüşler, terbiye ideolojisinin bütün sahte fikirlerini tezyife (Talim ve Terbiye'de İnkılâp'da olduğu gibi) ve sonra da büsbütün ilmi bir tenkide (İçtimai Mektep'te olduğu gibi) götürecektir.

Baltacıoğlu'nun çocukluk hayatının, onun dini kişiliğinin teşekkülü yönünden önemi üzerinde de durmak gerekir. Onun

(9)Aytaç, K.: a.g.m., s.169.

(10)Aytaç, k.: a.g.m., s.170.

(11)Aytaç, K.: a.g.m., s.170.

babası dindar, anası dindar amcası dindardı. Her üçü de bu dindarlığı ibâdetleri, ayinleriyle yaşıyorlardı. Böylece Baltacıoğlu, tamamiyle zühti, bir aile çevresi içinde doğmuş ve büyümüştü. Bu konuda O, şöyle der:

"Küçükken yaşadığım dini hayattan bahsetmez ve kendimi, sırf lâik terbiye almış bir insan gibi gösterirsem, çok haksızlık etmiş olurum... Birçok terribelerim birçok dini ananelerin aleyhine idi. Buna rağmen bende dini bağıllık bir ihtiyaç olmuştur."(12)

İdadî Hayatı:

Baltacıoğlu, 1889'da Vefa İdadisi'ne yazılır. Fakat aradığını bulamaz. Çünkü, sosyal şahsiyetin teşekkülüne uygun bir yer değildi. O, Vefa İdadisindeki hayatı şöyle anlatır:

"Üç dört yüz kişilik bir cemaat arasında aynı dili konuşmak ve aynı tahsili görmekten başka müsterek denebilecek hiç bir şey yok. Dersanelere trampetle giriyoruz. Aynı menfilikle dinliyoruz, aynı mihankiyetle ezberleyip cevap veriyoruz, baht işi deyip imtihana giriyoruz, sonunda ya kırık numara alıyoruz yahut on numara alıp kısmet diyoruz! Ortada çok ağır bir kayıtsızlık var."(13)

Baltacıoğlu'nun Vefa İdadisi'nde talebe iken geçirdiği ruhi devrimlerden en büyüğünü, Jean-Jacques Rousseau'nun Emile'i yaptı. Mehmet Refik adlı bir arkadaşı, O'na, Emile'i verip ondan okumasını istedi. Emile'in, kendisi üzerindeki etkisinin neden bu kadar derin olduğunu Baltacıoğlu, şöyle açıklar:

"Ben de onun gibi cemiyetin bütün yalanlarını yüzüne vurmak, onun yerine samimiyet, zarûret âlemini koymak istiyordum. Rousseau'nun tabiat âlemi dediği şey de, bir bakıma bu idi. Bütün görgülerim, bütün tecrübelerim insanların yanlışlarını, eğriliklerini ve çirkinliklerini göstermişti. Yalan bilmiyen tek hakikat tabiat idi. Hayatımda ilk defa bir kitabın bir ihtilâl kuvveti olabileceğine inanmıştım. Benim için

(12)Aytaç, K.: a.g.m., s.171

(13)Aytaç, K.: a.g.m., s.172.

bu kitap Emile idi. Çünkü Emile, bütün hayatının hakikati idi."(14)

Baltacıoğlu, Emile'i artık elinden bırakmaz olmuştur. Emile'i derinliğine anlamıştır. Düşüncelerinde yalnız bu kitaptan esinlenmekten kalmıyacak, ayrıca da Emile'i esas olan Jean-Jacques Rousseau'nun Terbiye Felsefesi adlı önemli bir araştırmayı Türk literatürüne kazandıracaktır. Bundan sonraki hayatında, Emile'in O'nun üzerinde yaptığı etki bir daha tekerrür etmiyecek, ancak buna nisbeten biraz benzer bir değişimi, Emile Durkheim ile Henri Bergson'u tanıyınca görecektir.

Darülfünun öğrenciliği:

Baltacıoğlu'nun Darülfünun'a yazılmasını belirleyen bir kaç önemli noktayı belirtmek gerekir:

Bir kere kendisi, tabiat aşığı idi, onun sırlarını anlamak, istiyor, faydacı bir hayattan uzak yaşıyor, ilim ilim içindir diyordu. O'na göre; Darülfünun:

"Talebesine ilim aşkı vermekle kalmıyor, bu aşkı bütün değerlerden üstün tutuyordu."(15)

İkinci ana motif, Darülfünun'da hürriyet oluşu idi. Bu hususta şöyle der O:

"Burası (yani Darülfünun) cürümsüz, cezasız ve hatta hükümete kendi kendini idare eden ideal bir ülkeye çok benziyor."(16)

Böylece Baltacıoğlu, bu ideal ülke'nin, yani Darülfünun'u Osmaniye'nin Ulûmu Tabiiye Şubesi'ne kaydoldu.

O, Darülfünun'a girdikten sonra da Rüstiye mektebindeki sü-lüs hocası Kadri Efendi ile ilişkisini devam ettirdi ve yıl-

(14)Aytaç, K.: a.g.m., s.172-173.

(15)Aytaç, K.: a.g.m., s.173.

(16)Aytaç, K.: a.g.m., s.173.

larca Cuma günleri, onun Kadirler'deki evine devam ederek güzel yazı dersleri aldı. Bu çıraklık devresini, kendisi şöyle anlatır:

"Bu tahsil yıllarca sürdü, Kadri Hoca bu yoldan bana bütün Türklük âleminin zevk ve esâlet kapılarını açmış bulunuyordu. İki kere iki dört gibi görüyordum ki, kültürü çok kuvvetli, mazisi çok büyük bir millet vardı. Bu millet kâinat karşısında duymuş, düşünmüş, nesih, talik, rıka yazıları, teclitler, tezhipler, yağlıklar, çiniler şeklinde aksülamellerini vermişti. Bu elifler, lâmlar, bu ayınlar, mimler hususi ve derin hayata ve orijinal bir telâkkiye mâlik olan insanlarındı. Hiç bir hat ve tezhip eseri, Türklerinki kadar güzel değildi."(17)

Baltacıoğlu'nda büyük bir hattatlık hırsı uyanmıştı. Şöyle böyle bir hattat değil, büyük Rakım gibi bir hattat olmak istiyordu. Bunun için onun tekniğini kazanması gerekiyordu. Bunu da yaptı. Rakım'ın Fâtih camisi civarındaki türbe üzerindeki yazılarını, Taphanedeki Nusretiye camisindeki yazılarını tetkik etmeye başladı. Yavaş yavaş Mustafa Rakım'ın tekniğini buluyordu. Sonunda Baltacıoğlu'nun, Rakım tekniğinde yazdığı yazılar, en büyük sanatkarların bile dikkatini çekmeye başladı ve artık ustalığını herkes kabul etti.

Memuriyet hayatı:

Baltacıoğlu, daha Meşrutiyet'ten önce memuriyet hayatına atıldı. Neden memur olmuştu? Çünkü, bir memur çocuğu idi, çünkü ailesi hep memur ailesi idi ve hayatlarını kazanmak için memuriyetten başka hiç bir şey bilmiyorlardı. Kendisi, bunu şöyle açıklar:

"Çocukluğumdan beri aldığım terbiye, tahsil ve ananeler beni yalnızca memuriyete götürüyordu."(18)

Baltacıoğlu, daha Darülfünun'da talebe iken Divanı Hümayun

(17)Aytaç, K.: a.g.m., s.174.

(18)Aytaç, K.: a.g.m., s.175.

Defteri Kalemî'nde çırağ olarak çalışma hayatına da atıldı. Bu kalemin işlerinden çok zevk almaya başladı. Çünkü burada yalnız güzel yazı işleriyle uğraşıyordu. Bir aralık Beylikçi'nin idaresinde bulunan Tuğrakeş Kalem'inde bir münhal olmuş ve Baltacıoğlu'nu "tuğra çek de alış" diye burada görevlendirmişler. Yaptığı bir levhada gösterdiği başarıyı kıskananlar; kayırdıkları bir başka kişi yüzünden, onun tuğrakeş muavini olmasını istemeyince, bu iltimas Baltacıoğlu'nu çok iğrendirir ve burayı terketmesini sebep olur. Bir süre Maarif Nezareti Mektubî Kalemî'nde çalıştı. Daha sonra tekrar Divanı Hümayun Defteri Kalemî'ne geçti ve sonra da sınavı kazanarak Tophanei Amire Meclisi Harbiye Kalemî'ne maaşla memur olarak tayin olundu.

Hocalık hayatı:

Baltacıoğlu'nun ilk hocalığı, Meşrutiyetten 3-4 yıl önce, Beyoğlu Firuzağa'da Sirkeli Mescit adını taşıyan özel bir vakıf mektebindeki fahri yazı hocalığı ile başlar. Bir öğrenciye uygulanmak istenen falaka cezasına üzülerek, buradan ayrılır. Resmi olarak ilk hocalığı ise 1908'de Çarşamba'da açılan Darülmuaallimini İptidaiye'ye yazı hocası olarak girmesiyle başlar. Darülmuaallimin'in çevresini "fertçi, entellektüalist ve kozmopolit bir çevre" olarak gören Baltacıoğlu, okulun eğitim ve öğretim işlerinde reform yapmak arzusuyla yanıp tutuşuyordu. Okulun müdürlüğüne de Satı Bey tayin edilmişti. Nitekim, Satı Bey'in bu okulda giriştiği reformlara uygun olarak Baltacıoğlu da, Tophane'deki memuriyetini bırakıp, öğretmenliğini meslek edinerek bu Darülmuaallimin'in temelli hocalarından biri oldu. Bir süre sonra Satı Bey'in tavsiyesi ve Maarif Nazırı Emrullah Efendi'nin tasvibiyle, Baltacıoğlu'nun Maarif Vekâleti tarafından, Pedagoji ve elişlerinin öğretimi alanında incelemelerde bulunmak üzere Avrupa ülkelerine gönderilmesi kararlaştırıldı. Fransa merkez olmak üzere öbür ülkelerde de incelemeler yapacaktı.

Fransa'da:

Baltacıoğlu'nun Avrupa'da ilk uğrağı, Paris'tir. Burada ilk olarak "Ecole Normale de la Seine" adlı İlk Öğretmen Okulu ile bu okula bağı Uygulama Okulu'nda derslere devam edip tetkikler yapmaya başlıyor. Bu incelemelerinde tesbit ettiği hususlar, Baltacıoğlu'nu tatmin etmez. O'na göre Fransız pedagojisi ve okulu, "entellektualist" ve "endividüalist" tir. Bunun tek vasıtasını ise, "nutuk" teşkil etmektedir. O, der ki:

"Bu nutuklar Fransız mektep adamlarının çocuklara ve gençlere sosyal bir şahsiyet kazandırmak için müracaat ettikleri ilk ve son vasıta, kuvvet ve şart idi. Bunlar Fransız terbiye usullerinin aynı zamanda fertçi ve entellektüalist karakterini pek güzel gösteriyor."(19)

Baltacıoğlu, Fransız pedagojisinin geri kalmışlığını ve eskimişliğini görür, ve diğer alanlarda bir hayli ileri olan bu ülkenin eğitim alanında bu kadar geri olmasına şaşır. Paris'te, öğretim alanında gördüğü tek yenilik, Uygulama Okulu'nda uygulanan yeni bir resim öğretimidir. Yaratıcılığı esas alan bu yeni öğretim tekniğı, hep kendesi çizgilerle uğraştıran ve ölçüye müracaat ettiren, hep ölü ve münzevî konular kullanmak ananesine karşı sezgi metoduna dayanıyordu. Bu anlayış, Baltacıoğlu'nun şahsi temayüllerine, tecrübelerine çok uygun düşüyordu. Nitekim, O, Türkiye'ye döner dönmez bu metodu uygulayacaktır.

Paris'te bu iki okulda altı ay süren incelemelerinden sonra diğer okulları gördü, tiyatro ve müzeleri gezerek zengin müşahedeler yaptı.

İngiltere'de:

Paris'ten Londra'ya geçen Baltacıoğlu, İngiltere'de kaldığı süre içinde başta okullar olmak üzere, müzeler, tiyatro-

lar ve parkları gezip inceledi. İngiliz okullarını tetkik ettikten sonra, eğitimin içtimai determinizme bağlı olduğu fikrini kazanır ve bu konuda şöyle der:

"Bende eğitimin determinizme bağlı olduğu fikri kitaplarla teşekkül etmiş bir okuma fikir değildir. İngiliz milleti gibi sosyal bünyesi çok gelişmiş bir milletin okullarıyla doğrudan doğruya temastan alınmış bir yaşama fikridir. Bu tecrübe, pedagojik şahsiyetimin teşekkülünde en büyük rolü oynamıştır."(20)

Baltacıoğlu'nun eğitim görüşü üzerinde derin etkiler yapan bir unsur da, Bedale'nin şu sözü olmuştur: "Yeni okul hayata hazırlamaz, bu hayatı yaşatır." Kendisi, bu etkiyi şöyle değerlendirir:

"Bu cümle benim pedagoji anlayışında en yüksek ve en derin inkılâbı yaptı. Bu cümle kafamı karıştırdı. Birçok şeyler yıkılır, birçok şeyler de doğar gibi oluyordu. 1910'da yazdığım Talim ve Terbiye de İnkılâp'la başlayıp İçtimai Mektep, daha doğrusu Toplu Tedris'te en son şeklini bulan yepyeni bir pedagoji anlayışının merhalelerinden biri de bu idi."(21)

Baltacıoğlu'nun pedagojik görüşlerinin gelişmesi yönünden çok olumlu geçen İngiltere seyahatinde birçok okulları ve bu arada da çok ünlü olan, Dr. Cecil Reddie tarafından kurulmuş bulunan Abbotsholme okulunu da incelemek fırsatını buldu. Burda yaptığı müşahedelerini şöylece özetler:

"İngiliz öğretmeni önce bir tarla hazırlıyor. Bu tarlanın topraklarında hürriyet, taviyet, şahsiyet cevheri var. Getiriyor çocuğu, bu tarlanın içine dikeyor. Kendi rolüne gelince bu rol sui generis bir hayatı olan çocuğun, bu insan tohumunun kendi kendine gelişmesini istiyen ve bu gelişme karşısında saygı beslemesini bilen bahçavanın yardımcı rolüdür. Ortada hiç bir müdahale yoktur, yalnız sadece tabiatın içten olan çalışmasına yardımcı vardır!"(22)

(20)Aytaç, K.: a.g.m., s.177.

(21)Aytaç, K.: a.g.m., s.177.

(22)Aytaç, K.: a.g.m., s.177.

Bu müşahedeler, Baltacıoğlu'nu şu iki yönden sarsmıştır:

"Bir kere entellektüalist bir pedagoji kültürüne karşı beslediğim güven yıkıldı. İkincisi terbiyede sosyal anlamıyla aktif bir çevrenin yaratıcı kudretine büsbütün inanır oldum."(23)

Belçika'da:

Baltacıoğlu; İngiltere'den Belçika'ya gitti. Brüksel okullarının kendisini çok oyaladığını söyler. Burada ünlü Dr. Ovide Decroly ile tanışması, onun yönünden çok önemlidir. Diğer okullar yanında, Decroly tarafından kurulan "Institut des Anormaux" adlı ve geri zekâlılara has bir eğitim kurumu ile yine Decroly'nin kurduğu ünlü "L'ermitage" adlı okulda müşahedeler yaptı. O, bu seyahatini şöyle değerlendirir:

"Decroly ile görüşmelerim, fikirlerimin teşekkül tarzı hakkındaki kitaplık inancımı sarstı. Decroly'den aldığım sezgi ileride bütün pedagojik etüd ve travaylarımda çok işime yarayacaktır."(24)

Bütün Avrupa'da gördüğü elişi dersleri arasında en şayan olanını, Brüksel öğretmen okulunda, elişi öğretmeni J.b. Tensy'nin derslerinde görmüştür. O, bunu şöyle değerlendirir:

"Brüksel'de pedagojik uyanıklığıma çok yardım etmiş olan adam, Ecole Normale hocası J.B. Tensy'dir. O, elişi derslerinde kağıttan kürek yaptırmıyordu. Masa, sandalye gibi gerçek şeyler yaptırmıyordu."(25)

Baltacıoğlu'nun Brüksel'de J.B. Tansy ile karşılaşması, onun iş eğitimi konusundaki görüşlerinin tam sarahat kazanması bakımından çok önemlidir. Bunun önemini kendisinden dinliyelim:

(23)Aytaç, K.: a.g.m., s.177.

(24)Aytaç, K.: a.g.m., s.178.

(25)Aytaç, K.: a.g.m., s.178.

"Ben 'terbiyevî elîşi' klîşesiyle ifade edilen yapmacık işlerden bıkmış haldeydim. Fakat bunların yerine koyacak şeyleri henüz tasarlıyamamıştım. Kafamın bu krizi geçirdiği anda Tensy'nin işleriyle karşılaştım."(26)

O günden sonra açıklık kazanan bu görüşü, onun yeni eğitim sisteminin üçüncü ilkesi olan "iş ilkesi" şeklinde kesin bir şekil alacaktır.

İsviçre'de:

Baltacıoğlu, Belçika'nın diğer birkaç şehrindeki okulları gezip, Lüksemburg üzerinden İsviçre'ye geçti. Burada Dr. Eduard Claparède ile tanışmak istedi. Fakat Dr. Claparède seyahatte olduğu için bu mümkün olmadı. Yalnız Zürich'te birkaç okulu ziyaret etti. Bunlar Fransız okullarından farksız, hepsi de 'takrir'e dayalı, ezberletici okullardı.

Almanya'da:

Baltacıoğlu'nun Almanya'da ilk gittiği şehir, Berlin'di. Aylarca Berlin'de kalıp, gezmediği yer ve müessese bırakmamıştı. Gezip incelediği okulların tam listesi, Cihangir büyük yangınında evi ve kitaplığı ile birlikte yanmış. Bu okullardan bazıları şunlardır: Waldschule, Charlottenburg-Berlin, Gemeinde Schule, Charlottenburg-Berlin, Gemeinde Schule, Dunkerstr.-Berlin, Werner Siemens Gymnasium, Victoria Luis Platz-Berlin, Pestalozzi-Fröbel Haus, Kyffhäuserstr. Schöneberg-Berlin... v.s.

Alman pedagojisinin ve okullarının 'takrir' metoduna dayalı oluşu, Baltacıoğlu'nu pek tatmin etmez. Yalnız bu arada ilginç okullar ve yeni öğretim metodlarının da uygulanmasını görmüştür. Tabiatın kucığında ve ormanın içinde yer alan Wald Schule, onu çok etkilemiştir.

Berlin'de gördüğü kültür müesseselerinden en önemlilerinden

(26)Aytaç, K.: a.g.m., s.178.

biri de, Herr Seinig tarafından yönetilen bir ilkokuldur. Bu okulda bütün dershanelerin birer labaratuvar, birer iş odası şeklinde düzenlenmiş olması, Baltacıoğlu'nu çok etkilemiştir.

Baltacıoğlu, aynı şekilde Seinig'in uyguladığı resim meto-
dundan da çok etkilenmiştir. Bu resim çalışmalarının ken-
disi üzerindeki etkisini şöyle açıklar:

"1911'den bu tarafa, ... yaydığım ve müdafaa etti-
ğim resimde şahsi ve yaratıcı metodun hamurunda,
Seinig'den alınmış bir maya da vardır."(27)

Darülmuaallimini İptidaiye Hocalığı (1908-1916):

İtalyan'lar Trablusgarp'ı işgal ettikleri sırada Baltacı-
oğlu bir an önce Türkiye'ye dönmek için acele ediyor, Yo-
la çıkıyor. İstanbul'a gelir gelmez, hemen Darülmuaallimin
müdürü Satı Bey'i ziyaret ediyor. Üzerindeki yazı dersle-
rini muhafaza etmekle birlikte, Darülmuaallimin'deki eliş-
leri dersleri ve Tatbikat Mektebi'ndeki Tatbikat dersleri-
nin nezaretini de üzerine alıyor.

Darülmuaallimin'de Satı Bey'in yerine Ebülmuhsin Kemal Bey
müdürlüğe getirilince, Baltacıoğlu'nu müdür muavini yaptı.
Baltacıoğlu ayrıca da ders nazırlığı görevini üzerine al-
dı. Bu suretle O, Darülmuaallimin'de daha köklü reformlar
yapmak fırsatını bulmuştu. Bu konuda Maarif Vekâletine
verdiği lâyhalar, başlıca şu nokta üzerinde toplanmakta-
dır: Öğretim elamanları ile öğretim sisteminde reformlara
gitmek.

Öğretim elamanları ile ilgili yenileştirmeler için şu iki
ilkeyi esas almıştı:

"1-ilmi seviyesi her ne olursa olsun, öğretme, ta-
lebe yetiştirme tekniğine vakıf olmayan hocalar ye-

(27)Aytaç, K.: a.g.m., s.179.

rine, ilmi seviyesi kâfi ve bu tekniğe vakıf olanları koymak

2-Her iki şartı taşımakla birlikte dışarıda gazetecilik, tüccarlık, memurluk edenleri çıkarmak yerlerine bu müesseye ömrünü vakfedebilecek olanları koymak."(28)

Nitekim Baltacıoğlu, bu ilkelere uygun olarak Darülmualimin'de yeni bir öğretim elemanı kadrosu hazırladı.

Baltacıoğlu, ayrıca Darülmuallimin'in öğretim sisteminde de reformlara girişti. Maarif Vekâletine sunulmak üzere hazırladığı lâyiha'nın ikinci kısmında, bu konudaki tasavvurları şöylece dile getirilmiştir:

"...talebeye cımnastik öğretiyorsunuz, güzel; fakat, köyden köye saatlerce yürümeyi de öğretiniz. Talebeye edebiyat okutuyorsunuz, fakat bu gençlerin en çok muhtaç oldukları şey, halka hitap etmek, vaaz etmek, konferans vermektir. Bu talebe nebatların teşrihi ve fizyolojisiyle meşgul oluyor, ama, yarın yapacakları işler aşılama, daldırma, tohum seçmektir. Darülmuallimin talebesi kitaba değil, hayatın gerçek işlerine hazırlanmalı, yetiştirilmelidir."(29)

Bu fikirler, daha sonraları "İçtimai Mektep"te sistemleştirilecekler ve ayrıca da Köy Enstitüleri tarafından farklı bir zemin üzerinde de olsa, uygulama safhasına sokulacaktır. Baltacıoğlu bu ilkelere uygun olarak giriştiği reform hareketleriyle, Darülmuallimin'de günün çalışma saatlerini üçe ayırmıştı: Sabahtan öğleye kadar dersler okunuyor, öğle yemeğinden akşamın beşine kadar öğrenci şahsi çalışmalar yapmak için serbest bırakılıyor. "Serbest Mesai Saatleri" denilen bu zaman içinde öğrenci müzede, kütüphanede, laboratuvarında dershanede, bahçede çalışmakta serbesttir.

Bu sıralarda Maarif Nazaretinden gelen bir emirle Baltacı-

(28)Aytaç, K.: a.g.m., s. 181.

(29)Aytaç, K.: a.g.m., s. 181.

oğlu Darülfünun'a tayin edilmiş, ve böylece Darülmuaallimin ile Darülmuaallimat'daki öğretmenlik görevleri sona ermişti.

Darülmuaallimat hocalığı:

Baltacıoğlu'nun Darülmuaallimat hocalığındaki esas gayesi, Darülmuaallimin'dekinden farklı değildi: talebenin hayat anlayışını değiştirmek. Diğer bir ifâdeyle bunu:

"Gençlikte değer ve teknik inkılâbını kabul eden bir zihniyet yaratmak."(30)

şeklinde formüle etmektedir.

Baltacıoğlu, belirli bir süre öğretmenlik yaptığı bu okuldaki faaliyetlerini, şöylece özetler:

"Darülmuaallimat'ta ancak bir iki yıl süren kısa hocalık zamanında da bunu yapmaktan geri durmadım. Dinde, ahlâkta, hukukta, sanatta, terbiyede...eski, sürünen, fosil adına ne varsa, hepsini yıktım."(31)

Şemsülmekâtip'te Ders Nazırlığı:

Şemsülmekâtip, 1307'de Rumeli Yenişehir'li Mahmut Hamdi Efendi ile bacağı olan Enderun'lu Mahmut Bey (Lala Mehmet Bey) ve daha birkaç arkadaşı tarafından Salıpazarı'nda, Enliyokuş başında Mahmut Bey'in konağında açılmış bir özel ilkokuldur. 1925-1926'da orta kısmı açılmış ve 1940 yılına kadar 13 ayrı binaya taşınmıştır. Şemsülmekâtip, herhangi bir mektep değil, Tanzimat hareketinin bütün yenilik hamlelerini taşıyan inkılâpçı bir müesseseye idi. Baltacıoğlu, bu mektebin ders nazırlığını üzerine aldı. Baltacıoğlu, bu görevi üzerine alırken şu esaslı şartları ileri sürmüştü: İdarî ve bütün selâhiyetleri istiyordu. Öğretmenleri daimi yapacaktı. Gerekenleri çıkaracak, gerekenleri alacaktı. Ders programlarını yeniliyecekti.

(30)Aytaç, K.: a.g.m., s.182.

(31)Aytaç, K.: a.g.m., s.182

Baltacıoğlu, bu okulda bir dizi reformlara girişti. Bunların başında, tek kitaba bağlı "kitabî öğretim"e son veriş gelir. O, bu değişikliği şöyle anlatır:

"Şemsülmekâtip'ten kitabı kaldırdım. Talebe kitap okuyordu, kitaba müracaat ediyordu. Fakat talebenin eline verdiğim kitap tek, basmakalıp bir kitap değildi. Kütüphanemiz vardı."(32)

Bu mektebe has olan pedagojik yeniliklerden bir diğerini de "sentetik ders levhaları"nın uygulanması teşkil ediyordu. Bunlar, bir ana konu etrafında, çeşitli yerlerden kesilmiş, toplanmış parçalardan meydana gelen duvar levhalarından ibaretti. Yeni bir öğretim aracını teşkil ediyordu. Bir diğer yenilik ise, düzenlenen gezilerdi.

Baltacıoğlu'nun bu mektepde uyguladığı yeniliklerden bir diğerini, tiyatronun mektebe sokulması teşkil eder.

Baltacıoğlu Şemsülmekâtip'te temsil edilmek üzere çok sayıda çocuk piyesi yazmıştır.

Avrupa'da, özellikle İngiltere ile Almanya'da gördüğü Açık Hava okulları, Baltacıoğlu'nu çok büyülemişti. O, Şemsülmekâtip'i de böyle bir değişikliğe dönüştürmek arzusuyla yapıyordu.

Baltacıoğlu, bu fikrini önce Süleyman Paşazade Sami Bey'e ve daha sonra da diğer arkadaşlarına açıyor. Sonunda, Şemsülmekâtip'in bir açık hava mektebi şeklinde başka bir yere taşınmasına karar veriyorlar. Açık hava mektebi için Küçük Çamlıca yolunda Kamanto köşkü kiralanıyor. Şemsülmekâtip'in Kamanto köşküne taşınmasıyla, memleketimizde ilk defa bir Kır Mektebi örneği verilmiş oldu.

Bu Kır mektebinin kapıları açılır açılmaz, herkes hücum edecek sanılırken, ancak bir kaç talebe geliyor. Gelir, yir-

mide bire iniyor. Öğretmenler para almıyorlar ve fakat okulu da terketmiyorlar. İdeal uğruna, parasız da olsa, çalışıyorlardı.

Fakat Baltacıoğlu, burada amacına ulaşmıştı. Bunun değerlendirmesini şöyle yapar:

"Fakat kendimi gayesine varmış sanıyordum. Şemsülmekâtip'te yaptığım yenilikler, bütün mekteplere yayıldı: Spor, tiyatro, açık hava, resim ve elişinin tedrisat metodu olarak kullanılması, bahçe işleri, koedükasyon, kıyafet inkılâbı, talebe ile anababaları bir araya toplamak, araştırmacılık, sözün kısası İçtimai Mektep'in ilk tohumlarının serpilmesi." (33)

Orta Öğretim Genel Müdürlüğü Görevi:

Baltacıoğlu, 1918 yılında Ziya Gökalp'in tavsiyesi üzerine, Maarif Nazırı Dr. Nazım tarafından Ortaöğretim Genel Müdürlüğüne atandı. Ortaöğretim Genel Müdürlüğünde, İdarî yönden bir takım yenileştirmeler yaptıktan sonra, Ortaöğretim okullarının düzenlenmesi, ders ve programlardaki yenileştirmelere el attı. Bu konudaki fikirlerini, çeşitli raporlar şeklinde yazıp Maarif Nazırı'na sunuyordu. "Maarifte Bir Siyaset" adlı broşürü, Maarif Vekâletine verilmiş olan lâyhaların bir özeti dir.

Baltacıoğlu'nun girdiği bu yenileştirmeler, Maarif Vekâleti bünyesinde çok kişiyi rahatsız etmiş ve bu sebeple de Maarif Nazırı'na devamlı olarak onu kötülüyorlardı.

Bu karalamalar sonucunda Baltacıoğlu, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü görevinde çok kısa bir süre kaldıktan sonra, önce Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğü ve daha sonra da Teftiş Kurulu Genel Müdürü görevlerine getiriliyor.

Teftiş Kurulu Genel Müdürlüğü Görevi:

Baltacıoğlu, 1919'da Teftiş Kurulu Genel Müdürlüğüne ata-

nıyor. Bir yıl süre ile bu görevde kaldı. Bu sırada Bâbiâ-lâye verilecek reform projesini hazırlamak için Müsteşar Ali Reşat Bey'in başkanlığında kurulan komisyonda, Baltacıoğlu da yer aldı. Komisyonun hazırladığı projenin büyük bir kısmı, Baltacıoğlu'nun elinden, kaleminden çıkmıştır. Bu proje, "Maarif Hakkında Lâyhalar"da basılmıştır.

Baltacıoğlu, aynı zamanda da Darülfünun'da Müderrislik görevini yapıyordu. O sırada kendisini Edebiyat Fakültesine reis seçmek istediler. Bu teklif karşısında, Teftiş Kurulu Başkanlığı'ndan ayrılması gerekiyordu ve nitekim ayrıldı da!

Darülfünun'da Müderrislik ve İdarecilik Görevleri:

Baltacıoğlu 1913 yılında, Darülmuaallimin'de hoca iken, Edebiyat Fakültesinde Terbiye dersi müderrisliğine atandı.

Baltacıoğlu'nun Üniversitede giriştiği önemli yeniliklerden ilkinin, Süleyman Paşazade Sami Bey'le birlikte, kadınların yüksek öğrenim hakkına kavuşturulması hareketine öncülük etmiş olması teşkil eder. Sami Bey'le düşünüp danışıp, Darülfünun'da "Hanımlara Mahsus Serbest Dersler" adı altında kurslar açmayı plânlarlar ve bir ders cetveli yaparlar. Sami Bey, bu ders cetvelini alıp Maarif Nazırı Şükrü Bey'e götürür. Nazır teklifi çok iyi karşılar ve hocalara tezkereler yazılır. Böylece Darülfünun'da öğrenim hakkına sahip olmıyan kadınlar, bu hakka kavuşmuş olurlar. Bütün bir yıl boyunca, konferans salonu, kadınlar tarafından hınca hınç doldurulur. Yapılmış olan plân, artık başarıya ulaşmıştır. 1916 yılında açılan "İnas Darülfununu"nun çekirdeğini, işte bu konferanslar teşkil etmektedir.

Baltacıoğlu'nun Darülfünun'a girmesinden bir yıl sonra, yani 1914'te Ziya Gökalp de, Darülfünun'da İlmi İctimai (Sosyoloji) Müderrisliğine getirilir. Başta Gökalp olmak üzere Yusuf Akçora ve Baltacıoğlu, Darülfünun'un Avrupalı bir kurum haline getirilmesini savunurlar. Bunlara göre

Darülfünun, Avrupa üniversiteleri gibi bütün ilim dallarını içinde toplamalı ve ilmi muhtariyete kavuşturulmalıdır. Burda Baltacıoğlu'nun, Darülfünun anlayışına kısaca dokunmak gerekir. Darülfünun'un asıl meşru hedefi nedir? O'na göre:

"Bu hedef hazır bilginin öğretilmesi değil, bilgiyi istihsal tekniğinin öğretilmesidir. Bilgi işinde müstahsil yetiştirmiyen bir Darülfünun, Darülfünun değildir."(34)

Darülfünun'a muhtariyet verilmesi yolundaki bu çabalar, kısa bir süre sonra meyvesini verdi. 1913 yılında, Emrullah Efendi zamanında çıkarılan İstanbul Darülfünunu Talimatnamesi, 1919 yılında yeni bir nizamname ile yani Darülfünunu Osmani Nizamnamesi ile değiştirildi. Bu nizamname, Darülfünun'a muhtariyet getirdi. 1917'de kurulan Fenni Terbiye Encümeni'ne üye seçildi. Fenni Terbiye Mecmuası'nı çıkarmaya başladılar. Satı Bey, bu Encümenin başkanlığından istifa edince, yerine Baltacıoğlu seçildi.

Yine 1917'de Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti'nin Genel Sekreteri oldu. .

Baltacıoğlu, 1917'de birinci evliliğini yaptı ve bir aile kurdu. 1921'e kadar İstanbul'da, Darülfünun'da Müderris olarak faaliyet gösterdi.

Anadolu'ya geçiş:

1921 yılında Hamdullah Suphi Bey, Maarif Vekili bulunuyor. Baltacıoğlu, Hamdullah Suphi Bey'in teşvikiyle Anadolu'ya geçmeye karar veriyor ve İnebolu'ya çıkıp Ankara'ya geliyor. Ankara'da bir ay kadar kaldı. Burada ilk Maarif Şûrası yapılıyor. Hattâ Gazi Mustafa Kemal Paşa Şûra'ya gelip bir Nutuk okuyor. Bu Şûra'da Baltacıoğlu da, Z.Gökalp'le birlikte "terbiyenin millî, talimin beynelmilel olacağı"

(34)Aytaç, K.: a.g.m., s.186.

fikrini savunuyor. Fakat bu Maarif Şurası, Eskişehir ve Kütahya'nın düşmesinden sonra, vaktinden önce tatil ediliyor.

Darülfünun'daki diğer görev ve faaliyetleri:

Baltacıoğlu, Anadolu gezisinden sonra, tekrar Darülfünun'daki görevi başına döndü.

1921, 1922, 1923 ve 1924 yıllarında Edebiyat Fakültesi'ne dört defa Dekan seçildi.

Baltacıoğlu, 15 Temmuz 1923'te, Ankara'da eski Maarif Vekilliği binasında "Heyeti İlmiye" adı altında toplanan pedagoji kongresine katıldı. Bu kongrenin ele aldığı en önemli konulardan birini, "terbiyede birlik" meselesi teşkil ediyordu. Bu husustaki çalışmalar, 1924 tarihli "Tevhid-i Tedrisat" (1924) kanununun çıkması ile meyvesini verdi. Baltacıoğlu, 9 Kasım 1923'te Darülfünun Emniyeti seçildi. 26 Nisan 1927'de Maarif Vekâletine bir telgraf çekerek, kendi isteğiyle Üniversite Rektörlüğünden istifa ettiğini bildirdi.

Böylece Baltacıoğlu, Darülfünun'da müderris ve Sanayii Nefise Mektebi'nde Estetik ve Resim Pedagojisi hocası olarak vazife yapmaya devam etti.

Baltacıoğlu, Darülfünun Müderrisliği uhdesinde kalmak şartıyla Gazi Terbiye Enstitüsü Müdür Vekilliği görevini kabul etti. Bu görevi, şartlı olarak kabul etmişti. Bu şartlar şunlardı: Gazi Terbiye Enstitüsü'nün yapısını değiştirecek köklü bir reform için rapor hazırlıyacak, Vekâlet bu raporun esaslarını kabul ettiği takdirde, Müdürlük vazifesini asaleten kabul edecekti. Talim ve Terbiye üyeleri bu raporu uygun görmeyince Baltacıoğlu 10 Haziran 1930'da Gazi Eğitim Enstitüsü Müdür Vekilliği görevinden, kendi isteğiyle ayrıldı.

Sanayii Nefise Mektebi'ndeki Estetik dersi, Baltacıoğlu'ndan alınarak Ahmet Haşim'e verildi ve kendi uhdesinde kalan

Resim pedagojisi'de, bu mektepteki kadrosunun 26 Eylül 1932' de kaldırılmasıyla geri alındı. Böylece, Baltacıoğlu'nun Sanayii Nefise Mektebi'ndeki görevine de son verilmiş oldu.

Darülfünun Müderrisliğinden ayrılışı:

1933 Ağustos'unda İstanbul Darülfünun'u ilga edilir ve yerine İstanbul Üniversitesi kurulur. Yeni kadro kanunu yoluyla da birçok öğretim üyesinin işine son verilir.

Baltacıoğlu, devrin Maarif Vekili Dr. Raşit Galip Bey'den Ağustos ayında aldığı bir maktupta, 31 Temmuz 1933'de Darülfünun'daki kadrosunun kaldırıldığını ve bu tarihte vazifesine son verildiğini öğrenir. Bu orijinal Türk düşünürü, Türk Kültürü'ne yaptığı hizmetlerin karşılığını, işte böylece görür.

Bu tarihten itibaren kendi köşesine çekilerek, Yeni Adam adlı dergiyi çıkarmaya başlar ve eserlerini yayınlar.

Tekrar Üniversite'ye dönüş:

1942 yılında, Maarif Vekili Hasan-Ali Yücel büyük bir kadirbilirlik göstererek, Baltacıoğlu'na, eski maaşıyla, eski kürsüsünü Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde verir. Böylece Baltacıoğlu, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin Pedagoji Kürsüsünün ilk öğretim üyesi olur. Burada bir yol süre Pedagoji Proföslüğü görevini yürütür.

Milletvekilliği faaliyeti:

Baltacıoğlu, 1942-1950 tarihleri arasında iki dönem Cumhuriyet Halk Partisi Milletvekili olarak Büyük Millet Meclisi'nde siyasi görev yapar.

1950'den sonra:

Baltacıoğlu, 1950'den beri, kendi köşesinde yayın yapmak, konferanslar vermek.. v.b. gibi faaliyetlerle, Türk Kültürü'ne yaptığı hizmetlerini sürdürmeye devam etmiştir.

İ.H. Baltacıoğlu, 1.4.1978'de Ankara'da öldü.

1.1. Eserleri:

- Talim ve Terbiyede İnkılâp, İst.1328(1912), (2.bas.İst. 1927).
- Mekâtib-i İptidaiyyede Hennesenin Usulü Tedrisi, İst.1329 (1913).
- Terbiye ve İman, İst.1330(1914), (2.bas.İst.1341-1925).
- Coğrafyanın Usulü Tedrisi, İst.1330(1914).
- Terbiye-i Avam, İst.1330(1914), (2.bas.İst.1340-1924).
- Eşya Derslerinin Usulü Tedrisi, İst.1330(1914), (2.bas.İst.1336-1920).
- İlmî Terbiye Konferansları, İst.1331(1915).
- İzmir Konferansları, İzmir.1331(1915).
- El İşlerinin Usulü Tedrisi, İst.1331(1915), (2.bas.İst. 1336-1920).
- Resmin Usulü Tedrisi, İst.1331(1915), (2.bas.İst.1336-1920).
- Mektep Temsillerinin Usulü Tedrisi, İst.1331(1915), (2. bas.İst.1336-1920)
- Terbiye İlmi, İst.1332(1916).
- Maarifte Bir Siyaset, İst.1335(1919).
- Usulü Terbiye ve Tedris, İst.1336(1920).
- Yazının Usulü Tedrisi, İst.1336(1920), (2.bas.İst.1340-1924).
- Tek Öğretmenli ve Beş Sınıflı İlkokul, İst.1339(1923).
- İçtimaiyat Nokta-ı Nazarından Terbiye, İst.1339(1923).
- J.J. Rousseau Terbiye Felsefesi, İst.1341(1925), (2.bas. İst.1931).
- Türkiye'de Sanayi Nefise Tedrisatının Islâh ve İnkişafına Dair Lâyiha, İst.1926.
- Umumi Pedagoji, İst.1930.
- Terbiye, İst.1932.
- Resim ve Terbiye, İst.1932.
- Hususi Tedris Usûlleri, İst.1932.
- Tarih ve Terbiye, İst.1933.

- Mürebbilere, İst.1933.
- İş ve Meslek Terbiyesi, Ank.1933.
- Toplu Tedris, İst.1938.
- İçtimai Mektep Nazariyeleri ve Prensipleri, İst.1932,(2. bas.Ank.1942).
- Öğretmen, İst.1944.
- İlk Mekteplerin Müfredat Programı, (2.bas.İst.1343-1927).
- Çocukların Terbiyesi, İst.1943, (2.bas.İst.1948).
- Rüyadaki Okullar, İst.1944.
- Cinsel Eğitim, 1957, (Yayınlanmadı).
- Adam Nasıl Yetişir Nasıl Yetiştirilir, Ank.1964.
- Pedagojide İhtilâl, İst.1964.
- Avrupa Bizi Nasıl Tanıyor, İst.1329(1913).
- Ahlâksızlık, İst.1334(1918).
- Sosyoloji, İst.1939.
- Türke Doğru, (2 kitap) İst.1942-1943, (2.bas.Ānk.1972).
- Batıya Doğru, İst.1945.
- Halkın Evi, Ank.1950.
- Türk Sanat Gelenekleri, Ank.1957.
- Türk Milliyeti, Ank.1965.
- Ziya Gökalp, İst.1966.
- Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları, İst.1967.
- Kalbin Gözü, İst.1338(1922), (2.bas.İst.1942).
- Felsefe, İst.1938.
- Din ve Hayat, İst.1334(1918).
- Kur'an, Ank.1957 (Çeviri).
- Büyük Tefsir, 1.Kitap Allah Nedir, Ank.1961.
- Sapıklar, İst.1938. (2.bas.Ānk.1949).
- Batak, İst.1943.
- Yalnızlar, İst.1946.
- Demokrasi ve Sanat, İst.1931.
- Sanat, Estetik ve Yaratma, İst.1934.
- Sanat, İst.1934.
- Karagöz Tekniğı ve Estetiğı, İst.1942.

- Türklerde Yazı Sanatı, İst.1958.
- Türk Plâstik Sanatları, Ank.1971.
- Kütük, İst.1934.
- Ölümler, İst.1939.
- İnanmak, İst.1939.
- Andaval Palas, İst.1934. (2.bas.İst.1940).
- Akıl Taciri, İst.1940.
- Karagöz Ankara'da, İst.1940.
- Dolap Beygiri, İst.1940. (2.bas.Ank.1949).
- Kafa Tamircisi, İst.1940. (2.bas.İst.1946).
- Tiyatro, İst.1941.
- Ali'nin İçin
- Susamış Günüller
- Damdaki Elmas
- Gökten İnen Tanrılar
- Huy Canın Altındadır
- Tevekkül
- Gaval (Kastamonu Lehçesi ile)
- Yolcu (Adana Lehçesi ile)
- Yaşamak mı İstersiniz ölmek mi
- Keder
- Can Pazarı
- İnsanoğlu
- Hayvancuh (Kastamonu Lehçesi ile)
- Gama (Kastamonu Lehçesi ile)
- Beyinsiz
- Zehir Fişegi
- Gençler İçin En Büyük Tehlikeler, İst.1939.
- İyi Ana, 1939.
- Hayvanlar, 1942.
- Hayatta Muvaffakiyetin Şartları, İst.1945.
- İyi Çocuk, İst.1939. (2.bas.Ank.1949).
- Küçük Şehit, 1961.
- Eksik Adam (Yayınlanmadı).

- Tan Can
- İki Serseri
- Donkişot
- Yaz Ünitesi
- Nasrettin Hoca
- Ahmet
- Gülyabani
- Hikâyeli Ata Sözleri
- Yurdunu Bil
- Bey Böyrek
- Beyaz
- Robenson
- Kış Ünitesi
- Sonbahar Ünitesi
- İzahlı Ata Sözleri
- İnsanlık
- Lafonten
- Türk Çocuğu
- Tarihi Fıkralar
- Masal İçinde Masal
- Bulmacalar
- Değirmen
- Okuma Parçaları
- Çocuk Şiiri
- Bir Gülün Hikâyesi
- Bilgi Damlaları
- Köy Hocası
- Vatanperver Kalbi
- sultan Selim'in Şehadeti
- Küçük Hüseyin'in Gazası
- Aslan
- Türk Askeri
- Azap
- Hayvanların Kralı

-Son Bilmeceler

-İtalyan Çorbası

-Edirne Muhasarası

-Murad Hüdâvendigâr

-Bayram

-Yavuz

-Edirne Muhasarası, Sultan Selim'in Şehadeti, Yavuz piyesleri basılıdır.

-Atatürk, Yetişmesi, Kişiliği, Devrimleri, Erzurum, 1973.

Baltacıoğlu ayrıca çeşitli gazete ve dergiler ile, 1934, yılından ölümine kadar kendisinin çıkardığı "Yeni Adam" gazetesinde, muhtelif konularda sayısız makale yazmıştır.

2. BALTACIOĞLU'NUN CUMHURİYET ÖNCESİ VE CUMHURİYET DÖNEMİ EĞİTİMİNİ DEĞERLENDİRİŞİ

İ.H. Baltacıoğlu, hem Cumhuriyet'ten önce hem de Cumhuriyet döneminde yaşamış, ve eğitim kurumları içerisinde bizzat aktif olarak görev yapmış çağdaş bir eğitimci olması sıfatıyla, yaşadığı dönemler içerisinde cereyan eden eğitim hâdiselerine çok yakından vâkif olmuştur. Ayrıca, Avrupa'nın çeşitli memleketlerine seyahat etme fırsatı bulmuş, bu memleketlerin eğitim kurumlarını ve sistemlerini yerinde incelemiş ve bu suretle eğitim konusundaki ufku daha da genişlemiştir.

İşte böyle bir oluşum içerisinde bulunan Baltacıoğlu, Cumhuriyet öncesi eğitimini bazı istisnalar dışında şiddetle tenkit etmiştir. Kendisi, inkılâpçı bir yapıya sahip olması münasebetiyle her sahada olduğu gibi, eğitim alanında da Cumhuriyet döneminden çok şey beklemiş, fakat yapılanların çok az olması ve bunların temelde kendi pedagojik düşüncelerine uygun olmamasından dolayı bu dönemi de tenkit etmiştir.

Baltacıoğlu Osmanlı'nın son dönemlerini kastederek, memleketimizdeki eğitim ve öğretimin amacının, "uslu, hafızası kuvvetli adamlar yetiştirmek" olduğunu belirtmektedir. Bu amaç en küçüğünden en büyüğüne kadar bütün okullar için geçerlidir. Amaçtaki bu anlayışın ezberliğe, hürriyet ve şahsiyetin esaretine yol açacağı düşüncesiyle Baltacıoğlu bu anlayışı şiddetle reddetmektedir.(35)

Baltacıoğlu Tanzimat'tan bu yana açılan okullardaki pedagoji anlayışının sakatlığından bahsederek, bunu şu şekilde

(35) Baltacıoğlu, İ.H.: Talim ve Terbiyede İnkılâp, İkinci Baskı, İstanbul 1927, s.5-6.

dile getirmektedir:

"Tanzimat'tan bu yana, açtığımız okullara, çizdiğimiz programlara, okuttuğumuz kitaplara, kullandığımız usûllere bakın, Biz, bir türlü pedagoji anlıyoruz, o da okul sıralarında oturtan, kitap okutan, bilgi ezberleten, imtihana, sınava hazırlayan, memurluğa imrendiren pedagoji! Benim aradığım pedagoji ne Tanzimat pedagojisi, ne Meşrutiyet pedagojisi, ve ne de Cumhuriyet pedagojisidir. Benim aradığım pedagoji, atom devrine yakışan yaratıcı insanı, yaratıcı Türk'ü yetiştiren yaratıcı pedagojidir."(36)

Baltacıoğlu'na göre yakın tarihimizde Türkiye'de, Mahalle Mektebi, Meşrutiyet Mektebi ve Cumhuriyet okulu olmak üzere üç tip okul yaşamıştır. Mahalle Mektebi görenekçi bir okuldur. Hürriyet düşmanıdır. Ezbercidir. Biraz okuma, yazmadan başka bir şey öğretmez. Meşrutiyet Mektebi hürriyet gibi içinde bir takım yeniliklere yer vermekle birlikte yine de gerçek bilgiyi, yaratıcı insan kişiliğini vermeyen mekteplerdir. Cumhuriyet devrinde ise okulların, öğretmenlerin, öğrencilerin, öğretim araçlarının sayıları artmak ve cehâlete karşı savaş açılmakla birlikte ve diğer bir takım yeniliklere rağmen istenilen amaca ulaşamamıştır.(37)

Baltacıoğlu, II. Abdülhamid dönemi eğitimi "bir gösteriş ve idâreyi maslahat" eğitimi olarak kabul etmekte, hiçbir şeyin ciddî ve tam olarak yapılmadığını ileri sürmektedir. O'na göre, Meşrutiyet devrinin de bundan pek farkı yoktu. Aradaki fark sadece şu noktada kendini gösteriyordu: Mutlakiyet devrinde ilerlemeye engel olan "Sultanın istipdatı", Meşrutiyet devrinde ise "fertlerin kararsızlığı" idi.(38)

Baltacıoğlu Türkiye'de başlayan pedagoji hareketi konusunda bize şu bilgileri veriyor:

(36)Baltacıoğlu, İ.H.: Pedagojide İhtilâl, İstanbul 1964, s.6.

(37)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.7-8.

(38)Baltacıoğlu, İ.H.: Mürebbilere, İstanbul 1932, s.66.

"Türkiye'deki pedagoji hareketine gelince, bu hareket 1908 de Meşrutiyet inkılâbı ile başlamıştır. Bu hareketin doğma ve yayılım merkezi İstanbul Darülmüallimini olmuştur. O tarihte bu okulun müdürü Mustafa Satığ Bey, öğrenci hürriyetine yer vermiş, soru sorup karşılık alma, 'ayarı usûl' dediği intuitif usûlü benimsemiş, elişleri derslerini programa almıştır. Bir de Tedrisatı İptidaiye Mecmuası adıyla bir pedagoji dergisi çıkarmış, pedagoji konferansları tertiplemiştir. Ancak, kendilerine göre değer taşıyan bu usûller, Meşrutiyet okulu tipini değiştirememiştir. Bu reformanın en büyük yararı, memlekette bir pedagoji şurunun uyanması, yayılması olmuştur. Bu harekete paralel olarak ikinci yenilik hareketi, İstanbul'da Fındıklı'da Şemsülmekâtip adlı özel okulda olur. Geniş yetki ile fahri ders nâzırı olarak çalıştığım bu okulda teorisini İctimai Mektep adlı eserimde açıkladığım pedagoji anlayışımın ilk denemelerini yaptım. Okul ve aile müsamereleri, kır gezintileri, zanaat işleri, self education, öz tiyatro denemelerini yaptım. Sonra okulu, Küçük Çamlıca'da Kamanto köşküne nakledip, orada ilk defa olarak açık hava mektebini kurdum."(39)

Baltacıoğlu Meşrutiyet eğitiminde yapılan yenilikleri övücü sözlerle dile getirmeye devam ederek şöyle demektedir:

"Hiç bir devirde Türk mektebinin örfleri Meşrutiyet devrinde olduğu kadar değişmemiştir: Mektebe müsaade, mukayese, muhakeme usullerinin girmesi, talebede vatan, insaniyet, san'at duygularının şuurlanması, şahsî teşebbüs, serbest mesai, tettebbü, tecrübe faaliyetlerinin başlaması, din derslerinin ilinle kabili, telif bir şekilde aklileştirilmesi, ahlâk derslerinin temamiyle lâik esaslar üzerine kurulması... hep Meşrutiyet senelerinin hareketleridir... Eski mektebin yegâne tecrübe amili muallim, yegâne terbiye vasıtası kitap, yegâne terbiye melekesi hafıza idi. Mektep muallimi, mektep kitabı, mektep hafızası her şeydi. Meşrutiyet pedagojisi bu an'aneyi bozdu. Ve yerine eşyadan, tecrübeden, tabiat-tan, tetkik ve tefekkür hürriyetinden mürekkep yeni bir an'ane koydu."(40)

Baltacıoğlu'na göre Meşrutiyet pedagojisi, yeni eğitim ve

(39)Baltacıoğlu, İ.H.: Pedagojide İhtilâl, s.77-78

(40)Baltacıoğlu, İ.H.: İctimai Mektep, İstanbul 1932, s.5-6

öğretim metotlarını Türk okullarına sokmakla büyük bir başarı elde etti. Fakat eğitimin amacı hususunda aynı başarıyı gösteremedi.(41)

Baltacıoğlu, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinin pedagoji hareketlerini, bazı yönlerden zaman zaman müsbet karşılasa da genellikle bu dönemler hakkında menfi görüşe sahiptir. "Bu kanaatimizi doğrulayan sözlerine, çoğu zaman birçok eserinde rastlamak mümkündür. Zaten bu konuda bundan önce kendi görüşlerinden örnekler verildiği gibi bundan sonra da verilmeye devam edilecektir.

Daha önce de belirtildiği gibi, aslında Baltacıoğlu, inkılâpçı bir yapıya sahip olmasından dolayı, Cumhuriyet devrinde eğitim alanında çok şey bekliyordu. O, bu devri bir adalet ve eşitlik devri olarak görmekte, bu eşitliğin her şeyde olduğu gibi bütün okullarda da uygulanmasını istemektedir. Bu uygulamanın mahiyeti hakkındaki düşünceleri şu şekildedir:

"...Cumhuriyet içinde fakir bir aile, sırf fakir olduğundan dolayı, evlâdını tahsil ettirmek şerefinden mahrum kalmamalıdır. İptidaiden âliye kadar bütün mektepler tahsile müstait fakir çocuklar için meccanî olmalıdır. Devlet, Cumhuriyet esasına sadık kalmak mecburiyetiyle tâlî ve âlî tahsilde 'bourse'ler, vakıflar tesis etmelidir. Bu tesise yalnız devlet değil, belediyeler ve diğer cemiyetler de çalışmalıdır."(42)

Baltacıoğlu'nun arzusu paralelinde, Cumhuriyet devrinde, tatmin edici derecede olmasa bile, çeşitli kurumlar tarafından burslar ve vakıflar tesis edilmiştir. Fakat asıl dikkatimizi çeken nokta fakir çocukların yüksek okula kadar parasız (herhalde bütün masrafların devlet tarafından karşılanmasını kastediyor) okumaları talebidir. Eğer Baltacıoğlu ya-

(41)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.6

(42)Baltacıoğlu, İ.H.: Mürebbilere, s.68.

şasaydı, bırakın fakir çocukların parasız okumasını da, son yıllarda yüksek öğretimin paralı hâle getirilmesini, herhalde şiddetle tenkit ederdi.

Baltacıoğlu, hürriyete de büyük önem vermektedir. Cumhuriyet okullarında hürriyet esasını yıkacak eğitim türünün hiç birine izin verilmemesi gerektiğini ve Cumhuriyeti yükseltecek olan kafaların, ancak müsbet eğitim ve öğretim sayesinde mümkün olabileceğine inanmaktadır.(43)

Fakat Baltacıoğlu, Cumhuriyet'ten önce olduğu kadar, genellikle Cumhuriyet eğitiminden de memnun değildir. O, bu memnuniyetsizliğini her vesileyle dile getirmektedir. Çünkü Cumhuriyet eğitimi de plânsız, prensipsiz, yaratıcı değil, bir benzetme eğitimidir. Cumhuriyet eğitiminde nicelik var nitelik yoktur. Mezûn olanlar bir işe yaramazlar. Bu okullar yeni adam tipini isteseler de yetiştiremezler. Çünkü okullarda kullanılan pedagoji bir yaratma pedagojisi değil bir okutma pedagojisidir. Bu bakımdan O, eğitim işlerinde temelli bir değişikliğin gereğine inanmaktadır.(44)

Baltacıoğlu'nun düşündüğü okul tipi, Batı memleketlerinde propagandası yapılan "ecole active"den apayrı bir tiptir.(45)

O'nun savunduğu okul tipi, "İçtimai Mektep" adlı eserinde nazariyesini kurduğu, diğer eserlerinde de uygulamasını gösterdiği yaratıcı okul tipidir.(46)(Bu okul tipinden ileride geniş bir şekilde bahsedilecektir.)

(43)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.69.

(44)Baltacıoğlu, İ.H.: Bir Pedagoji Devrimi Gerektir, "Yeni Adam", S.715(6 Aralık 1951), s.2.

(45)Baltacıoğlu, İ.H.: Türk Okulunun Kalkınması, "Yeni Adam", S.635(2 Şubat 1950), s.2.

(46)Baltacıoğlu, İ.H.: Bir Pedagoji Devrimi Gerektir, "Yeni Adam", s.8.

3. EĞİTİMDE ISLAHAT

3.1. Eğitim Kavramından Ne Anlıyoruz?

Baltacıoğlu, bizde en az anlaşılan kelimenin eğitim olduğuna işaret ederek, eğitimden cehâlete yakın bir anlam kastedildiğini belirtiyor. Öyleki en büyük adamlarımız arasında bile eğitimi basit bir "okuma yazma" şeklinde düşünenlere dahi rastladığını vurguluyor. Halbuki O'na göre okuma yazma; eğitimin amacı değil, ancak bir âletidir. Ve memlekette asıl eksikliğin okul değil, okullardaki hakiki bir eğitim ve öğretimdir. Bu bakımdan eğitimin gelişmesi ve ıslâhı için, her şeyden önce eğitim fikrinin doğru olarak teşekkül etmesi lâzımdır. Eğitimin içinde hem ilim, hem de eğitim vardır.(47)

Eğitim hakkında hakiki, sağlam fikirlerin olmaması okulların ilkel, geri kalmasına yol açmıştır. Bu anlayış içerisinde eski Mahalle Mektebi talebesine sadece okuma yazma öğretmiş rüşdiye ve idadiye'ler de okuma yazmanın yanında biraz da matematik gibi bazı dersleri okutmuştur.(48)

Baltacıoğlu memlekette herkesin eğitimle ilgilendiğini, bunun ilk bakışta sevindirici olduğunu, fakat eğitimden ne anladıkları araştırılınca hayal kırıklığına düşüldüğünü belirtmektedir. Çünkü bu kimseler eğitimi cehâletle bir tutmaktadırlar. Bunların anlayışına göre, memlekette okullar açılıp herkese okuma yazma öğretilirse, cehâlet ortadan kalkacak dolayısıyla eğitim ilerleyerek memleket mesut ve mükemmel olacak zannedilmektedir.(49)

(47)Baltacıoğlu, İ.H.: Terbiye ve İman, İstanbul 1330, s.3.

(48)Baltacıoğlu, İ.H.: İzmir Konferansları, İzmir 1331, s.7.

(49)Baltacıoğlu, İ.H.: Terbiye ve İman, s.4-5.

Baltacıoğlu'nun geçmişteki bu görüşleri doğruluğunu büyük ölçüde muhafaza etmektedir. Eğitimimiz hâla rayına oturtulamamıştır. Herkes eğitimle ilgilenmektedir. Günümüzün eğitim problemleri her vesileyle gündeme getirilmekte ve çikış yolları aranmaktadır. Yakın bir geçmişte memleketimizde okuma yazma seferberliği başlatılmıştır. Amaç cehâleti önlemektir. Fakat, Baltacıoğlu'nun dediği gibi herkese okuma yazma öğretmekle ne cehâletin önüne geçiliyor ne de eğitim ilerliyor!

Baltacıoğlu'na göre eğitimin hakiki manası anlaşılmadıkça, yani eğitimin amacını ilk okullarda okuma yazma öğretmek, diğer okullarda ezbere dayalı bir takım kelimeler ve ibareleri vermek olarak anlamının, bu sahada yapılacak çalışmaların, sarfedilecek paraların boşa gitmesi demektir ve bu durum geçliğin çökmesine sebep olacaktır.(50)

Baltacıoğlu, geçliğin kafasını sadece bilgi ile doldurmanın bir işe yaramıyacağını, bununla birlikte onları bu bilgiden faydalanacak şekilde eğitmek gerektiğine inanmaktadır. Yani gençleri seciyeli, (imanlı, azimli, irâdeli, cesur, müteşebbis fertler olarak yetiştirmenin lüzumuna işaret etmektedir.(51)

Çünkü câhil fakat seciyeli, olan bir çok kimsenin hayatta başarılı olmasına karşılık, okumuş fakat seciyesiz, olan pek çok insanın da hatta başarısızlığa uğradığı bir gerçektir. Bu da gösteriyor ki okullardaverilen bilgi her şey demek değildir.(52)

Baltacıoğlu'na göre en önemli eğitim fikri, ahlâki eğitim ve onun unsurları olan his ve irade eğitimidir. Halbuki okul programlarının amacının, çocukları okur yazar yapmak ve ka-

(50)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.6-8.

(51)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.8-11.

(52)Baltacıoğlu, İ.H.: Hayatta Muvaffakiyetin Şartları, İstanbul 1945, s.13, Talim ve Terbiyede İnkılâp, s.7-14.

falarını bir takım bilgi ve fikirlerle doldurmak olduğunu hatırlatarak, programlarda en büyük payın bilgi ve fikir derslerine ayrıldığını, terbiye, hayat, görgü, tecrübe gibi konuları ihtiva eden derslerin ise mahkûm edildiğini belirtmektedir.(53)

Baltacıoğlu'nun buradaki eğitim anlayışı oldukça müphem görünmektedir. Henüz berraklaşmış değildir.

Baltacıoğlu'na göre, Türklerin eğitim ve öğretiminde temel espi, "okutmak, yazdırmak, öğretmek, anlatmak" değil, "şahsi teşebbüsle kazanmak, istihsâl etmek" olmalıdır.(54)

Bu görüşü ise eğitim anlayışını biraz daha belirginleştirmiştir. O'nun bu fikri ileride İctimaî Mektep'teki "faaliyet ve verim" prensibine temel teşkil edecektir.

3.2. Sadece Okulları Islâh Etmekle Eğitim Düzeliir Mi?

Baltacıoğlu, eğitimin çevreleri hakkında yanlış kanaatlerin bulunduğunu; ailede, çevrede, hayatta eğitim olmaz, eğitim ancak okullarda yapılır gibi sakat bir düşüncenin hâkim olduğunu belirtmektedir. Bu bakımdan eğitim yapmanın okul binası açmak şeklinde düşünüldüğünü vurgulamaktadır.(55)

Baltacıoğlu'na göre eğitimin çevreleri; aile, okul ve toplumdur. Okul nasıl bir okulsa, aile de, toplum da öyle bir okuldur. Tabii ki bu okullar daki öğretim metotları ve insanlar üzerindeki tesirleri farklıdır. Baltacıoğlu, o zamanki anlayışın ise sadece okullarda eğitim verilebileceğinin sanıldığını, çünkü eğitimin amacının sadece okuma yazma öğretmek olduğunun kabul edildiğini belirterek bu durumu tenkit etmektedir.(56)

(53)Baltacıoğlu, İ.H.: Terbiye ve İman, s.19-20.

(54)Baltacıoğlu, İ.H.: İzmir Konferansları, s.29.

(55)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.8.

(56)Baltacıoğlu, İ.H.: Terbiye ve İman, s.13-15.

Baltacıoğlu eğitimde aileyi birinci plâna almaktadır. O'na göre, ailedeki eğitim okulunkinden daha önemlidir. Çünkü eğitim beşikten mezara kadar devam eder. Ve aile okulu, ders-hâneleri gece ve gündüz sürekli açık bulunan, bu dershânelerde her türlü konu ve fikirlerin hür ve aktif bir şekilde konuşulduğu, öğretildiği bir okuldur. Bu bakımdan önce aileyi ıslâh etmek gerekir. Aslında aileyi ıslâh etmek demek okulu ıslâh etmek demektir.(57)

Baltacıoğlu okulun sıralarıyla, sınıfıyla, programıyla bir hapishâne misâli çocuğu hareketsiz bırakacağını ve sıkıcı olduğunu belirterek, ailede ise tam bir hürriyet havasının bulunduğunu iddia ediyor.(58). Ama bu her aile için geçerli değildir. Çünkü öyle aileler var ki çocuklarına söz hakkı bile tanımazlar. Baltacıoğlu'nun bu görüşleri, kendisinin ileride okulun sıra, sınıf, program gibi unsurlarına karşı çıkmasının nüvesini teşkil edecektir.

Baltacıoğlu aileden sonra eğitimde ikinci önemli çevreyi okul olarak görmektedir. Okul, ailenin verdiği eğitim ve öğretimi techiz edecektir. Ailelerde atılan sağlam temeller, okullardaki eğitim ve öğretimin etkili olmasına yol açacaktır. Dolayısıyla aileyi ihmal ederek, yalnız okullarda yapılan inkılâp ve ıslâhat eksik kalarak başarısızlığa uğruyacaktır.(59)

Baltacıoğlu'na göre, okullar da diğer sosyal kurumlar gibi sosyal bir bünyeye sahiptir. Sosyal hayatın kendine göre kanunları olduğu için, okulları ıslâh ederken sosyal ilimlerin kanunlarından faydalanılmalıdır. Halbuki O'na göre, aksine ıslâhatlar hep subjektif ve şahsî yapılmaktadır.(60)

(57)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.16-18.

(58)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.18.

(59)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.27-28.

(60)Baltacıoğlu, İ.H.: İzmir Konferansları, s.8.

Aile ve okulun dışında bir de toplumda eğitim vardır. Eğitimden gerekli verimin alınabilmesi için, toplum hayatı da ıslâh edilmelidir.(61)

Görülüyor ki Baltacıoğlu ıslahât hareketlerini bir bütün olarak ele almaktadır. O, sadece okullarda yapılan ıslâhatın, eğitim meselesini tamamen halledeceğine inanmamaktadır.

3.3. Eğitimde Islâhat Politikası Nasıl olmalı?

Baltacıoğlu'na göre idealsiz milletler yaşayamazlar. Toplumdaki dini idealizmin zayıflaması; iktisadi, siyasi ve eğitim hayatının, bozulmasına sebep olmuştur. Bu bakımdan O, eğitimi değiştirmeden evvel milletin idealini değiştirmek gerektiğine inanmaktadır.(62)

Baltacıoğlu, bir zamanlar ecdadımızın Viyana kapılarına kadar dayandığını hatırlatarak, bu başarının sebebini o zamanki millette bulunan dinî idealin olduğuna işaret etmektedir. Daha sonra bu idealin zayıflaması, her sahada çöküntüye uğramamızın sebebi olmuştur.(63)

Baltacıoğlu'na göre, bundan sonra dinî ideal diğer islâm devletleri için geçerli olsa da, bizim için olamaz. Olsa bile kâfi bir ideal teşkil edemez. Çünkü memleketimizin coğrafi yapısı ve bünyesinde bulundurduğu çeşitli etnik guruplar sebebiyle, ancak, millî bir ideal birlik ve beraberliği sağlayabilir.(64)

Her milletin bir ideali vardır. Eğitim de o milletin idealine göre şekillenir. Bu bakımdan idealsiz bir milletin eğitimi de idealsiz olur.(65)

(61)Baltacıoğlu, İ.H.: Terbiye ve İman, s.34-35.

(62)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.36.

(63)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.39-41.

(64)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.44-45.

(65)Baltacıoğlu, İ.H.: İzmir Konferansları, s.17-18.

Görülüyorki Baltacioğlu ideale büyük önem vermekte, her şeyden önce millî bir idealin zaruretine parmak basmaktadır. Maalesef günümüzün eğitim ıslâhatları yapılırken, hâlâ sınırları belli, millî bir idealin bulunmayışını üzüntüyle müşahade etmekteyiz.

Baltacioğlu maziyi inkâr etmediğini, geçmişte eğitim sahasında bir takım hizmetler yapıldığını, fakat teşkilât ve ıslahat hareketlerinin ilmi bir siyasete dayanmadığını ileri sürmektedir. O'na göre yapılan çalışmalar subjektif kalmıştır. Çünkü eğitim meselesini bazıları binaya, bazıları da Tuba ağacına benzeterek halletmeye çalışmışlardır.(66)

Her şeyde olduğu gibi eğitim siyasetinde de bir amaç olmalıdır. Eğitim meseleleri subjektif bir açıdan değil, ilmi fikre istinat eden objektif bir açıdan değerlendirilmelidir. Fakat Baltacioğlu'na göre eğitim siyasetçileri meseleye bu şekilde yaklaşmamışlar, eğitim ıslahatını; okul açmak, okul kapamak gibi sathî konular üzerinde çalışmak şeklinde anlamışlardır. Onlar hiçbir zaman bir "mektep fizyolojisi", bir "mektep psikolojisi", bir "mektep sosyolojisi"ni düşünmemişlerdir.(67)

Eski eğitim siyasetinde yapılan bir hata da vasıtalarda olmuştur. Vasıta amaç yerine geçmiştir. Halbuki amaç vasıtaya hâkim olmalıdır. Bu yanlış anlayıştan dolayıdır ki eskiden şu kadar sayıda, şu türde veya şu şekilde okul açmak, programlar hazırlamak amaç olarak telâkki edilmiştir. Oysaki bunlar birer vasıtadan ibarettir.(68)

Aynı şekilde bugün de durum pek farklı değildir. "Kendin okulunu kendin yap" kampanyası ve diğer yollarla bir çok okul binaları yapılmaktadır. Gerçi biz bunlar yapılmasın de-

(66)Baltacioğlu, İ.H.: Maarifte Bir Siyaset, İstanbul 1335,s.3.

(67)Baltacioğlu, İ.H.: a.g.e., s.6-7.

(68)Baltacioğlu, İ.H.: a.g.e., s.9-11.

miyoruz. Fakat sadece bina yapmakla her şey hallolmuyor ki! Baltacıoğlu'na göre, bizdeki okul uygulaması sadece akla hizmet etmekte, kalbi ihmâl bırakmaktadır. Bunun neticesinde de ferdî menfaatlar ön plâna geçmekte, başkalarının menfaatini düşünmek, millî ve insanî değerlere önem vermek ikinci plânda kalmaktadır. O günkü okul öğretmenlerinin de gençliği yetiştirmede yaptıkları hep budur. Bu bakımdan okulları sadece maddiyat ve müsbet düşünce açısından değil, özellikle maneviyat ve vicdaniyat noktasından da ıslâh etmek lâzımdır. Bunun da tek çaresi, bütün eğitim teşkilât ve ıslahatını her gün değişen memur ve memuriyet işi halinden çıkarıp, sağlam esaslara bağlanaktır. Siyaset endişesi veya bilgisizlik sebebiyle yapılan her türlü ıslahat, kısa ömürlü olmakta ve sonuçta da hep hüsrân doğmaktadır.(69)

Onun için, eğitim sahasında yapılacak olan ıslahat ve çalışmalar şahsî fikir ve düşüncelere istinat ettirilmemelidir. Eğitimle ilgili alınacak kararların icraatından önce, âlimlerden müteşekkil ilmi bir zümre içinde tesbit ve tetkik ettirildikten sonra uygulamaya konulmalıdır. Bu suretle ortaya çıkacak görüşler, şahıs ve hükümetlerin değişmesiyle değişmeyip sürekli ve millete mal olacaktır.(70)

Baltacıoğlu, Batının teşkilât ve müesseselerinin körü körüne taklit edilmesine karşı çıkıyor ve ilmi bir siyaset takip edilmesini istiyor. İlimden faydalanılabilmesi için de şu dört vasıtaya müracaat edilmesini teklif ediyor:

"1-İlim adamlarına müracaat etmek. 2-Münakaşasılı zumlu olan meseleleri matbuata vermek ve münakaşa ettirmek, 3-Maarifin ilmi bir müşaviri olan Terbiye Encümeni'nden istifade etmek. 4-İlmî ve terbiyevî kongreler teşkiline vesâted (aracılık) etmek!"(71)

(69)Baltacıoğlu, İ.H.: Mürebbilere, s.124-125.

(70)Baltacıoğlu, İ.H.: Maarifte Bir Siyaset, s.11-13.

(71)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.4

Baltacıoğlu'na göre hükûmetsiz eğitim yapmak mümkün dlmadığı gibi, mütefekkersiz, âlimsiz eğitim hükûmeti düşünmek te mümkün değildir.(72)

Yalnız bu mütefekki lerin, âlimlerin tefekkür metoduna, ilim teknigine sahip olmaları da şarttır.(73)

Baltacıoğlu Türkiye'de ilim sahibi birçok ilim adamının bulunduğunu belirterek, sadece Avrupa'yı, Amerika'yı incelemek değil, memleketin ilim otoritelerinden de istifâde edilmesini istemektedir.(74)

Baltacıoğlu'na göre eğitimde ıslahat, önce Sosyoloji, sonra psikoloji, daha sonra Pedagoji ve Metodoloji, ennihayet sanat ve ticaret meselesidir. Yani ilim ve hesap işidir.(75)

Baltacıoğlu diğer bir eserinde sadece Sosyoloji ilminden bahsetmiştir. O'na göre eğitim meseleleri, ancak temel bir takım esaslara dayandırılarak çözümlenebilir. Bu esasları tesbit edecek ilim de Sosyoloji'dir.(76)

Baltacıoğlu, eğitim ıslahatçılarının şimdiye kadar Avrupa ve Amerika eğitimini örnek aldıklarını, bunları körü körüne taklit ettiklerini, halbuki aslında onların da eğitimlerinin hasta olduğunu belirterek bu konuda şunları söylüyor:

"Dikkat! Avrupa okullarının göreneklerini değil, Avrupa'nın bilimini alın. Bu bilim bir çoğumuzun sandığı gibi 'pedagoji' denilen, ne olduğu belli olmayan subjektif düşünceler değil, gerçek bilimin kendisi, eğitim sosyolojisi ile eğitim psikanalizidir."(77)

(72)Baltacıoğlu, İ.H.: İzmir Konferansları, s.33.

(73)Baltacıoğlu, İ.H.: Mürebbilere, s.117-118.

(74)Baltacıoğlu, İ.H.: Pedagojide İhtilâl, s.50.

(75)Baltacıoğlu, İ.H.: İzmir Konferansları, s.33.

(76)Baltacıoğlu, İ.H.: Maarifte Bir Siyaset, s.5.

(77)Baltacıoğlu, İ.H.: Pedagojide İhtilâl, S.49-50, Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları, İstanbul 1967, s.61-62.

Baltacıoğlu'nun yukarıdaki sözlerinde de açıkça görülüyor-ki, bu sefer de Pedagojiyi reddetmekte yerine Eğitim Sosyolojisi ve Eğitim Psikanalizi'ni koymaktadır. İlk bakışta eğitim meselesinde, hangi ilimlere müracaat edilmesi hususunda Baltacıoğlu sanki bir çelişki içerisindedir. Zannediyorum ki aslında O, eğitim meselesini kökünden halletmek için, bu sahada ortaya çıkan yeni ilimleri birinci plânda dikkate almaktadır.

Baltacıoğlu, aslında eğitimle ilgilenen herkesin, seciyeli adam yetiştirilmesini istediğini, fakat neticede bir türlü bu nitelikte adam yetişmediğini belirtmektedir. Bunun sebebi ise metot hatasıdır. Şimdiye kadar ıslahatçılar hep programla meşgûl olmuşlar, program değiştirmişler, yabancıların programlarını memleket eğitimine uygulamışlar, fakat yine de eğitim meselelerine çözüm bulamayıp, eğitimde ilerleme sağlayamamışlardır. O'na göre okullarımızın "Usûl-i terbiye"si, yani "Usûl-i inzibat"ı(X) ve "Usûl-i tedris"i değişmedikçe dünyanın en ileri programları uygulanırsa da eğitimde gerçek anlamda bir inkılâp olamayacak ve meseleye çözüm bulunamayacaktır.(78)

Baltacıoğlu'na göre Meşrutiyet inkılâbı bir şekil inkılâbıydı. Meşrutyetçiler eğitimi Batı usûllerine göre ıslah etmeye çalıştılar.(79)

Baltacıoğlu iptidâî mektepleri kastederek, Meşrutiyetçilerin Avrupa'dan ilham alarak köylere birçok okullar açtıklarını belirtmektedir. Halbuki gelişigüzel okul açmak değil, köylerin ihtiyacı ve sosyal hayatı paralelinde en uy-

(X)Baltacıoğlu bu tabirle, bir mektepte talebenin faaliyet ve hareketlerine verilen hürriyetin derecesini kastetmektedir.

(78)Baltacıoğlu, İ.H.: Talim ve Terbiyede İnkılâp, s.15-16.

(79)Baltacıoğlu, İyH.: Kalbin Gözü, İstanbul 1338, s.3-6.

gun okullar ne ise onlar açılmalıydı.(80)

İptidâilerde olduğu gibi, idâdîlerin açılma maksadı da yanlış telâkki edilmiş, bu sebepten dolayı başarısızlığa uğranılmıştır. Baltacıoğlu bu konuda şunları söylemektedir:

"Bütün içtimaî müesseseler gibi idâdîleri de muhitin ihtiyacına hizmet eden mektepler telâkki edecek yerde, muhiti bu mekteplerin gayesine esir farz etmişiz: 'İdâdî açar, iktisat yaratırız!' demişiz."(81)

Bütün bu sözlerden sonra Baltacıoğlu hayalci değil, gerçekleşebilir mefkûre sahibi olmamızı istiyor. İlerleyebilmek için de Avrupalılardan evvel kendimizi; kendi tarihimizi, ruhumuzu, hayatımızı tanımamızı tavsiye ediyor.(82)

Özet olarak Baltacıoğlu'na göre eğitim, millî ve mahallî bir müessesedir. Her memleketin kendine göre bir eğitimi vardır. Bu bakımdan başka memleketlerin eğitim sistemlerini olduğu gibi nakletmek, taklit etmek zararlı bir iştir.(83)

(80)Baltacıoğlu, İ.H.: Maarifte Bir Siyaset, s.26-28.

(81)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.35.

(82)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.25.

(83)Baltacıoğlu, İ.H.: İzmir Konferansları, s.16-17.

4. BALTACIOĞLU VE EĞİTİM

4.1. Baltacıoğlu'nun Eğitim Konusunda Genel Görüşleri:

Baltacıoğlu'na göre eğitim olmasaydı sosyal organlar demek olan medeniyetin intikali mümkün olamayacak, bu sebeple de sosyal gelişme ve ilerleme sağlanamayacaktı. Bu bakımdan eğitim, sosyal müesseseler olan medeniyetin doğmasını temin eden, çok önemli bir vasıtaadır.(84)

Baltacıoğlu başka bir eserinde eğitimin mahiyeti, vazifesi ve önemi hakkında da şunları söylüyor:

"Terbiye, yaşamak, medeni bir muhite intibak etmek için vasıtaadır. İyi bir terbiye hayat için kuvvetli bir silâhtır. Terbiye olmasaydı yeni yetişen nesillerin muhitlerine alışmaları mümkün olmaz, bu sebepten medeniyet ve milliyet dediğimiz kıymetler ve teknikler mirası nesilden nesle geçemez, insanlar için, ne içtimâî ve ahlâkî hayat, ne de bu hayatta terakki mümkün olmazdı. O zaman her yeni doğan çocuk, medeniyeti ve milliyeti yeni baştan tesise mecbur olurdu ki bunun neticesinde ne medeniyet ne de millet vücut bulamazdı. Çünkü bu eserler bir adamın değil, bütün bir tarihin müşterek ve mütesanit bir hayatın, hülâsa cemiyetin mahsulüdür. Bu içtimâî eser infiradî bir teşebbüsle nasıl tekrar icat edilebilecekti?!

Şu halde cemiyetin medeniyetini yeni mesillere nakletmek vazifesini görmekte olan terbiyenin ehemmiyeti büyüktür. Terbiyenin mukadderatı cemiyetin mukadderatıdır. Terbiye durduğu, terbiye cemiyetin ihtiyacına uymadığı, terbiye bozulduğu gün cemiyette durmuş, kendinden geçmiş, bozulmuş demektir."(85)

Baltacıoğlu'na göre tarihte her toplumun kendine göre bir eğitimi olagelmıştır. En ilkel kavimlerden en gelişmiş milletlere kadar bütün toplumların bir eğitimi vardır. Toplumlarda eğitimin ortaya çıkabilmesi için mutlaka eğitimcilerin

(84) Baltacıoğlu, İ.H.: İçtimaiyat Nokta-i Nazarından Terbiye, İstanbul 1339, s.14.

(85) Baltacıoğlu, İ.H.: Umumî Padagoji, İstanbul 1930, s. 27-28.

fikirlerine, nezariyelerine, savunmalarına ihtiyaç yoktur. Çünkü eğitim sosyal bir verasettir. O halde eğitim toplumların ihtiyaçları paralelinde doğan, gelişen, sosyal bir mahiyete ve kıymete sahip, sosyal bir vazife gören, toplumsal bir vakiadır.(86)

Baltacıoğlu eğitim hâdisesinde sosyal zarûret prensibine inanmaktadır. Fakat her şeye rağmen O, eğitimin teşekkülünde fertlerin rolünü de inkâr etmemektedir.(87)

Baltacıoğlu'na göre eğitim, zaman ve mekâna bağılı olarak değişeceği gibi, toplumdaki topluma göre de değişiklik gösterir.(88)

Baltacıoğlu eski pedagojinin birçok psikoloji ve sosyoloji hatalarıyla dolu olduğunu ileri sürerek, bu konuda şunları söylemektedir:

"Eski pedagojinin en büyük hatası terbiyeyi statik, değişmez bir mevzu gibi telâkki etmesi, terbiye için bütün zaman ve mekânlarda tatbik edilebilir umumî düsturlar, âlemşûmûl kaideler aramasıdır."(89)

Halbuki Baltacıoğlu'na göre, eğitimin kuralları ve kaideleri değişebilir. Değişmeyen eğitimin konuları ve prensipleridir.(90)

Şimdi de biraz Baltacıoğlu'nun, eğitim hâdisesiyle ilgili olan ilimleri ve bu ilimlerin birbirleriyle münasebetlerini nasıl değerlendirdiğini görelim. Bu konuya temas edilmesinin sebebi O'nun eğitim hâdiselerine hangi ilim gözüyle

(86)Baltacıoğlu, İ.H.: İctimaiyat Nokta-i Nazarından Terbiye, s.13-14, İctimai Mektep, s.13

(87)Baltacıoğlu, İ.H.: İctimai Mektep, s.14.

(88)Baltacıoğlu, İ.H.: İctimaiyat Nokta-i Nazarından Terbiye, S.16, İctimai Mektep, s.13.

(89)Baltacıoğlu, İ.H.: Hususî Tedris Usulleri, İstanbul 1930, s.7-8.

(90)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.8.

baktığı hakkında bir fikir vermek ve ileride İctimai Mektep'te kuracağı eğitim sisteminin temelinde, en çok hangi ilimden faydalandığını anlamak içindir.

Baltacıoğlu eğitimi sosyolojik açıdan ilk olarak ele alıp, esaslı ve sistemli bir tetkike tâbi tutan bilim adamının sosyolog Durkheim olduğunu belirtiyor.(91)

Baltacıoğlu'na göre eğitim kitaplarında ve eğitim uzmanlarının eserlerinde, "terbiye (education)" ile "fennî terbiye (pedagogie)" kelimeleri birbirine en çok karıştırılan kelimelerdir. Bunun sebebi ise, konularının birbirine çok yakın, hatta iç içe olmasından kaynaklanmaktadır.

O'na göre eğitim uygulamaya dayanan amelî bir hâldir. Fennî terbiye yani pedagoji ise nazariyata dayanan fikrî bir hâldir. Yani eğitim bir takım iş, hareket, uygulama usûllerinin tamamı, pedagoji ise bir takım fikir, hüküm, muhakeme usûllerinin tamamıdır.(92)

Diğer yandan eğitim zamana ve mekâna göre kayıtlı değildir. O süreklidir, her devirde ve her toplumda mutlaka vardır ve olmuştur. Halbuki pedagoji öyle değildir. Pedagoji fikriyata dayandığından her devirde ve her toplumda ortaya çıkmamıştır. Zaten ilkel toplumlarda pedagoji ortaya çıkmaz. Ancak gelişme gösteren toplumlarda pedagoji ortaya çıkabilir. Bununla birlikte gelişmiş toplumların her devrinde mutlaka pedagoji ortaya çıkacaktır diye bir kayıt da yoktur.(93)

Her şeye rağmen, eğitim ve pedagoji ayrı ayrı iki cins şeyler olmasına rağmen, bu ayrılık onların arasındaki ilişkiyi ortadan kaldırmayı gerektirmez.(94)

(91)Baltacıoğlu, İ.H.: İctimaiyat Nokta-i Nazarından Terbiye, s.3.

(92)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.4-5.

(93)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.5.

(94)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.7.

Baltacıoğlu Pedagojinin ne tamamıyla ilim ne de tamamıyla sanat olduğunu, fakat her ikisine de çok yaklaştığını iddia ederek, buna Durkheim'in tavsiyesiyle "Ameli Nazariye (Théorie Pratique)" demek lâzımdır diyor.(95)

Baltacıoğlu'na dayanarak eğitim ile pedagojinin ne oldukları ve birbirleriyle olan münasebatları hakkında bilgi verdikten sonra, şimdi de O'nun Eğitim Sosyolojisi ve Pedagoji arasındaki ilişkiyi nasıl ortaya koyduğunu görelim.

O, eğitim olaylarını inceleyen ilme "Terbiyevî İctimaîyat (Sociologie de l'éducation) yahut Terbiyeler İlmî" adını veriyor.(96)

Baltacıoğlu Eğitim Sosyolojisi adını verdiği ilimle Pedagoji'nin konularının büsbütün birbirinden ayrı olduğunu belirterek bu konuda şöyle diyor:

"Pedagoji, olmak veya olmakta olan bir terbiyeyi değil, olması lâzım gelen veya olması talep edilen bir terbiyeyi tetkik ediyordu. Halbuki Terbiye ilmi doğrudan doğruya olmuş veya olmakta olan terbiyeyi tetkik eder. Pedagojinin mevzuu, pedagokların arzusu, iştiağıdır. Halbuki Terbiye İlmî'nin mevzuu sadece 'vakıa'dır.'"(97)

Baltacıoğlu bu sefer de Pedagoji, Psikoloji ve Sosyoloji ile bu ilimlerin birbirleriyle olan münasebetlerini ele alarak değerlendiriyor.

Baltacıoğlu, Pedagojinin aradığı "terbiyeli adam" tipinin bedeni, fikri, hissi, iradesi mükemmel olarak eğitilmiş, mükemmel bir insan örneği olduğunu belirtiyor ve bundan dolayıdır ki pedagojinin, ferdi bir fert olarak tetkik eden bir ilim olan "Ruhiyat (Psikoloji)"a müracaat ettiğini vurguluyor.(98)

(95)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.10.

(96)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.21.

(97)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.21.

(98)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.26-27.

Baltacıoğlu'na göre Psikoloji, gelişme ve olgunlaşma özelliklerine sahip olan insanın, gelişme ve olgunlaşma metotlarını gösteren bir ilimdir. Halbuki zekâ, his, irâde gibi melekeleri insanın ruhunda icâd eden ve şekillendiren sosyal hayat ve onun bir müessesesi olan eğitimidir. Bu sebeple sosyal hayat ve eğitim olmasaydı insan sadece içgüdülerinden ibâret bir yaratık olarak kalacak ve belki de hayvandan bir farkı olmayacaktı.(99)

Baltacıoğlu daha sonra, bu konuyla ilgili olan görüşlerini şöyle özetliyor:

"Hülâsa en ferdî melekelerimizin bile içtimai zarûretlerle alâkası vardır. Bunlar içtimai tekâmülün birer tabiiilerinden başka bir şey değildir. Şu takdirce ferdin uzviyetiyle getirdiği istidatların ve temâyüllerin, tetkikinden ibaret olan bir ilmin terbiye mefkûresini keşf etmek hususunda selâhiyeti mevzuu bahs olamaz. Rûhiyat terbiye gayelerini tayinden âcizdir. Bu gayeleri vücuda getiren ve fertlerine neşr eden cemiyettir. Cemiyetler ve içtimai gayeler ise ancak cemiyet ve içtimai gayeler ilmiyle, İctimaiyat ile izah edilebilir. Demekki sadece Rûhiyat'a istinat eden fakat İctimaiyat'ı ihmâl eden bir Terbiye-i Fenni'nin terbiye gayesi hususunda cevapsız kalması zarurîdir."(100)

Baltacıoğlu eğitimi sosyal bir müessese, okulun da sosyal bir çevre olduğunu belirterek, eğitimin sosyal vazifesini keşf edecek olan ilmin İctimaiyat (Sosyoloji) olduğunu söylüyor. Ancak, bu demek değildir ki Psikoloji'nin eğitim ile ilgisi yoktur. İlgisi vardır, fakat bu ilgi Sosyoloji'ninki gibi değildir. Çünkü Sosyoloji'nin konusu toplum, Psikoloji'nin konusu ise fertlerdir. Sosyoloji eğitim konusuna sosyal açıdan, Psikoloji ise ferdî açıdan bakar. Her ikisi de ilim olmakla beraber konuları ayrıdır. Fakat eğitim işinde

(99)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.27.

(100)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.29.

her iki ilimin konusu karışmaktadır.(101)

Baltacıoğlu Sosyoloji ve Psikoloji ilimlerinin eğitime uygulanması sonucunda ortaya çıkacak olan "Terbiyevî İctimaiyat (Eğitim Sosyolojisi)" ve "Terbiyevî Rûhiyet (Eğitim Psikolojisi)"ın, herhangi "Ameli Nazariye (Teori pratik)" için bir kaynak teşkil edeceği görüşündedir. Halbuki O'na göre eski Pedagoji, Sosyoloji'ye hiç, Psikoloji'ye ise kısmen dayanıyordu. Hakiki bir pedagoji ise, kısmen Sosyoloji'ye kısmen de Psikoloji'ye dayanarak tam ve somut bir şekilde teşekkül edebilir. (102)

Baltacıoğlu'nun bütün bu değerlendirmelerinden anlaşıldığına göre, O, eğitim hâdiselerine genellikle sosyal açıdan bakmakta ve ilim olarak ta temelde Sosyoloji'yi esas almaktadır. İleride bahsedeceğimiz gibi, kendi eğitim sisteminin temelini teşkil eden "İctimai Mektep"in adından ve mahiyetinden de bu durum açıkça anlaşılmaktadır. Gerçi O, Psikoloji ve Pedagoji gibi ilimlerin rolünü hiçbir zaman inkâr etmemiştir. Hatta sistemini kurarken bu ilimlerden büyük ölçüde istifâde etmiştir.

4.2.Eğitimin Tarifi:

Baltacıoğlu, eğitimin kendine göre tarifini yapmadan önce çeşitli eğitim tarifleri üzerinde duruyor. Bu tarifler şunlardır:

Eflâtun'a göre:

"İyi terbiye, vücuda ve ruha mustait olduğu mükemmelliği veren şeydir."(103)

J.J. Rousseau'ya göre:

(101)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.31-32.

(102)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.32.

(103)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., S.10, Umumî Pedagoji, S.18, İctimai Mektep, s.14.

"Tabiata göre adam yetiştirmek"(104) tir.

Alman siyasisi Stein'e göre:

"Terbiye, melekeleri hep birden ve âhenkli bir sürrette tekâmül ettirmektir."(105)

James Mill'e göre:

"Terbiye, şahsı evvelâ kendisi sonra hem cinsi için mümkün olduğu kadar saadet âleti yapmaktır."(106)

Stuart Mill'e göre:

"Tabiatımızın tekemmülü için bizim kendimize, diğerlerinin bize yaptığı her tesir."(107)

Herbert Spencer'e göre:

"Terbiyenin gayesi bizi mükemmel bir hayat ile yaşamaya hazırlamaktır."(108)

J.M. Guyau'ya göre:

"Terbiye yani nesilleri fert ve nevi için en şiddetli, en feyizli hayat şartlarına mazhar etmektir."(109)

Baltacıoğlu bu tariflerin hepsine, eğitimin tabiat ve mahiyetinin ne olduğunu göstermediği ve ilmi bir hüviyete sahip olmadığı gerekçesiyle karşı çıkıyor.(110)

O, başka bir eserinde, bu tariflerin değerlendirmesini şu şekilde yapıyor:

"Anlaşıyor ki bu tariflerin hiçbirisi terbiyenin mahiyetinin ne olduğunu göstermiyor, sade terbiyenin

(104)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.eserler, s.10,s.20,s.14.

(105)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.eserler, s.11,s.20,s.14.

(106)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.eserler, s.11,s.21,s.14.

(107)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.eserler, s.12,s.21,s.14.

(108)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.eserler, s.12,s.22,s.15.

(109)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.eserler, s.12,s.22,s.15.

(110)Baltacıoğlu, İ.H.: İhtimayyat Nokta-i Nezarından Terbiye, s.10-12.

mefkûresi ne olması lâzım geleceğini işaret ediyor. Bunlar terbiyenin tabiat ve hakikatına değil, belki tasavvuruna, hayaline aittir."(111)

Baltacıoğlu yukarıdaki tariflerden başka tarifler üzerinde de duruyor. Bu tarifler şunlardır:

Dugas'a göre:

"Terbiye, maayyen bir plâna ve hususî mebdelerine göre ebeveyn yahut maallimler tarafından çocuğa verilen istikamettir."(112)

Cellérier'e göre:

"Terbiye; ebeveynin, çocukları âlâ farzettikleri tâlie hazırlamalarıdır."(113)

Durkheim'a göre:

"Terbiye; ergin nesillerin, içtimâî hayata elverişli olmayanlar üzerine yaptığı tesirdir."(114)

Baltacıoğlu bu son üç tarifi ilmi bir hüviyete sahip olduğunu belirterek, bu tarifler hakkında şunları söylüyor:

"İşte şu üç tarifi üçü de ilmi ve hakiki olmakla beraber, birbirine göre derece derece geniş, derece derece ihatalı tariflerdir."(115)

Şimdi de Baltacıoğlu'nun çeşitli eserlerinde yaptığı, eğitim tariflerini görelim. Baltacıoğlu bu tariflerini hep sosyolojik açıdan yapmaktadır.

"Sosyoloji" adlı eserinde eğitimin tarifini şöyle yapıyor:

(111)Baltacıoğlu, İ.H.: Umumi Pedagoji, s.23.

(112)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.23.

(113)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.23.

(114)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.24.

(115)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.25.

"Terbiye, henüz sosyete(X) hayatına elverişli olmayanlar üzerine, bu hayata yetiştirmek maksadile, erginler tarafından yapılan şuurlu, yani gayeli ve teknikli tesirlerdir."(116)

Baltacıoğlu bu tarifinde, açıkça çevre unsuruna yer vermiştir. Fakat O, başka yerlerde, eğitim için çevrenin ne kadar önemli olduğunu her vesileyle vurgulamaktadır. Öyle ki "İçtimai Mektep"te eğitim prensiplerinden biri de çevre prensibidir. Ayrıca bu tarifinde çocuğu yetiştirirken, ona neler kazandırılacağı hususu da belirgin değildir.

Baltacıoğlu başka bir eserinde eğitimi şu şekilde tarif ediyor:

"Terbiye, henüz içtimai hayata alışmamış olan acemî fertlerin, içtimai fertler tarafından, bu hayata alıştırmak maksadıyla, usûli dairesinde içtimaileştirilmesi, bir takım içtimai melekelerle techizi demektir."(117)

Baltacıoğlu bu tarifinde de, açıkça çevre unsuruna yer vermemiştir. Fakat, kapalı bir şekilde de olsa çocuğa ne kazandırılacağı vurgulanmıştır.

"Umumî Pedagoji" adlı eserinde de eğitimin tarifini yapmadan önce, eğitim işinin içerisinde beş unsurun varlığından bahsediyor. Biraz sonra terifte de görüleceği üzere, bu kez çevre unsuruna açık bir şekilde yer veriyor. Bu beş unsur şunlardır:

- 1-Çocuğun içinde bulunduğu yer (muhit).
- 2-Çocuğun bu muhite intibakını temin eden reşit (mürebbi).
- 3-Mürebbinin muhit hakkındaki telâkkisi (gaye).

(X)Baltacıoğlu sosyete(yi) şöyle tanımlıyor: "Sosyete aralarında hem kültür, hem de medeniyet birliği olan insan topluluklarının vücuda getirdiği nevi kendine göre canlı bir varlıktır. "(Sosyoloji, s.15).

(116)Baltacıoğlu, İ.H.: Sosyoloji, İstanbul 1939, s.359-360.

(117)Baltacıoğlu, İ.H.: İçtimaiyat Nokta-i Nazarından Terbiye, s.19.

- 4-Mürebbinin kullandığı vasıtalar (usul).
5-Muhitle birlikte mürebbinin tesirile teşekkül eden itiyatlar (mevzu)."(118).

Baltacıoğlu bu beş unsuru ihtiva edecek şekilde eğitimin tarifini şöyle yapıyor:

"Terbiye, içtimai hayata dahil olan acemi fertlerin bu hayata intibakını temin gayesi ile muayyen muhitler içinde ve muayyen usüllerle reşitler tarafından verilen muayyen tefekkür, tehassüs ve faaliyet itiyatlarının heyeti mecmuasıdır."(119)

Baltacıoğlu daha sonra kendisinin bu tarifi ile yukarıda tarifleri verilen; Dugas, Cellérier ve Durkheim'in tariflerini mukayeseli bir şekilde şöyle değerlendiriyor:

"Bu tariflerden herbiri bir takım terbiye hadiselerini içine alıyor ve diğerlerini dışarıda bırakıyor. Bu üç tarif ile tarifimiz arasındaki fark; ilmilik ve hakikilik noktasında değil de şumul ve ihata mevkiindedir. Şöyleki: Dugas, Cellérier ve Durkheim'in tarifleri terbiyenin tesirini yalnız insana atfediyorlar. Bu tariflere göre terbiyeyi veren yalnız insanlardır. Bütün cematları, nebatları hayvanları ile, insanı mevcutlarının muhitine alıştıran tabiat, bütün muamülleri ve masnular ile vahşi çocuğu temdin eden cemiyet; insanlara terbiye vermiyor. Hatta bu mütefekkirlerin daha dar nazarlılarına göre, herkes, her insan bile mürebbi olamıyor."(120)

4.3. Eğitimin Amacı:

Baltacıoğlu, her devrin özellikleri ve o devirde yaşayan toplumların ihtiyaçları ve talepleri paralelinde, eğitimin amacının değişebileceğini ileri sürüyor.(121)

Baltacıoğlu'na göre, eğitimin amacı "adam" yetiştirmektir, sözü, eski pedagojiye göre soyut bir anlam taşımaktadır.

(118)Baltacıoğlu, İ.H.: Umumî Pedagoji, s.18.

(119)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.18.

(120)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.25.

(121)Baltacıoğlu, İ.H.: İçtimaiyat Nokta-i Nazarından Terbiye, s.14.

Kendi anlayışına göre ise bu söz, belirli toplumlara göre değişen somut adam tipini ifade etmektedir.(122)

O'na göre, eski pedagojinin amacı, mükemmel ve ideâl bir insan tipi yaratmaktır. Halbuki bu mümkün olamaz. Çünkü hayatın kendisinde bile bir takım noksanlıklar vardır. Diğer taraftan okullarda bu ideali gerçekleştirecek şekilde, yeterli derecede imkân da yoktur. Bu bakımdan Baltacıoğlu, en ilkel şartlarda dahi mümkün olan ne ise onun başarılması gerektiğini savunmaktadır.(123)

Daha açık bir ifadeyle eski pedagoji; fazilet, namus, doğruluk gibi kavramlarla uğraşmış, bunu kendisine amaç edinmiştir. Halbuki Baltacıoğlu'na göre, hakiki eğitim için bu soyut kavramlar amaç olamaz. Bilâkis faziletli adam, namuslu adam hüvviyetinde belirli ve somut eylemler yapan, yani yapan ve yaşayan şahsiyetler amaç olabilir.(124)

Ayrıca yukarıda tariflerini verdiğimiz Eflâtun, Stein gibi düşünürlerin, eğitimin amacı konusundaki görüşleri ile Baltacıoğlu'nun görüşleri bir hayli farklıdır. O'na göre eğitimin amacı, insanlar için ne mükemmel bir hayat tarzı hazırlamak, ne mutluluk ne şu ne bu. Bunlar subjektif şeylerdir. Sosyal hayatta eğitimin amacının iki yönü vardır: Bunlardan birincisi umumî yöndür ki; siyasi, ahlâkî gibi sosyal kurumlarda vazifesini yapmaya muktedir fertler yetiştirmek, ikincisi hususi yöndür ki; mühendislik, ressamlık gibi sosyal mesleklerde ehliyetli kişiler yetiştirmektir.(125)

Meseleye sosyal acıdan yaklaşan Baltacıoğlu, eğitimin diğer

(122)Baltacıoğlu, İ.H.: Hususi Tedris Usulleri, s.8.

(123)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.9.

(124)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.13.

(125)Baltacıoğlu, İ.H.: İctima-î Mektep, S.14-15, Tarih ve terbiye, İstanbul 1933, s.158.

bir amacı olan fertlerdeki sosyal şahsiyetin teşekkülü üzerinde de durmaktadır. O'na göre bu şahsiyet; âlimin şahsiyeti, meslek adamının şahsiyetidir. O halde okullarda, öğrencilere bu şahsiyetin teşekkül ettirilmesi için çalışılmalıdır. Bu şahsiyetin teşekkülü de münzevî bir şekilde değil, sosyal hayatın bütün unsurlarını (maddî ve manevî) içine alan zümrevî bir hayatla olur.(126)

Bu zümrevî hayat; aile, millet, devlet ve insanlık zümrelerinden oluşan bir zümre ile aynı zamanda da meslekî bir zümredir.(127)

Baltacıoğlu şahsiyetin çeşitli şekilleri olduğunu belirtiyor ve bu konuyu biraz daha açarak şöyle diyor:

"...Şahsiyetin muhtelif şekilleri vardır: **Bedeni**, ahlâkî, bedîî şahsiyetler... gibi. Terbiye almış adam; **bedenî**, ahlâkî, bedîî... şahsiyetleri teşekkül etmiş olan adamdır. Her şahsiyet bir takım itiyatların eseridir. O halde terbiye almış adam; **bedenî**, ahlâkî, bedîî... itiyatlarla mücehhez olan adam demektir."(128)

"Umumî Pedagoji" adlı eserinde Baltacıoğlu, eğitimin amacıyla ilgili olarak, şahsiyetin çeşitli şekillerini daha açık ve sistemli olarak bir tasnife tâbi tutuyor. O, bu tasnifi şu şekilde yapıyor:

1-Bedenî şahsiyetin teşekkülü: Bedenin yürümek, koşmak, sıçramak, atlamak, tırmanmak, yüzmek gibi üf'ulelerle teşhizi. Bunlara vücut veren bedenî inkişaf, tekâmül ve intibak kıymetlerinin ve bunları temin eden faaliyet tekniğinin kazanılması.

2-Lisanî ve mantıkî şahsiyetin teşekkülü: Lisanı konuşmak, yazmak, düşünmek, işlemek, yenilemek, tenkit etmek, mantıkî hadlere irca etmek, ifade ile fikir arasındaki münasebetleri temin etmek üf'ulelerinin teşekkülü lisanın mevzuu olan kelimeler, sıfatlar, i-

(126)Baltacıoğlu, İ.H.: İctimâî Mektep, s.16-17.

(127)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.19.

(128)Baltacıoğlu, İ.H.: Resim ve Terbiye, İstanbul 1931, s.11.

simlere ait fikirlerin ve bunları kullanmaya ve kontrola ait olan tekniklerin kazanılması.

3-İlmî şahsiyetin teşekkülü: İlmî mevzuu olan fizikî yahut hayatî, sosyolojyaî yahut içtimaiî şe'niyete ait olan beşerî fikirleri istihsal ettirmeğe salih olan tekniğin kazanılması.

4-Ahlâkî şahsiyetin teşekkülü: Fertlerin gerek ahlâkî ve hukukî kaidelere riayet, gerekse ahlâkî ve hukukî kaidelerin bağlı olduğu amelleri icradan ibaret olan üf'ulelerle teşhizi.

5-Bedîî şahsiyetin teşekkülü: Resim, heykel, mimarî, musikî, edebiyat, tiyatro... gibi san'at şubelerine ait olan kıymetlerle bu kıymetlere vücut veren tekniği kullanmaktan ibaret üf'ulelerin kazanılması.

6-İktisadî şahsiyetin teşekkülü: Ziraat, ticaret ve sanayi müesseselerine ait kıymetlerle bu kıymetlere vücut veren tekniklerin kazanılması. İstihsal üf'ulelerin teşekkülü.

7-Dinî şahsiyetin teşekkülü: Dinin mevzuu olan tasavvurlarla bu tasavvurların bağlı olduğu amellere ait tekniğin kazanılması, itikat ve ibadet üf'ulelerinin teşekkülü."(129)

Baltacıoğlu "İçtimai Mektep" in ikinci baskısı ile "Demokrasi ve San'at" adlı eserlerinde, eğitimin amacını ferdi müesseseseleştirmek olarak anlıyor.(130)

Gerçi o, bu eserlerinde "müesseseseleştirmek" tabirini kelime olarak yani kullanmakla birlikte, esasında eğitimin amacı söz konusu olduğunda zaten hep bu anlamı kastetmektedir.

Özet olarak kısaca ifade etmek gerekirse, Baltacıoğlu eğitimin amacını, "ferdi şahsiyet sahibi yapmak" olarak kabul ediyor. Tabii ki bu şahsiyet, sosyal bir şahsiyettir.

Baltacıoğlu'nun şahsiyet konusundaki görüşlerini, ileride, İçtimai Mektep'in beş prensibinden biri olan "şahsiyet prensibi" içerisinde, somut bir şekilde yine göreceğiz.

(129)Baltacıoğlu, İ.H.: Umumî Pedagoji, s.117-118.

(130)Baltacıoğlu, İ.H.: İçtimai Mektep, İkinci baskı, Ankara 1942, S.21, Demokrasi ve San'at, İstanbul 1931, s.51.

5. BALTACIOĞLU'NUN EĞİTİM SİSTEMİNİN (İÇTİMAİ MEKTEP) TEMEL PRENSİPLERİ

Baltacıoğlu'nun bu temel prensipleri ilk olarak, "İçtimai Mektep" adlı eserinde teferruatlı bir şekilde ele alınmış, fakat isim olarak sistemli bir tasnife tâbi tutulmamıştır. Daha sonra yazdığı "Toplu Tedris" ve "İçtimai Mektep" in ikinci baskısında bu isim tasnifine yer verilmiştir. Şimdi bu prensiplerin neler olduğunu sırasıyla görelim.

5.1. Şahsiyet Prensibi:

Eğitimin amacı bahsinde, şahsiyet konusu üzerinde geniş bir şekilde durmuştuk. Şimdi yeri gelmişken bu konu üzerinde biraz daha duralım.

Baltacıoğlu şahsiyeti şöyle izah ediyor:

"Şahsiyet demirin mukavemeti, tahtanın fiatı, şeytanî kuvvetlerin iğvası... gibi muayyen harici kuvvetler karşısında içtimai bir aksülamel vücuda getirmeye yani ahlâkî, bedîî, lisanî, yahut zirai, ticarî ve sinai, hulâsa yaratıcı, mürekkep neviden bir mukebeleğe muktedir olan şey demektir." (131)

Okulun şahsiyet konusundaki görevi de meselâ, âlim şahsiyetini, marangoz şahsiyetini öğrencide oluşturmaya çalışmaktır. Zaten ilim eğitiminden, iş eğitiminden asıl maksat da budur. Yani şahsiyet kazandırmaktır. (132)

Baltacıoğlu'na göre şahsiyetsiz adam, çevresine intibak etmekten âciz olan adam demektir. Meselâ, çocuk, deli, isterik adam böyledir. Şahsiyet sahibi adam ise, çevresine intibak eden, yani iyi, doğru, güzel, teknik, iktisadî cinsten sosyal eserler vücuda getiren adamdır. (133)

(131) Baltacıoğlu, İ.H.: İçtimai Mektep, ikinci baskı, s.23.

(132) Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.24.

(133) Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.25.

Baltacıoğlu gerçek şahsiyetlerin nasıl teşekkül edeceği konusunda da şunları söylüyor:

"Gerçek şahsiyetler ve onların gerçek üfuleleri ancak gerçek cemiyetlerin tabii ve asli müesseseleri içinde yapılan gerçek ve tam faaliyetlerle teşekkül edebilir."(134)

Baltacıoğlu'na göre şahsiyet prensibinde eğitimin amacı, a-cemi adamı sosyal hayata hazırlamaktır. Bu sosyal hayata hazırlamaktan maksat ta ona meslekî bir şahsiyet kazandırmaktır. Baltacıoğlu, ziraat eğitimi, bahçe eğitimi gibi mücerret şeyleri kabul etmiyor. O'na göre ziraat eğitimi vermekten maksat çiftçi yetiştirmek, bahçe eğitimi vermekten maksat bahçıvan yetiştirmektir.(135)

5.2. Çevre Prensibi:

Baltacıoğlu gerçek şahsiyetlerin hangi çevrelerde teşekkül edeceği sorusuna şu cevabı veriyor:

"Gerçek aile, millet, devlet ve insaniyet muhitlerinden ibaret zümreler içerisinde, aynı zamanda meslekî bir zümre içerisinde."(136)

Demekki çevre prensibinde eğitimin çevresi, sosyal, yani meslekî bir hayat alanıdır. Baltacıoğlu'na göre bu çevre, herhangi bir ev, sınıf, kitap değil, bizzat toprak, su, hava, atelye, marangozhâne, matbaa gibi gerçek çevrelerdir.(137)

5.3. Çalışma Prensibi:

Baltacıoğlu bu prensipte, hakikî şahsiyetlerin teşekkülünde etken olan tekniğin mahiyeti üzerinde duruyor. O'na göre, herhangi bir şahsiyetin meselâ, âlim şahsiyetinin teşekkül edebilmesi için, tam bir hürriyet içerisinde şahsî çalışma,

(134)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.29.

(135)Baltacıoğlu, İ.H.: Öğretmen, İstanbul 1944, s.96-97.

(136)Baltacıoğlu, İ.H.: İctimai Mektep, İkinci baskı, s.32.

(137)Baltacıoğlu, İ.H.: Öğretmen, s.97-98.

şahsî üretim gerekir. Tabii ki bu çalışmaların da kendilerine göre teknikleri vardır.(138)

Yani çalışma prensibinde çocuk, sosyâl çevre içerisinde bir seyirci değil, aktif olarak bir sosyâl faaliyete katılması gerekmektedir. Bu faaliyeti yaparken de işe yaramaz, yalancı işler değil, gerçek, kullanılır cinsten şeyler üretmesi lâzımdır.(139)

5.4. Verim Prensibi:

Baltacıoğlu bu prensiple ilgili olarak şunları söylüyor:

"Gerçek bir travayın şartı gerçek bir eser, bir randıman elde etmektir. Gerçek randımandan maksat sosyal değer taşıyan eser demektir. Terbiyenin mevzuu olan insan gerçek bir hayat çevresinde yaşıyacak, gerçek bir travay yapacak, fakat mutlaka gerçek bir eser verecektir."(140)

Yani verim prensibinde çocuk çalışmalarının neticesinde gerçek, kullanılabilir, ekonomik değere sahip sosyal verim elde edecektir. Mesalâ, çocuk bahçeyle uğraşıyorsa yetiştirilen sebzeler, meyveler yenilebilir ve satılabilir cinsten olacak. Yalancı, keyfi, süs olsun diye çalışma yoktur.(141)

5.5. Başlatma Prensibi:

Baltacıoğlu bu prensip hakkında şöyle diyor:

"Terbiyenin beşinci prensibi inisiyasyon prensibidir. Bu prensip İçtimai Mektep'in ilk tabında toplu olarak bahse mevzu edilmiş değildir. Ancak eserin her tarafında bu prensibe göre fikirler ortaya atılmıştır. Toplu Tedris'i yazdığım zaman bu beşinci prensibi açıkça söylemek ihtiyacını duydum ve Toplu Tedris kitabının her bahsinde onun feyizli tatbikatını yaptım, gösterdim."(142)

(138) Baltacıoğlu, İ.H.: İçtimai Mektep, İkinci baskı, s.34.

(139) Baltacıoğlu, İ.H.: Öğretmen, s.98-99.

(140) Baltacıoğlu, İ.H.: İçtimai Mektep, İkinci baskı, s.35.

(141) Baltacıoğlu, İ.H.: Öğretmen, s.99.

(142) Baltacıoğlu, İ.H.: İçtimai Mektep, İkinci baskı, s.39.

O, başlatma prensibinin izahını da şu şekilde yapıyor:

"Çocuklara okul çevresi içerisinde yaptırılması mümkün olan hayat tecrübelerinin yekûnu 'inisiyasyon' dediğim fiili teşkil eder. Terbiye bir inisiyasyondur; her şey değildir. Terbiyenin vazifesi hayata hazırlamaktır; yoksa bütün hayatı yaşatmak değildir."(143)

Yani Baltacıoğlu'na göre başlatma prensibi, çocuğu sosyal hayata bir hazırlama, alıştırma devresidir. Bu devrede eğitim, çocuğa sosyal adamın bütün özelliklerini kazandırılmaz, sadece sosyal hayata başlatır. Meselâ, ziraat eğitiminin başlatması; bellemek, dikmek, budamak, marangozluk eğitiminin başlatması; rendelemek ve diş açmak gibi.(144)

Kemal Aytaç, Baltacıoğlu'nun bu beş prensibiyle ilgili değerlendirmesini şu şekilde yapıyor:

"Baltacıoğlu'nun, eğitimi üzerinde temellendirdiği bu beş ilke, kendi aralarında bir bütünlük teşkil eder. Yabancı ülkelerdeki diğer çağdaş eğitim düşüncülerinin sistemleri ile mukayese edildiğinde görülür ki, Baltacıoğlu'nun sistemi daha derin ve kapsamlıdır. Yabancı ülkelerdeki bu düşüncüler, eğitim sistemlerini, bu ilkelere benzer bir ya da bir kaç ilke üzerine kurmuşlardır. Bu yüzden de başarı elde edememişlerdir."(145)

Şimdi Baltacıoğlu'nun beş prensibinin nasıl uygulandığını, bu prensipleri tek tek ele alarak bir örnek üzerinde gösterelim. Zannediyorum bu durum konunun daha da iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Örnek olarak milliyet şuurunu alalım. Yani milli eğitim, milli şahsiyet çocuğa nasıl kazandırılır? Bunun üzerinde duralım.

Baltacıoğlu'na göre milliyet, milleti vücuda getiren duygu,

(143)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.40.

(144)Baltacıoğlu, İ.H.: Öğretmen, s.100.

(145)Aytaç, K.: Baltacıoğlu'nun "Eğitim Sistemi"nin Ana Gelişimi, "Yeni Adam", S.921 (Mayıs 1978), s.7.

düşünce ve faaliyetler sisteminin oluşturduğu sosyal bir gerçektir. Bu sosyal gerçek fertlerin şahsiyetlerinde millî bir şahsiyet olarak teşekkül eder.(146)

-Şahsiyet prensibine göre millî eğitim:

Baltacıoğlu'na göre milliyet eğitimini almış olan kişi, o milletin gerçek hayatına intibak etmiş ve o milletin millî idealini yaşayan kişi demektir. Dolayısıyla millî eğitim fikri, millî şahsiyet fikrinden ayrılamaz ve bu, parça kabul etmeyen bir bütünlük arzeder. Bu bakımdan çocuğa millî eğitim vermek demek, onu mensup olduğu milletin bir uzvu yapmak, yani ona sosyal şahsiyet kazandırmak demektir.(147)

O, bu konuda ve millî şahsiyeti almış olanlarla olmayanların ayırıcı vasıfları hususunda şunları söylemektedir:

"...Millî terbiyeden maksat işte bu gerçek, yani sosyal şahsiyetleri elde etmektir. Birkaç misal: Milliyeti bir fikir ve ilim mevzuu gibi anlıyan, onun ilmini, izahını yapan insan bir milliyet düşünücüsüdür, fakat millî bir şahsiyet değildir. Böyle bir insan bütün milliyet bilgisini kavramış olmakla birlikte hiçbir millî sosyetenin malı olmamış olabilir. Sadece müphem ve mistik millî heyecanlar taşıyan, fakat millî vazifeler, aksiyonlar karşısında menfi, iradesi kötürüm kalan adam millî bir adam değildir. Üzerine düşen millî vazifelerin yerli yerinde, sosyal den ve düzene göre yapamıyan, sade zaman zaman fevri ve anarşik hareketler yapan adam da millî bir adam değildir. Bütün bu insanlar - gerçi millî bir çevrede - anormâl olarak teşekkül etmiş olan densizler ve otomatiklerdir. Gerçekten millî olan insan daima bir ve bütün olan millî şahsiyete sahip olan insandır. Millî bir şahsiyet bütün varlığıyla alınır ve hiçbir parça kabul etmez."(148)

-Çevre prensibine göre millî eğitim:

Baltacıoğlu'na göre, çocuğun sosyal bir şahsiyet kazanabilmesi için, sosyal bir çevreye ihtiyaç vardır. Bu çevreyi

(146)Baltacıoğlu, İ.H.: Toplu Tedris, İstanbul 1938, s.8-9.

(147)Baltacıoğlu, İ.H.; a.g.e., s.9-10.

(148)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.10.

bulmak veya okulda meydana getirmek öğretmenin vazifesidir. Çocuğa millî eğitim verilmek istenildiği zaman, millî hayatı yaşatan çevreler bulmak gerekir. Bu çevre millî sosyetenin kendisidir. Bu sosyetedeki bir takım gurupların faaliyetleri vardır. Bu faaliyetler sosyetedeki millî şahsiyetlerin doğmasına etkili olur. İşte okulda da, sosyetedeki gurupların küçük bir örnekleri kurulur ve bu guruplar sosyetedeki ana guruplara bağlanırsa, çocuklar böyle bir çevre içerisinde millî eğitimi almaya başlarlar.(149)

Baltacıoğlu bu millî gurupların neler olabileceği hususunda şunları söylüyor:

"1-Millî müdafaa gurupları: askerlik, Türkkuşu. 2-Millî spor gurupları: dağcılık, izcilik, futbol, denizcilik. 3-Millî sanat gurupları: mûsikî, tiyatro, edebiyat. 4-Millî tesanût gurupları: Kızılay, fakirlere yardım, himaye heyetleri. Okul içinde bu guruplar kurulduğu ve millî sosyetedeki guruplara bağlandığı nisbette çocuklar millî bir şahsiyeti, yani millî terbiyeyi almaya başlarlar."(150)

-Çalışma prensibine göre millî eğitim:

Baltacıoğlu bu prensibe göre millî şahsiyetin nasıl kazanılacağını şöyle belirtiyor:

"Çocuğun millî şahsiyeti yaşaması için sosyete de millî müesseselerin bulunması ve okulda millî gurupların kurulması kâfi değil, her çocuğun bu gurupların hayatına şahsen ve fiilen iştirâk etmesi de lâzımdır. Gerçek bir travay bu teşekkülün büyük şartlarından biridir. Çocuk bu gerçek gurupların gerçek üyeleri olmalıdır. Çocuk millî vazifeleri gerçekten üzerine almalı ve gerçekten yapmalıdır. Millî ekonomi, millî spor, millî tesanût, millî müdafaa guruplarına çocuğun şahsen ve fiilen iştirâkidir ki onlarda millî şahsiyetin gelişmesini sağlayacaktır. Bir misâl: birçok Fransız école communale'lerinde, ilk okullarında fakir çocuklara yardım organizasyonu vardır. Cantine Scolaire dedikleri okul, aç ve fakir çocuklara kitap, defter, kalem ve kâğıt dağıtan yardım

(149)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.10-11.

(150)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.11.

teşkilâtı da bu cinstendir. Ancak dikkat edilecek nokta şudur: bu en güzel, en insani olan işleri yapan, okul talebesinin kendisi değil, başkaları ve okul idâresidir. Çocuklar fakir arkadaşlarına para yardımı yapmadıkları gibi, bu yardım teşkilâtını idâre edenler de kendileri değildirler. Fransız çocuklarının bu işte de rolleri seyirci kalmaktan ibarettir. Travay prensibine göre okul çocuklarının bütün bu işleri kendi kendilerine ve sosyal yardım tekniğine uygun olarak yapmaları lâzım gelir. Ancak o zaman kendilerinde millî şahsiyetin teşekkül etmesi mümkündür."(151)

-Verim prensibine göre millî eğitim:

Baltacıoğlu gerçek bir çevre içerisinde böyle bir faaliyet gösteren çocuğun sosyal, gerçek bir verim, gerçek bir eser meydana getirmesini de istemektedir. O, bu konuda şöyle diyor:

"Bir misâl: izcilik tekniğinin milletlerarası olmasına rağmen, her yerde bedeni ve millî şahsiyetin gelişmesine yarıyan bir terbiye organizasyonudur. Bunun gerçek faydalarını verebilmesi için randıman prensibine uygun olarak yapılması zarurîdir. İzcilik dağ ve kır muhutine intibak eden sosyal, bir gurunun gerçek tekniklerle elde ettiği gerçek muvaffakiyetlerin sahnesidir. Eğer izci bunu yapmıyor da giyinip süsleniyor ve yalnız sokaklarda trampet çalışıyorsa, onun sosyal bir şahsiyet elde edeceği yoktur. Bu bayağı bir gösteriştir, eseri yalancılık ve hiçliktir. Her iş buna göredir. Türkiye'de millî şuuru uyandırmak ve yaymak maksadıyla teşekkül etmiş ve tarihi bir rol yapmış olan Türkocakları bu şuuru uyandırmak için hep tarihe, nutka ve konferansa müracaat etmiştir. Bu durum milliyeti sırf zihni bir mevzu olarak anlayan bir entellektüalistin durumudur. Bugün bu tarihi cemiyete taban tabana zıt olan bir teşekkül Türkkuşu'dur. Türkkuşu cemiyeti, üyelerinde hava ihtirası uyandırmak için zihne değil, doğrudan doğruya hava ihtirasının gerçek muhiti olan hava muhitine, uçma travayına ve havacılığın gerçek randımanı olan uçma rekoru kırma eserine müracaat etmektedir. Türkkuşu'nun hava terbiyesini anlayışı en doğ-

ru anlayış tır."(152)

-Başlatma prensibine göre millî eğitim:

Baltacioğlu millî eğitimin kazanılmasında başlatma prensibinin rolünü de şu şekilde izah ediyor:

"Millî terbiye bütün millî şahsiyeti veremez; bunu ancak millî hayatın kendisi; millî müesseselerin kendisi verebilir. O halde millî terbiye ne yapacak? Millî hayata başlatacak, alıştıracaktır. Terbiye devri bir çiraklık devridir. Okulda çocuklar yukarıda saydığımız millî guruplara sokulurlarsa millî tekâmül bakımından acemilik ve çiraklık devrini geçirmiş olurlar. Bu ilkel şahsiyeti kazananlar ileride asıl millî sosyetenin geniş vazifelerine girerlerse yeni muhitlerini hiç yadırgamazlar. Tıpkı deniz kıyısında, yahut bir havuzda yüzmeye başlatılan acemi insanlar gibi; sırası gelip de denize açıldığı zaman yadırgamazlar."(153)

Böylece bir örnek üzerinde beş prensibin nasıl uygulandığını gördük. Aynı şekilde diğer eğitim konuları da bu uygulamaya bakılarak değerlendirilebilir.

(152)Baltacioğlu, İ.H.: a.g.e., s.12-13.

(153)Baltacioğlu, İ.H.: a.g.e., s.13.

6. İÇTİMAİ MEKTEP'İN BÜNYESİ

Baltacıoğlu'nun ilk eseri olan "Talim ve Terbiyede İnkılâp", zamanın eğitim anlayışına bir tepki olarak kaleme alınmıştır. Baltacıoğlu bu eseriyle, yıktığını iddia ettiği zamanın mevcut eğitim sisteminin yerine, yeni bir sistem kurma ihtiyacını hisseder. İşte O, "İçtimai Mektep" adlı eserinde ortaya koyduğu yeni eğitim modeliyle, bu ihtiyacı giderir. Aytaç, bu konuyu şöyle değerlendirir:

"Baltacıoğlu birinci eseriyle (Talim ve Terbiyede İnkılâp) yıktığı şeyin yerine, bu eseriyle (İçtimai Mektep) yeni bir şey koymak ister. Burda o, geliştirdiği 'şahsiyet pedagojisi' ve 'üretim pedagojisi'ne dayalı bir 'İçtimai Mektep' modeli kurar." (154)

Bu vesileyle, yeni bir model olan bu "İçtimai Mektep" in iç yapısını incelemeye çalışalım.

Kemal Aytaç, İçtimai Mektep' in iç yapısıyla ilgili özellikleri şu şekilde değerlendirmektedir:

"... 'İçtimai Mektep' in iç yapısı ile ilgili özelliklerini, kabaca şu iki ana grupta toplamak mümkündür: 'İçtimai Mektep', bir:

- Üretim okuludur.

- Demokratik okuldur.

Bu ana nitelikleriyle o, mevcut okul modellerinden tamamen farklıdır. Hatta bu farklılık, aralarındaki tam bir zıddiyete kadar ulaşır. 'İçtimai Mektep' adlı bu yeni okul, ana hatları içerisinde, geleneksel yıllık sınıflar sisteminin, ders saatlerinin, geleneksel öğretim programlarının, öğretim metodlarının, meselâ kitaba bağlı öğretimin, ez berciliğin, ceza ve baskıların... v.b. gibi şeylerin hepsinin kaldırıldığı bir okuldur. Bunların yerine, gerçek faaliyetin ve gerçek hayatın geçirildiği bir okuldur." (155)

Aytaç, "İçtimai Mektep" modelini P.P. Blonski'nin "İş okulu"

(154) Aytaç, K.: Baltacıoğlu'nun "Eğitim Sistemi" nin Ana Gelişimi, "Yeni Adam", s.6.

(155) Aytaç, K.: a.g.m., s.7-8.

modeliyle de mukayese ederek bu konuda şunları söylemektedir:

"Bu okul modeli, aralarındaki ayrılıklara rağmen, belirli noktalarda P.P. Blonski (1884-1941)'nin 'İş okulu' modeliyle benzerlik göstermektedir. Yalnız, bu benzerlik birbirini tanımadan alan bir benzerliktir. Çünkü, bu fikirler, o zamanki eğitimin çağdaş havasında mevcut idi."(156)

Baltacıoğlu da "İçtimai Mektep" modelini, "Köy Enstitüleri" ile mukayese ederek bu konuda şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

"Benim, İçtimai Mektep'teki dâvam ne idi? sınıfları, saatleri, programları, ezberi, kelime bilgisini kaldırmak, bunların yerine işlerliği, sosyal, gerçek travayı koymak idi. Köy Enstitüleri bu devrimi iyice kavriyamadılar. Bugünkü ortaokulu aldılar. Sanat okulunu da aldılar. Ve bunlarıbirbirine yapıştırdılar! Tanzimat ikiciliği cumhuriyet devrimine kadar süre geldi. İçtimai Mektep'te nazari ders, amelî ders diye iki türlü ders, ikilik yoktur. Yalnız istihşâl vardır. Nazarîsi de, amelîsi de onun içindedir. Gerçek bu iken, Köy Enstitülerini kayıtsız şartsızca övemezdin. Bu enstitülerin yepyeni bir gidişte eğitim yuvaları olduklarını işaret etmekle yetindim."(157)

Baltacıoğlu, içtimai mektebin kapılarını bütünüyle maziye kapamadığını, gereken noktalarda ondan faydalanılacağını, ama yeni mektebin mürteci temâyüllere düşman ve tam anlamıyla inkılâpçı olduğunu belirtmektedir.(158)

Baltacıoğlu mektebi, toplumun küçük bir örneği, fakat onun bütün karakterini bünyesinde toplayan, sosyal bir hayat olarak görmektedir. Dolayısıyla bu yeni mektep sosyal, üret-

(156)Aytaç, K.: a.g.m., s.8.

(157)Baltacıoğlu, İ.H.: Pedagojide İhtilâl, s.79-80, Pedagojim ve Köy Enstitüleri, "Yeni Adam", S.659 (20 Temmuz 1950), s.2.

(158)Baltacıoğlu, İ.H.: İçtimai Mektep, s.186.

ken, eşitlikçi... sıfatlarıyla hür ve demokratik bir mekteptir.(159)

Baltacıoğlu'na göre mektepte dikkat çeken iki unsur, iki sosyal zümre vardır. Bunlardan bir reşitler zümresidir ki öğretmenler, diğeri acemiler zümresidir ki öğrencilerdir. Bu iki zümre eğitim vazifesi için bir araya gelmişlerdir. Demekki mektep âdeta bir üretim zümresidir. Bu üretimin konusu da eğitim, yani çocukda sosyal şahsiyetin teşekkülüdür. Baltacıoğlu'na göre, o günkü mekteplerde reşitler zümresiyle acemiler zümresi arasında derin bir uçurum vardır. Yapılması gereken iş, bu uçurumu ortadan kaldırmak ve iki zümreyi üretim dayanışması içerisinde birleştirmek ve bire indirmektedir. İşte ziraf, sinaf, ticarf gibi iş bölümü sayesinde bu maksadı elde etmek mümkündür. Bu iki zümrenin hukûken eşit olması lâzımdır. Tabii ki acemiler bu iş bölümünün en ilkel vazifelerini yapacaklar, reşitler ise baş vazifeyi göreceklere. Ancak bu teşkilâtta asıl hak devletin olduğundan ve reşitler tanzim ve kontrol vazifesini en yüksek derecede yapma imkânına sahip bulunduklarından, anarşi ihtimâli gibi bir şey sözkonusu olmayacaktır.(160)

Baltacıoğlu'na göre içtimâî mektepte çevre, bir meslek çevresi, teknik bir meslek tekniği, amaç ise bir meslek adamı amacıdır. O, içtimâî mektebi bir fabrika, devleti en büyük sermayeder, öğretmenleri ise birer usta olarak görmektedir. Dolayısıyla eğitim O'na göre üretimin hedefi olmalıdır. Bu bakımdan O, öğretmen, öğretici sözlerini kabul etmemekte, bunların içtimâî mektepte şef, usta gibi sözlerle ifade edilmesini istemektedir.(161)

Kanaatimce Baltacıoğlu'nun bu görüşleri, Batıda 1887'de

(159)Baltacıoğlu, İ.H.: Terbiye, İstanbul 1932, s.16-17.

(160)Baltacıoğlu, İ.H.: İçtimâî Mektep, s.129-130.

(161)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.195.

başlayıp 1958'lere kadar süren başlıca yönetim yaklaşımlarından "Davranışçı-Çevresel" yaklaşımçıların okul anlayışına büyük ölçüde benzemektedir.

6.1. İçtimai Mektep'te Çevre:

Baltacıoğlu eğitim meselesinde çocuklardan istifade edilebilmesi için, onları aile ve okul çevrelerinden uzaklaştırıp tabiata döndürmek gerektiği inancındadır.(162)

Baltacıoğlu'na göre tabiatın kendine göre kanunları ve bir düzeni vardır. Tabiatta sürekli bir faaliyet ve hareketlilik vardır. Faaliyet; eğitim ve olgunlaşmanın en büyük sırrı ve etkenidir. İşte çocuğun olgunlaşabilmesi için faal, hür ve serbestçe hareket etmesi lâzımdır. Bunun için de uygun çevre tabiattır.(163)

Baltacıoğlu'nun bu görüşleri O'nun, J.J. Rousseau'nun "Emile" adlı eserindeki "tabiat" anlayışından etkilendiğini gösteriyor. Zaten Baltacıoğlu "Talim ve Terbiyede İnkılâp" adlı eserini yazmadan önceleri "Emile"i okumuş ve ondan oldukça etkilenmiştir. Daha sonraları da "J.J. Rousseau Terbiye Felsefesi" kitabını yazmıştır.

Baltacıoğlu bu eserinde, Rousseau'nun tabiat düşüncesini çeşitli anlamlarda kullandığını belirtmektedir. Bunlardan birisi; çocuğun eğitim görmeden evvelki saf, temiz, bozulmamış hâli, düşüncesidir.(164)

İşte Baltacıoğlu'nun yukarıdaki görüşlerinde bu düşüncenin izleri bulunmaktadır. Aslında Baltacıoğlu'nun "çocuğu aile ve mektep çevrelerinden uzaklaştırıp tabiata döndürmek lâzımdır" sözü, o zamanki aile ve mekteplerin eğitim hususun-

(162) Baltacıoğlu, İ.H.: Talim ve Terbiyede İnkılâp, s.25.

(163) Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.32-33.

(164) Baltacıoğlu, İ.H.: J.J. Rousseau Terbiye Felsefesi, İstanbul 1925, s.64.

da yanlış zihniyete sahip olduklarından dolayıdır. Zaten O, kendi düşünceleri istikâmetinde aileyi de, mektebi de eğitimde önemli çevreler olarak kabul edecektir, etmektedir.

Baltacıoğlu çevre konusunda genel olarak şunları söylemektedir:

"Muhit, umumî surette eşya ile insandan mürekkeptir. Ferdin terbiyesi bir yandan eşyanın bir yandan da insanın tesirine maruz kalır. Meselâ fert dağlardan, ormanlardan terbiye aldığı gibi ailelerinden, mekteplerinden de terbiye alır, ve bu muhitlere alışarak yaşamaya muvaffak olur. Muhitin tesiri bütün zamanlar ve mekânlar için muhakkaktır. Her terbiye, muhit ve eşya ile insandan mürekkeptir."(165)

Baltacıoğlu'na göre nasılkı otlar, ağaçlar kendi tabii çevrelerinde yetişip gelişıyorlarsa, aynı şekilde psikolojik varlıklarımız da kendi tabii ve aslî çevrelerinde yetişip, gelişirler.(166)

Bu bakımdan öğrenciye kazandırılacak bir alışkanlığın, o şeyin özelliğine göre herhangi bir yerde değil, onun tabii ve aslî çevresi içerisinde ve bizzat öğrenciye yaptırtarak kazandırılması gerekir. Meselâ, yüzme alışkanlığının denizde kazandırılması gibi.(167)

Baltacıoğlu "Rüyamdaki okullar" adlı eserinin "üçüncü rüyasında"da aynı görüşü savunmaktadır. Baltacıoğlu bu rüyasıyla okullarda meslekî şahsiyetlerin yetişmesini istemekte ve bunun da ancak aslî çevrelerde (meselâ, aşçı yetiştirecekse mutfakta) çocukların bizzat o işi yaparak ve yaşayarak kazanılacağı mesajını vermeye çalışmaktadır.(168)

(165)Baltacıoğlu, İ.H.: Umumî Pedagoji, s.73.

(166)Baltacıoğlu, İ.H.: Gençler İçin En Büyük Tehlikeler, İstanbul 1939, s.48.

(167)Baltacıoğlu, İ.H.: Tarih ve Terbiye, s.170.

(168)Baltacıoğlu, İ.H.: Rüyamdaki Okullar, İstanbul 1944, s.17-22.

Baltacıoğlu bu eserindeki yedi rüyasıyla, "İçtimai Mektep"te savunuculuğunu yaptığı fikirlerin uygulanış şekillerini sanat diliyle anlatmaya çalışır. Aslında bu rüyalar kendisinin belirttiği gibi görülmüş değil, düşünülmüştür. İşte O, bu kitabıyla düşünür ve sanatkâr yönlerini birleştirmiş olur.

Şimdi içtimai mektepteki çevre anlayışını Baltacıoğlu'na dayanarak bir örnekle izah etmeye çalışalım. Diğer örnekler de aynen bunun gibidir. Meselâ, çocukta ziraî şahsiyetin teşekkül edebilmesi için ziraat çevresi nasıl olacak, bunu ele alalım.

Baltacıoğlu'na göre çocukta ziraî şahsiyetin teşekkül edebilmesi için, ona hakikî ziraat hayatının yaşatılması lâzımdır. Bu da ancak mektepte hakikî bir ziraat çevresi meydana getirmekle olur. Bunun için de ilk şart topraktır. Toprak ya mektebin sınırları içinde olacak ya da civardaki araziden faydalanılacaktır. Eğer bu çevreler içinde toprak namına işlenecek hiçbir şey yoksa, bu bölümden (ziraat) hemen vazgeçilecektir. Çünkü ziraat mıntıkası olmayan bir çevrede ziraat eğitimi vermeye kalkışmak eşyanın tabiatına aykırıdır. Çünkü eğitim ancak gerçek çevreler içinde verilebilir.(169)

Baltacıoğlu daha sonar içtimai mektebin çevresiyle, fertçi mektebin çevresini mukayese ederek birbirlerine ne kadar zıt olduklarını şu şekilde ortaya koyuyor:

"Şimdi içtimai mektebin muhitiyle fertçi mektebin muhitini karşılaştırınız. Ne göreceksiniz?... Birinde yalnız ayrı bir hayat yaşamaya mahsus bir sıra yahut da en yeni şekliyle bir sandalye ve bir masa... Bu dershanede her talebe diğerinin ensesini görür. Bu dershanede dört duvar, bir kürsü, bir kaç resim ve harita vardır. Hele oturmak bu muhitte yalnız istenilen yeş değil, belki yegâne mümkün olan yaşayıştır. Her şey kendi kendine dinlemek için hazırlanmıştır. Buna mukabil içtimai mektep imalâthane, tarla, maran-

gozhane ve bütün tabiat ve cemiyet hayatından ibaret bir derslane koymuştur."(170)

6.2. İctimai Mektep'te Okul Binası:

Baltacıoğlu okulların binalarının önemine temas ederek, Cumhuriyet devrinde kurulacak okul binaları hakkında şunları söylüyor:

"...Cumhuriyet maarifinin binaları da kendine göre muayyen şartlar arıyacaktır. Bu şartlardan biri mutlaka işe, iş maârifine, iş tecrübelerine musait atelyeleri havi olmalıdır. İkincisi içtimai hayata, millî ayinler, mûsiki, tiyatro, konser, hitabet, konferans hayatına musait salonları havi olmalıdır. Şu halde cumhuriyetin mektep binaları bir yandan fabrikadan, bir yandan tiyatrodan mülhem olmalıdır. Çünkü fabrika işin evi, tiyatro ise bütün manasiyle sanatın mabedidir. Bu iki yere hak ve kıymet vermeyen plânlara ve eserler devrini inkâr eden kafalarındır!..."(171)

Okul binalarını bir dershaneler toplamı farzetmenin ve mümkün olduğu takdirde buna bir de bahçe ilâve etmenin, okul mimarisinin en ilkel şekli olduğunu ileri süren Baltacıoğlu, İctimai Mektep'in mimarisinin nasıl olacağı konusunda şöyle demektedir:

"İctimai Mektep'in mimarisi de 'ictimai bir mimarî' olacak, yani 'bedîî, idarî, teknik istihsalin tabiatına uygun' parçaları taşıyacaktır. Yani mimarinin karakteri millî yahut klâsik olmak değil, üfulevi olmalıdır. Üfulevi bir terbiye için üfulevi bir mimari lâzımdır. Terbiyenin vatani olan okul binası onun idealini taşıyacak bir bünyede olmalıdır."(172)

6.3. İctimai Mektep'te Öğretim Metotları:

Baltacıoğlu genel olarak metodun tarifini şu şekilde yapar:

"Usûl, mürebbinin fertte muhite muvafık itiyatlar

(170)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.189-190.

(171)Baltacıoğlu, İ.H.: Terbiye, s.81.

(172)Baltacıoğlu, İ.H.: İctimai Mektep, İkinci baskı, s.258.

yaratmak için bu itiyatların faaliyetlerini vücuda getiren vasıtaların heyetimecmuasıdır."(173)

Baltacıoğlu metodun bir çok yönden tasnifleri yapıldığını belirtmektedir. Bu tasnifler şu şekilde sıralandırılabilir.

- İyi ve kötü, eski ve yeni metod.
- Aktif ve pasif, olumlu ve olumsuz metod.
- Analiz ve sentez metodu.(174)

Baltacıoğlu'na göre bu tasniflerin kusuru ilmi olmamaları değil, pedagojiye uygun düşmemesidir. Pedagojiye uygun düşün tasnife göre iki türlü metod vardır: 1-Öğrenme, 2-Öğretme metodu. Bu metodların da kendi aralarında çeşitli şekilleri vardır. (175)

Şimdi Baltacıoğlu'na dayanarak, bu metodların bir tasnifini yapalım ve haklarında kısaca bilgiler verelim.

ÖĞRENME METODLARI

1-Faaliyet Metodu: Bu metodun esası, öğrencinin şahsî tecrübelerine sevk edilmesidir. Çünkü ilmi şahsiyeti kazanacak olan öğrencidir. Onun için bu şahsiyetin şahsî tecrübelerle kazanılması gerekir. Bu metodda öğretmenin vazifesi, faaliyeti öğretmek değil, tanzim etmekten ibarettir. Öğretmen her öğrencinin şahsî faaliyetini uygun çevreleri, vasıtaları hazırlamak, bu faaliyetin ilmi ve mantikî bir surette cereyanını temin edecek prensipleri, plânları sağlamakla görevlidir. Faaliyet metodunun bir takım türleri vardır. Bunlar;

-Çevre metodu: Gezinti, seyahat, kır okulları gibi çevreden istifade şekilleri, bu metodun tatbikinden ibarettir.

-Örnekleme Metod: Çevrenin örneği veya resmini göstermek

(173)Baltacıoğlu, İ.H.: Umumî Pedagoji, s.132.

(174)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.132.

(175)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.133.

yoluyla istifade ettirmek metodudur.

2-Socrate Metodu: Bu metod labaratuvar metodu ile anlatma metodundan mürekkeptir. Bu metod hem şahsî tecrübeye hem de telkine müracaat eder. Bu metodda öğrenciye sürekli soru sorulur, ve hatalar; doğrular yine öğrenciye buldurulur.

3-Anlatma Metodu: Bu metodun esası, başkalarına ait sözleri, bilgileri nakletmekten ibarettir. Öğrenci pasif durumdadır, sadece dinler. Bu metodda telkin vardır. Bu metodun bir çeşiti de tasvir metodudur.

-Tasvir Metodu: Bu metodun esası çevreyi tasavvur ve tahayyül yoluyla öğretmektir. Öğretmen bu metodda gözle görülmeyen, elle tutulamayan şeyleri fikir, zihin ve hayâl vasıtasıyla öğretmek ister. Zihne dayalı dersler bu metodla verilir.(176)

ÖĞRETME METODLARI

1-Mükâfat ve Ceza Metodu: Bu metodun esası mükâfat veya ceza yoluyla öğrenciyi faaliyete sevkettir. Övme, yerme, tekdir, tehdit, dayak, not, imtihan bu metodun şekilleridir. Bu metod öğretmenlerin en kolay ve hemen başvurdukları bir metoddur.

Bu metodun iki çeşiti vardır:

-Fizikî mükâfat ve ceza: Bu metod çocuğun fizikî uzuvlarına yönelik bir metoddur. Meselâ, çocuğa dayak atarak uslandırmak veya okşayarak mükâfatlandırmak gibi.

-Ahlâkî mükâfat ve ceza: Bu metodun esası akla, vicdana, gurura müracaat etmektir. Bu metodda çocuk çeşitli vasıtalarla takdir edilir veya kınanır.

2-Tesvik Metodu: Bu metodun esası herhangi bir konuda çocuğu rekâbet havasına sokmak, onu heveslendirmektir.

(176)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.138-145.

3-Uyarı Metodu: Bu metodun esası çocuğun benliğinde mevcut olan ahlâk, vazife, hak gibi yüce hasletleri bir ideâle çevirmektir. Gerektiğinde bunları hatırlatır, aydınlatır, yol gösterir.(177)

Öğretim metodları hakkında genel olarak bilgi verdikten sonra, Baltacıoğlu, memleketimizde uygulanan dört türlü öğretimden bahsediyor. O'na göre bu öğretim türleri şunlardır:

"1-Hiç bir denemeye, hiç bir uyarlamaya ve uygulamaya baş vurmada, yalnız okutarak, anlatarak, tasarlataarak öğretmek istemek! Meşrutiyet'e kadar imparatorluk okullarında olduğu gibi.

2-Her deneme ve uygulama konusunun deneme ve uygulamasını yapıp göstererek. Bu tip öğretimde yalnız öğretmen aktif olup öğrenci bir seyirci yerinde kalır. Meşrutiyet okullarında olduğu gibi.

3-Deneme ve uygulamaları öğrencilerin kendilerine yaptırarak, Ancak bu işlerlikler okul bahçesi gibi dış çevre ile ilgisi olmayan bir yerde yaptırıldığından gerçek bir deneme ve uyarlama olmamaktadır. Bu günkü okullarda olduğu gibi.

4-Bütün deneme ve uygulamaları gerçek çiftlik, gerçek köy, gerçek gezide, çevrenin fizik, teknik ve ekonomik şartlarına uygun olarak yapmak. Bizim vaktiyle Darüleytamların ıslâhı için düşündüğümüz colonisation sistemi ve İçtimai Mektep'teki eğitim ve öğretim tezi işte budur."(178)

Baltacıoğlu okullarda çocuklara hakikî fikir ve ilimlerin öğretilmediğini, öğretilen, ezberletilen şeylerin o dersin kelime, tabir ve cümlelerinden ibâret olduğunu, bu bakımdan çocukların gerçek hayatta en basit bir işi dahi yapmaktan âciz kaldıklarını belirtmektedir. O'na göre böyle olumsuz bir öğretimi ortadan kaldıracak tek çıkar yol, bilgiyi öğrencinin kendi kuvvetleriyle üretmesi ve kazanmasıdır. Öğretmenin vazifesi de bu faaliyetleri tanzim etmektir. İş-

(177)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.145-155.

(178)Baltacıoğlu, İ.H.: Batıya Doğru, İstanbul 1945, s. 172-173.

te ancak bu şekilde kazanılan bilgi, hakikî bilgi olur.(179)

Baltacıoğlu'na göre bir takım bilgileri öğrenme yolu sadece kitaplar değildir. Çünkü tabiattaki varlıklar kitaplardan önce var olmuş, kitaplar sonradan ortaya çıkarılmışlardır. Dolayısıyla tabiattaki varlıkları ve olayları tecrübe ve müşahade ederek onlar hakkında daha sağlam ve hakikî bilgiler elde etmek mümkündür.(180). Baltacıoğlu'nun bu görüşleri ilmi araştırma metodlarından deney ve gözlem metodunu hatırlatmaktadır.

İşte Baltacıoğlu'na göre, bilginin kazanılmasında şahsî faaliyetin önemi anlaşıldıktan sonra, eğitimde hangi öğretim metodunun iyi, hangisinin kötü olduğunu anlamak, takdir etmek kolaylaşır. O'na göre öğrencinin kuvvetlerini faaliyete getiren metod iyi, öğrenciyi sadece bir dinleyici mevkiine koyan, buna karşılık sürekli öğretmeni söyleten, işleten metod ise kötü bir metoddur.(181).

Baltacıoğlu'na göre fikirlerin teşekkülü için yalnız şahsî tecrübe de yeterli değildir. Bunun yanında bir fikrin hakiki surette teşekkül edebilmesi için, tabii ve aslî çevresinde üretilmesi, kazanılması da gereklidir. (182)

İşte Baltacıoğlu İctimai Mektepte öğrenciyi tarla, deniz, fabrika gibi aslî çevrelere sokarak, faaliyet yaptırtarak ve bu çevrelerde onları yeterli müddetle yaşatarak üretken olmalarını sağlıyor. O, bu konuda şunları söylüyor:

"Talebe, amele, gemici, çiftçi, âlim gibi gerçek şartlarla çalışmalıdır. Cemiyetin bütün müesseseleri is-

(179)Baltacıoğlu, İ.H.: Talim ve Terbiyede İnkılâp, S.117-120, Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları, S.42-47, Pedagojide İhtilâl, s.19-24.

(180)Baltacıoğlu, İ.H.: Talim ve Terbiyede İnkılâp, s.120-121

(181)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.122.

(182)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.129.

tihsâl muhitleri olarak kullanılmalıdır. Öyleyse eski okulun ders saatleri yerine iş günleri konmalıdır. Meselâ bahçıvanlık balıkçılık, fabrika konserve günleri ve haftaları gibi."(183)

Baltacıoğlu içtimâî mektepte "öğretim metodları" yerine "üretim kademeleri"ni kabul etmektedir. Çünkü O'na göre öğretim metodlarında ferdin fert tarafından eğitim ve öğretimi, üretim kademelerinde ise ferdin yine kendi kendini eğitmesi ve kendi kendine öğrenmesi sözkonusudur.(184)

Bu açıklamalardan sonra, Baltacıoğlu'na dayanarak İçtimâî Mektepte öğretim metodlarının nasıl yapıldığını bir örnek üzerinde gösterirsek, kanaatimce konu daha da iyi anlaşılacaktır. Örneğimiz iş öğretimi nasıl yapılır? olsun. Heryeş de olduğu gibi bu konu da da yine beş prensibi uyguluyoruz.

-Şahsiyet prensibine göre iş öğretimi:

Baltacıoğlu okullarda iş, elişi adına kâğıttan, mukavvadan yalancı şeylerin yapılmasına karşı çıkmaktadır. Çünkü toplumda, gerçek hayatta bu gibi işler yoktur. Bunların yerine gerçek meslekler vardır. Dolayısıyla O, böyle bir öğretim şeklinin çocuklara şahsiyet kazandıramayacağını belirterek bu konuda şunları söylemektedir:

"Okulun derslerle hazırlayacağı hayat sosyetenin gerçek müesseseleridir. Bu müesseseler arasında ne elişini, ne de işi bulamıyoruz; bulduğumuz şeyler sosyal mesleklerdir. Çocuğu hiç korkmıyarak doğrudan doğruya bu mesleklere hazırlıyalım. İlk düsturumuz şu olacaktır: Okulda ne elişi, ne de iş yok, yalnız sanat vardır: bahçıvanlık, marangozluk, demircilik, heykeltraşlık..."(185)

Baltacıoğlu okulda yapılan faaliyetle ilgili olarak, diğer eğitimcilerin görüşleri ile kendi anlayışını mukayeseli bir

(183)Baltacıoğlu, İ.H.: İçtimâî Mektep, İkinci baskı, s.254.

(184)Baltacıoğlu, İ.H.: İçtimâî Mektep, s.190.

(185)Baltacıoğlu, İ.H.: Toplu Tedris, s.208.

şekilde şöyle izâh etmektedir:

"Praagmacılar faaliyetin menşei hususunda fertçi ve ruhiyatçıdırlar. Ben ise cemiyetçi ve içtimaiyatçıyım. O'nun için avnı neticelere varamıyoruz. Onlar en çok işe ehemmiyet vereceklerdir. Ben alelittlâk ferdin yaratıcı vaziyetine ehemmiyet veriyorum. Sonra onlar için faaliyet sadece bir vesiyledir. Benim için faaliyet, daha doğrusuyaratıcı vaziyet gayedir. Meselâ, Montessori binanın pencerelerini düz kâğıtlarla kestirip taklit ettirir. Dewey mum yaptırır. Belcika'da Decléen mukavva parçalarından yapılan çöp arabalarını 'alâka merkezi' olarak bir kâr sayar, ve umumî mekteplerde bu görüşlerin tesiriyle çok lüzumsuz, asılsız ve vazifesiz şeyler yaparlar. On santim boyunda kâğıttan çöp sepetleri, elışı kâğıdından katlanmış mini mini bahçelerle süslenmiş resim çerçeveleri, üstü biryle kaplanmış kibrit kutuları!... hülâsa bir çok tuhafliklar ve soukluklar!... Ben bunun hiç birini yaptırmam."(186)

Baltacıoğlu bunların yerine ne yapacağını da şu şekilde belirliyor:

"...Benim yapacağım iş talebem ile birlikte çalışıp okul kümesi yapmak ve tavuk beslemektir. Maksadım hakikî yumurta, tavuk istihsâli ve ticarettir."(187)

-Çevre prensibine göre iş öğretimi:

Baltacıoğlu okulda herhangibir mesleği öğretmek için, mutlaka gerçek çevrelerin olması gerektiğine işaret ederek bu konuda şunları söylüyor:

"Okulda sanatları öğretmek, sanat faaliyetine bağlatmak için gerçek bir çevre lâzım. Bu çevre okulda, okul veya çocuğun evi veya şahsı için kullanılabilecek, işe yarayacak olan gerçek eşya olacaktır: İskemle, elbise askısı, elçantası, etajer... gibi, Bu mevzular çocuğun içinde yaşadığı sosyetenin yaşıyan mevzuları olacaktır. Bu mevzular gerçek bir marangozhane, gerçek şartlar içinde yapılacaktır."(188)

(186)Baltacıoğlu, İ.H.: İçtimai Mektep, s.202.

(187)Baltacıoğlu, İ.H.: Toplu Tedris, s.28.

(188)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.208-209.

-Çalışma prensibine göre iş öğretimi:

Baltacıoğlu'na göre okulda çeşitli iş bölümleri olacak ve bu iş bölümlerinde çocuklar bizzat faaliyet göstererek ilgili sanatı, mesleği, öğrenecektir. Ayrıca her sanat öğrenilirken de asıl tekniğine, metoduna göre öğrenilecektir. Meselâ, bir kitap mücellit tezgâhında dikilir ve bunun kendine mahsus bir metodu vardır.(189)

-Verim prensibine göre iş öğretimi:

Baltacıoğlu herhangi bir sanat kolunda faaliyet gösteren çocuğun gerçek eserler meydana getirmesini isteyerek bu konuda şunları söylüyor:

"Sanat terbiyesi için okulda yaptıracağımız işler mutlaka gerçek bir randıman vermelidir. Yetiştirilecek sebzeler yenir, ve satılabilir olmalı... Yalnız yetiştirmek değil, mahsulle ekonomik gayeyi de elde etmek gerektir. Nerede nasıl ve ne kadar çalışmalı ki malınız piyasa üzerinden istenilen değeri bulabilsin?"(190)

-Başlatma prensibine göre iş öğretimi:

Baltacıoğlu'na göre çocuk okulda marangozluk, demircilik, bahçıvanlık gibi meslekleri yaşayarak, öğrenerek meslek şahsiyetini kazandıktan sonra, sosyete hayatına giripte bu mesleklerle karşılaşınca hiç yabancılık çekmeyecektir. İşte okuldaki bu durum çocuğu ilerideki sosyete hayatına bir başlatmadır, hazırlamadır, inisiyasyondur.(191)

6.4. İctimaî Mektep'te Öğretmen ve Öğrenci:

Baltacıoğlu, öğretici nedir? Sorusuna;

"Ferdin tekâmül ve muhite tetabukuna kasten tesir eden bütün insanlardır."(192)

(189)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.209.

(190)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.210-211.

(191)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.212.

(192)Baltacıoğlu, İ.H.: Terbiye İlmi, İstanbul 1332, S.162, Umumi Pedagoji, s.99.

Diye cevap veriyor.

O halde Baltacıoğlu'na göre herkes öğretici olamıyor. Öğretici olabilmek için kast ve şuur ile bir amaç ve metod sahibi olmak gerekiyor. Meselâ, öğretmenler bir öğreticidir. Çünkü öğretmenlerin amaç ve metodları vardır. Halbuki öğrenciler öğretici olamazlar, Çünkü bir birlerine etkilerinde kast ve şuur yoktur. Bu etki çevrenin etkisi gibidir. Ayrıca öğretmenin siması, kıyâfeti gibi unsurları da çevre etkisi gibidir. Çünkü şuur­suzdur. O halde öğretmenin ayırıcı vasfı amaç ve metod oluyor.(193)

Baltacıoğlu insan yetiştirmede öğretmenin birinci plânda yer aldığını ve öğretmenin rolünün çok büyük olduğuna işaret ederek, eğitim ıslâhatına her şeyden önce öğretmenden başlanması gerektiğini savunmaktadır.(194)

Baltacıoğlu öğretmenin niteliği konusunda şunları söylüyor:

"Felsefi kültürü olmıyan bir insan öğretmen değil ya, lala bile olamaz. Öğretmenlik her şeyden önce yapıcılık ve yaratıcılık işidir. Öğretmen yalnız çocuğun beynini yağurmakla kalmaz; bu çocuğun ruhundan 'şahsiyet' denilen en ince en güzel işi de meydana getirir."(195)

O, öğretmenin ideali hakkında da şu görüşlere yer veriyor:

"İdealsiz öğretmen, çocukların ve gençlerin canını sıkkan bir söz makinasından başka birşey değildir. Öğretmenin ilk işi ders okutmak değil, çocuklar ve gençlerdeki millî ideali şuurlandırmaktır. Öğretmen bir öğretici olmadan önce bir yetiştiricidir. Öğretmen millî adamın millî şahsiyetini yetiştiricidir. Öğretmenin yüksek derecede ideali olması gerektir. İdealist öğretmenler elinde yetişmeyen millet çocukları çarçabuk soysuzlaşıverirler. Millî idealin şuurlandırıcısı gibi koruyucusu da öğretmendir."(196)

(193)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.eserler, s.163,s.99.

(194)Baltacıoğlu, İ.H.: Pedagojide İhtilâl, s.134.

(195)Baltacıoğlu, İ.H.: Öğretmen, s.24.

(196)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.14.

Baltacıoğlu'na göre idealist öğretmen, duyan, düşünen, yaratan bir öğretmendir.(197)

Baltacıoğlu üç tip yetiştirici, öğretmen tipi olduğunu belirterek bu tipler hakkında bize şu bilgileri veriyor:

"1.Okutup, ezberleten, anladığını da, anlamadığını da ezberleten vardır. Anlıyarak da olsa, anlamıyarak da olsa ezberciliğin kötü olduğunu bilen, ancak, elinden ezberletmekten başka bir iş gelmiyen de vardır. Sevilmeyen, beğenilmeyen, başaramıyan yetiştirici tipi budur.

2.Okutan, okuduğunu anlatanlar vardır. Okuttuğunu ezberletmenin görenek olduğu ülkelerde okuttuğunu öğretmenler birer kurtarıcı gibi görünürler. Ne yazık ki birinciler öğretimin softaları iken, bunlar da öğretimin hammallarıdır. Yazılı bilgileri anlıyarak da olsa, olduğu gibi kafaya boşaltmak sonra da kullanmamak, ne acıklı durumdur bu..."

3.Bilgisi, görgüsü ne olursa olsun insan ruhunu sezmek, çocuğu, genci anlamak için yaratılmıştır. Okuttuğunu ezberletmez, anlattığını kafaya depo ettirmez, bilgiyi öğretmez, istihşâl ettirir, vermez buldurur, öğrencilerini birer plâk olmaktan kurtarır, kendi çaplarında birer bulucu, yapıcı, yaratıcı yapar. Beğenilen, sevilen öğretici tipi işte bu yaratıcı tipidir.

Hiç şüphe yok ki birincilerin işi, hayatın ayaklarını kösteklemektir. İkincilerin işi, hayatı anlatmaktır. Üçüncülerin görevi, bu hayatı şahlandırmaktır."(198)

Baltacıoğlu memleketin eğitimle kalkınmasını sağlamak için, üçüncü tip öğretmenleri tanıyıp, seçip, onları iş başına getirmekle bu işin olacağı kanaatindedir. Eğer böyle olursa hükümet olarak kanunla, kitapla, teftişle yapılamayan işleri bu öğretmenler kendiliklerinden yapacaklardır.(199)

Baltacıoğlu kitap okumanın ve seyahat etmenin öğretmenin bil-

(197)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.16.

(198)Baltacıoğlu, İ.H.: Adam Nasıl Yetişir Nasıl Yetiştirilir, Ankara 1964. s.75.

(199)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.76.

gisini ve görgüsünü artıracaklarını, bu bakımdan öğretmenlere maaşından ayrı olarak kitap ödeneği ve gezi ödeneği verilmesini teklif etmektedir.(200)

Baltacıoğlu en iyi öğretmenin en az öğreten kişi olduğunu savunarak, öğrenme işinde öğrenciye merkeze koyuyor ve öğrencinin bizzat emek sarfederek öğrenmesini istiyor.(201)

Baltacıoğlu, okullarda istenilen tipte insanların yetişebilmesi için, şu noktalar üzerinde durulmasını gerekli görmektedir:

- "1)'Tekâmül' denilen sosyo-psikolojik evrimin tabii şartları, imkân ve zaruretleri üzerinde durmalı.
- 2)Okulu tekâmülün tabii ve normal çevresi haline getirmeli.
- 3)Çocuklara kendi tekâmüllerini elde etmek için muhtaç oldukları faaliyet imkânları vermeli.
- 4)Onların gerçek randımanlar elde etmelerine yardım etmeli.
- 5)Çocuğu terbiye etmemeli; çocuğun kendi kendini terbiye etmesine çalışmalı."(202)

Bu bakımdan eğitmek yok, kendi kendini eğitmek vardır. Eğitim çocuğun beden ve rûhen olgunlaşması demektir. Bu olgunlaşma kendi kendine oluşur. Yeterki gerekli şartlar hazırlansın. İşte öğretmenin bu noktada vazifesi, çocuğun olgunlaşması, yani eğitilmesi için dış şartları hazırlamaktır.

(203)Baltacıoğlu bu konuda şunları söylüyor:

"Eğitim işi bahçıvan işine benzer. Bahçıvanın yapması

(200)Baltacıoğlu, İ.H.: Cumhuriyetin Öğretmeni, "Yeni Adam", S.650 (18 Mayıs 1950), s.2.

(201)Baltacıoğlu, İ.H.: Öğretmenliğin Binbir Sırrı, "Yeni Adam", S.713 (15 Kasım 1951), s.2, Öğretmenliğin Büyük Sırları, "Yeni Adam", S.714 (22 Kasım 1951), s.3.

(202)Baltacıoğlu, İ.H.: Öğretmen, s.58-59.

(203)Baltacıoğlu, İ.H.: Tek Öğretmenli ve Beş Sınıflı İlkokul, İstanbul 1939, S.6, Hususî Tedris Usûlleri, s.12.

cağı iş, elma ağacına armut verdirmek değildir. Elma ağacına elma vermeyi öğretmek te değildir. Bahçıvanın yapacağı iş, elma ağacının elma vermesi için gerekli olan dış şartları sağlamaktır. Toprak, hava, güneş, su, gübre, gibi şartları sağlanınca ağaç yemişini kendi kendine verecektir. Eğitim işinde de böyledir. İnsan dışarıdan yetiştirilemez. Yetiştirme şartları varolunca insan kendi kendini yetiştirir. Terbiye etmek yoktur, terbiye olmak vardır."(204)

Baltacıoğlu İctimai Mektep'te de aynı görüşleri savunuyor ve şöyle diyor:

"...Bu hayat muhitinde fert kendi kendisinin mürebbisidir. Mürebbi tıpkı bahçıvan mevkiinde ferdî bir tekâmülün haricî şartlarını idâre etmektedir."(205)

Baltacıoğlu'na göre eskiden öğretmen bir makina gibi okuyarak, söyleyerek, anlatarak öğretirdi. Şimdi ise makina olmaktan kurtulup öğrencinin üretim işine yardım eden uzman bir danışman oluyor. Yani telkinci bir mevkiiden kurtularak yaratıcı bir sanatkâr rolünü alıyor.(206)

6.5. İctimai Mektep'te Yönetim:

Baltacıoğlu'nun mektep anlayışı cumhuriyet ve demokrasi esasına dayanır. O, İctimai Mektebi demokratik devletin küçük bir örneği olarak kabul eder. Bu bakımdan okullarda demokrasinin bütün ilkelerinin uygulanmasını ister, Fakat bu anlayışın Avrupa da dâhil şimdiye kadar hiç bir ülkede uygulanmadığını belirtir. Baltacıoğlu bu konuyu şöyle değerlendirir:

"Avrupa'nın müterakki sayılan memleketleri de dâhil olduğu hâlde hiç bir yerde cumhuriyet ve demokrasi prensipleri mektep için tam bir hayat prensipleri olarak kabul ve tatbik edilmiş değildir. Pedagoglar cumhuriyeti mektepten ayrı bir fikir, bir mezhep fik-

(204) Baltacıoğlu, İ.H.: Pedagojide İhtilâl, S.15, Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları, s.41.

(205) Baltacıoğlu, İ.H.: İctimai Mektep, s.198.

(206) Baltacıoğlu, İ.H.: Tarih ve Terbiye, s.179.

kiri gibi alırlar. Ve ayrı farzedilen bu iki şey arasında mantıkî bir akrabalık tesisine çalışırlar!.. Mektebin cumhuriyet prensiplerine sadakatı, mektebin cumhuriyet idealine hizmeti cumhuriyete lâyık mektep temennileri işte bu teşebbüsün türlü şekilleri dir. Bir şeyi yaşamak ile düşünmek arasındaki fark büyüktür. Bu büyüklük, düşünülen şey ancak yaşandıktan sonra anlaşılabilir. Onun için fikir cumhuriyeti hayat cumhuriyetinin aynı olamaz. Binaenaleyh mektebin cumhuriyetleşmesi davası zamanımızın en büyük terbiye davası sayılmalıdır."(207)

Okulu bir hükümet, okul halkını bir cumhuriyet halkı olarak kabul eden Baltacıoğlu, okul hayatını cumhuriyetleştirmek ve demokratlaştırmak için herkesin, sorumluluğu olan bir sosyal iş bölümüne sahip olması gerektiğini ileri sürmektedir.(208)

Baltacıoğlu, çağdaş demokrasilerde sanayinin hızla gelişmesinin toplumun bütün kurumlarını etkilediğini, dolayısıyla sosyal bir kurum olan içtimai mektebe de sanayinin girmesi gerektiğini, bunun da demokratik bir pedagojinin kuralı olacağını belirtmektedir.(209)

Sanayinin ilerlemesi için de, okullara diğer derslerin yanında hakiki iş eğitiminin sokulması gerekir.(210)

Baltacıoğlu'na göre, işe dayalı Türk okulları kurulabilseydi yetişen nesil durgun, çekingen değil, okulda, evde, her yerde hep yaratıcı olurdu.(211)

(207)Baltacıoğlu, İ.H.: İçtimai Mektep, s.143.

(208)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.145.

(209)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.212-213.

(210)Baltacıoğlu, İ.H.: İzmir Konferansları, s.104.

(211)Baltacıoğlu, İ.H.: Batıya Doğru, s.181.

İşte bu düşüncelerle Baltacıoğlu okula "içtimai iş sistemi" olarak nitelendirdiği sistemi sokmuştur. Bu sistemin mahiyeti özetle şöyledir: Okul öğretmenlerini ve öğrencilerini bir işçiler zümresi gibi düşünmek, okulun binasını, bahçesini, hayatını bir iş konusu gibi kabul etmektir. Bu sisteme göre, okul hayatı çeşitli iş bölümlerine ayrılacak, okuldaki herkes-yöneticiler, öğretmenler dâhil-değişik iş kollarında bizzat aktif olarak çalışacak, okulun bütün işlerini tanzim ederek gerçek mahiyette üretken olacaklardır. Böylece de öğrenciler hem mesleki şahsiyetlerini kazanacaklar hem de çalışarak genel eğitimi alacaklardır.(212)

Okul cumhuriyetini hukukî bir zümre olarak kabul eden Baltacıoğlu, Okul hükümetinin vazifeleri hakkında da şunları söylüyor:

"Mektedir içerisindeki halkın mesai zümrelerine ayrılması, içtimai nizamın muhafazası, cürümlerin tetkik ve muhakemesi, idare adamlarının intihabı, saayü amelden istirahat ve tedaviye çekileceklerin tayini, fakirlerin himayesi, kazazedelerin tedavisi, âsi ve gayrı içtimailerin terbiyesi, çalışma ve dinlenme zamanlarının, şartlarının tayini bütün bunlar mektep hükümetinin vazifeleri cümlesindendir. O hâlde mektep içerisinde bir de idare zümresinin teşekkülü icap eder. Mektep muhteriyeti, mektep cumhuriyeti, mektep mahkemesi denilen yenilekler bu ihtiyacın ifâde şekilleridir."(213)

Baltacıoğlu okulda yönetimin, herhangi bir şekilde baskıya başvurmasına da kesinlikle karşı çıkıyor. O bu konuda şöyle diyor:

"...İnzibatta hürriyet, yahut istipdat yetişecek neslin hür yahut mahkûm olmasına en çok tesir eden âmidir."(214)

(212)Baltacıoğlu, İ.H.: Hususî Tedris Usûlleri, s.228-234.

(213)Baltacıoğlu, İ.H.: İçtimai Mektep, s.145.

(214)Baltacıoğlu, İ.H.: Talim ve Terbiyede İnkılâp, s.17.

Baltacıoğlu asıl maksadın çocuğun yetişmesi, olgunlaşması olduğunu belirterek, okul yönetiminde şekilcilığe, formaliteye şiddetle karşı çıkmaktadır. O'na göre maksadı şekle kurban edenler en tehlikeli insanlar olup, böyleleri okul yöneticisi değil, okul hademesi bile olamazlar.(215). Gerçekten de bugün okullarımızda şekilcilik, formalite ön plândadır. Asıl amaç olan öğrencinin iyi yetişmesi ikinci plâna atılmıştır. Gerçi bu durum sadece okullarda yoktur. Devlet yönetiminin her kademesine şekilcilik, formalite hâkim olmuş durumdadır.

6.6. İctimaî Mektep'te Sınıf:

Baltacıoğlu'na göre eski pedagoji, dershânelerden ve kitap tekniğinden müteşekkil sun'î bir ortam ve tēknikle çocukları eğitmek istiyor. Halbuki O'na göre eğitim ancak hakikî çevreler içesirinde ve faaliyet esasına dayalı olarak verilebilir.(216)

Baltacıoğlu sınıf, saat, gün, yıl gibi unsurları eskimiş okul görenekleri, fosil olarak nitelendirmekte ve bunların ortadan kaldırılarak hürriyetin yolunun açılmasını istemektedir.(217)

Baltacıoğlu ayrı yaratılışa, ayrı karaktere, ayrı zekâya sahip çocukların sınıf denilen kapalı bir odaya sokulduğunu belirterek bu uygulamayabu yönden de karşıçılmakta ve bu konuda şunları söylemektedir:

"Maarifçiler! Allah'ın ayrı ayrı, türlü türlü yarattığı bu zekâları, hepsini bir kaba koyup, hepsini bir kalıba dökmek istemeniz doğru mudur? Öğretmenler! Yapacağınız ilk iş, en kutlu iş, en büyük iş

(215)Baltacıoğlu, İ.H.: Öğretmen, s.75.

(216)Baltacıoğlu, İ.H.: Hususî Tedris Usûlleri, S.14, Eğitimde Devrim, "Yeni Adam", S.648 (4 Mayıs 1950), s.2.

(217)Baltacıoğlu, İ.H.: Pedagojide İhtilâl, S.15, Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları, s.40-41.

bu zekâları uyuşturmamak, körletmemektir. İşte adam yetiştirmenin ana şartı bu sakınmadır, tabiatı, veraseti, Allah'ın vergisini bozmaktan sakınmak.."(218)

Baltacioğlu Biyoloji ilminin insanların yaratılışlarının, zekâlarının, kavrayışlarının, gelişmelerinin hep farklı olduğunu ortaya koyduğunu belirterek, o halde pedagoglar niçin bu gerçeklere ters hareket ediyorlar? Diye soruyor. O'na göre bunun sebebi de pedagogların bu konuda yanlış düşünceye sahip olmalarından kaynaklanıyor.(219)

Baltacioğlu okul dershânelerini kiliselere benzetiyor. Nasılkı kiliselerde vaaz eden papaz için bir kürsü, dinleyiciler için de sıralar varsa, ve papazın görevi de çeşitli konuları telkin etmek ise, derhânelerde de durum aynıdır. Bu bakımdan Baltacioğlu dershânelere ve buralardaki öğretmenlerin telkinlerine karşı çıkarak, bir çok şeyi öğrenmede öğrencilerin kişisel denemelerine yer verilmesini savunuyor.(220)

Baltacioğlu yine dershâneleri tenkit ediyor ve eğitim çevrelerinin neler olabileceği hususunda şunları söylüyor:

"Dünyada bir mektep dershânesi, bir mektep sırası ve bir dershâne hayatından daha ruh düşmanı ne olabilir?.. Buna mukabil bir âlim laboratuvarından, bir artist hücrelerinden ve bir aile yuvasından daha çekici, daha sevindirici ne olabilir?.. Böyle bir hayat ve samimiyet muhitine girdiğimiz zaman duyduğumuz esrarlı heyecanı, çalışma ve kaynaşma ihtiyacını başka nereden duyabiliyoruz?.."(221)

Baltacioğlu sıra ve kürsü ananesine karşı bizzat kendisinin yaptığı ilk hareketin tarihi hakkında da bize şu gibi bilgi-

(218)Baltacioğlu, İ.H.: Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları, s.41.

(219)Baltacioğlu, İ.H.: Pedagojide İhtilâl, s.14.

(220)Baltacioğlu, İ.H.: Öğretmenliğin Büyük Sırları, "Yeni Adam", S.714 (22 Kasım 1951), s.3.

(221)Baltacioğlu, İ.H.: İçtimai Mektep, s.197.

leri veriyor:

"Türk mekteplerinde sıra ve kürsü ananesine karşı yapılan ilk hareket Balkan Harbi esnasında ders nazırı bulunduğum Şemsülmekâtîp'te oldu. Bu mektep Kındıklı'da bulunduğu zaman açık havada, bahçede ders vermek âdeti yerleşmişti. Seferberlik başlangıcında Küçük Çamlıca'da Kamanto Köşkü'nde kurulduğu zaman, dersler mevzula alâkası olan herhaggi noktada, yahut köşkün arazisi içinde, çayırlarda veriliyordu. Türk mekteplerinde sıra ve kürsü ananesine karşı yapılan ikinci hareket Cihan Harbi başlangıcında Kadıköy'de Saint Joseph binasına taşınmış olan İstanbul Muallim Mektebi'nde oldu. O tarihte pedagoji öğretmeni bulunduğum bu mektepte bir pedagoji odası yapmıştım. Bu oda da hiçbir sıra ve kürsü yoktu. Ortada büyük bir iş masası bulunuyor, talebe yüzü bir masaya çevrilmiş olarak salonun üç tarafına yerleştirilmiş yerli bir kanepenin üzerinde oturuyordu. Böylelikle herkes biribirini görüyor ve vücudunu serbestçe hareket ettiriyordu. Zaman zaman ayakta ve büyük masanın etrafında çalışıyorduk. Her tarafta bir iş yerinin şartları vardı."(222)

Baltacıoğlu'nun sınıf hakkındaki bu görüşleri câzip olsa da, günümüzde öğrenci nüfusunun yoğunluğu ve daha birçok sebepten dolayı böyle bir uygulamanın ne kadar güç olacağı kendiliğinden ortaya çıkar zannediyorum.

6.7. İctimaî Mektep'te Program ve Kitaplar:

Baltacıoğlu, işe yaramayan, o okulun seviyesinde olmayan, unutulmaya mahkûm bilgilerin okul programlarından çıkarılmasını istemektedir. O, bu konuda şunları söylüyor:

"Programları ayıklamak gerektir. Birçok bilgiler vardır ki bunların bilinmeleri gerekli değildir. Bunları atmalı. Birçok bilgiler vardır ki bunlar daha yüksek okullarda öğrenilebilir. Bunları da atmalı. Birçok bilgiler de vardır ki onları öğretmek için çevre, âlet, resim gibi tabîî araçlar yoktur. Bunları da atmalı. Birçok bilgiler de vardır ki nasıl öğretilirse öğretilsin bir zaman sonra mutlaka unutulacaktır. Bunları dahi atmalı. Bu işin sonunda programlar hafifle-

miş olur."(223)

Baltacıoğlu'nun ezberciliği önlemek için ileri sürdüğü bu görüşler, içinde bulunduğumuz yılda Millî Eğitim Bakanlığı'nın gündemine girmiş bulunmaktadır. Ezberciliğin önüne geçilebilmesi için kitap yazma seferberliği başlatılmıştır. Yapılan çalışmalarla programlar ayıklanmakta, kitaplardan lüzumsuz bilgiler çıkarılmaktadır. Böylece kitapların hacmi bir hayli küçülecektir.

Baltacıoğlu kitapların akıcı, öğrenciyi sıkmayacak aksine sevdirecek bir şekilde yani bir roman gibi olmasını istemektir.(224) Zaten O'nun İçtimâî Mektebi'nde faaliyet esastır. Kitap öğretimin bir vasıtasıdır. Yalnız bu vasıta ilk ve tek vasıta değildir. Kitaplara ancak gerekli görülen durumlarda başvurulur. Bu mektepte öğrenci, bir âlim gibi kütüphânede kendisi araştırma yapar. Öğretmen de bu araştırmaya nezâret eder ve gereken durumlarda öğrenciye yol gösterir, ona yardımcı olur.

6.8. İçtimî Mektep'te İmtihan:

Baltacıoğlu, program değiştirmenin okul ıslâhatının en kolay tarafı olduğunu, halbuki eğitim teştilâtının daha çok önemli yaraları bulunduğunu, fakat bunların üzerine varılmaktan çekinildiğini belirtmektedir. Bu yaralardan birinin de imtihan belâsı olduğunu ileri süren Baltacıoğlu, imtihanların sorulan sorulara cevap almak ve öğrencinin öğrenip öğrenmediğini kontrol etmek için yopıldığını, böyle bir imtihanın sonunda da ezberci fertler yetiştiğini vurgulamaktadır. Halbuki O'na göre eğitimin amacı; ilmî, ahlâkî ekonomik yani sosyal kurumların istediği vazifeleri yapabilecek şahsiyetler yetiştirmek olmalıdır.(225)

(223)Baltacıoğlu, İ.H.: Öğretmen, s.68, Pedagojide İhtilâl, s.33, Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları, s.53-54.

(224)Baltacıoğlu, İ.H.: Öğretmen, s.32.

(225)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.40-43.

Baltacıoğlu, ezberlemenin; anlamak, öğrenmek, bilmek, yapmak olmadığını, aksine, yapmanın; hem öğrenmek, hem anlamak hem de bilmek olduğunu ileri sürerek, okulları bir okutma evi olmaktan çıkarıp bir yaratma evi haline getirince, şimdiye kadar örneği görülmemiş bir neslin yetişeceğini iddia etmektedir.(226)

Baltacıoğlu, bugünkü okul şartları içinde ezberciliğin bir bakıma zarûret olduğunu belirterek bunun sebebini şu şekilde izâh ediyor:

- "1.Okullarda sınamalar soru sorularak yapılır.
- 2.Zaman azdır, öğrenilmesi gerekli olan metinler çoktur.
- 3.Öğretim aracı olarak kullanılan yalnız kitaptır.
- 4.Suallere cevap veren öğrencinin, öğrendiği sanılmaktadır.
- 5.Şahsî travaya, tatbikata verilen değer ikinci, üçüncü derecededir."(227)

Baltacıoğlu bu şartlar var oldukça öğrencinin ister istemez ezberleyeceğini belirterek, ezberciliğin önüne geçilmesi için, "psikoloji tersi" dediği imtihan denilen kurumun ortadan kaldırılmasını istemektedir. Çünkü imtihan oldukça ezber de olacaktır.(228)

Baltacıoğlu'na göre okullardan ezberciliği kaldırmak için şunların yapılması lâzımdır:

- "1)İmtihanları geliş güzel sormak ve cevap almak şeklinden kurtarmalı.
- 2)Eldeki zamana göre iyice öğrenilmesi mümkün olan bilgiyi öğretmeli; fazlasından vazgeçmeli.
- 3)Öğretim vasıtası olarak kitap değil, hayatı almalı.
- 4)İmtihanlar talebenin ezber, hatta bilgi kesimini değil, tekâmül ve iktidar derecesini ölçmeli.

(226)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.44.

(227)Baltacıoğlu, İ.H.: Pedagojide İhtilâl, s.32-33, Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları, s.53.

(228)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.eserler, s.33, s.53, öğretmen, s.38.

5)Öğrenimin temeli okumak, anlamak değil, yapmak ve başarmak olmalı.

6)Kitaplar, dersler ve öğretmenler bu şahsî travay ve istihşâlin sadece yardımcıları olmalı."(229)

Baltacıoğlu okullardayapılan bugünkü imtihan şeklini bir çok yönlerden tenkit etmekte, karşı çıkmakta ve kaldırılmasını istemektedir. Çünkü O'na göre bu imtihan şekli, çocukları sıkıntıya düşürmekte, bunalımlara sevk etmektedir. Sorular sorular çocukların yeteneklerini objektif olarak ölçecek bir niteliğe sahip değildir. Başarının ölçüsü tesadüflere ve şansa bırakılmakta, çocukları strese sokmakta ve âdil bir özellik taşımamaktadır. Bunun neticesinde de birçok öğrenci başarısız kabul edilerek okullardan atılmaktadır. Onun için Baltacıoğlu, bu imtihan şeklinde başarısız olan öğrencilerin suçlu olduklarına inanmamaktadır.(230)

Baltacıoğlu aslında imtihana karşı olmadığını, fakat bu tür imtihan şekline karşı olduğunu belirterek, öğrencilerin biz-zat yaparak, yaşayarak yani şahsî çalışmalarına göre imtihan edilmesini istemektedir.(231)

Baltacıoğlu "Rüyamdaki Okullar" adlı eserinin dördüncü rüyasında da aynı görüşleri bir sanatkâr diliyle savunmaktadır. O bu rüyasında, ezbere dayalı bir öğretimin çocukları şahsiyet sahibi yapamayacağını, böyle bir öğretimin sonunda yapılan imtihanın, ancak çocukların ezberleme oranını ölçeceğini belirterek, ezberciliğe ve böyle bir imtihan şekline karşı çıkmaktadır. Asıl imtihanın, çocukların bir iş üzerinde yaparak ve yaşayarak yaptıkları çalışmadaki yeterliliklerinin değerlendirilmesi şeklinde olmasını istemekte-

(229)Baltacıoğlu, İ.H.: Öğretmen, s.39.

(230)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.44-45, Pedagojide İhtilâl, s.41-48, Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları, s.54-60.

(231)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.eserler, s.46, s.48, s.60, İde-alimdeki İlkokul, "Yeni Adam", S.677 (23 Kasım 1950), s.2.

dir"(232)

Baltacıoğlu'nun İctimaî Mektebinde sınıf ve sene taksimatı yoktur. İmtihan da yoktur. Bunların yerine tekâmül ve iktidar merhaleleri vardır.(233) Konuya daha da açıklık getirmesi ve bir örnek teşkil etmesi bakımından O'nun "Gazi Terbiye Enstitüsü'nün teşkilât lâyihası"nda belirttiği şu satırları aşağıya alıyoruz. O, bu konuda şunları söylemektedir:

"Enstitü tedrisatında sınıf farkları yoktur. Sadece tekâmül merhaleleri vardır. Tedrisat senelere göre değil, seviyelere göre inkişaf eder. Enstitü talebesi seviyelerinin yakınlığı nazarı itibara alınarak lüzumu kadar mütecanis zümrelere ayrılır. Bu zümrelerden her biri bir iktidar merhalesidir. Bütün Enstitü evlerinde dört iktidar merhalesi vardır: 1-İptidai tekniklere alışmak, 2-Klâsik tekniklere alışmak, 3-şahsî tecrübelerle alışmak, 4-orijinal tecrübelerle alışmak. Bu dört merhalenin her teknik şubesinde ne gibi vasıta ve şekillerle katedileceğini mütehassıs tayin eder. Talebe teşkilâta ayit olan on dört merhaleye varmadıkça mezun olamaz. İmtihan usûlü yoktur. Fakat talebe her merhalenin telep ettiği müteaddit adımları atmaya mecburdur. Enstitü şahadetnâmeleri kabiliyet ve seviye şahadetnâmeleridir. Numara yerine mezun ferdin, ferdi, içtimai kabiliyetleri ve taşıdığı irfanın nevi ve derecesi kaydolunur. Bir talebe Enstitü'ye girdiği günden itibaren azami on sekiz sene zarfında bütün merhaleleri katedecektir. Bu merhaleleri daha az zamanda katetmek mümkündür. Bir talebe on sekiz seneden evvel bu merhaleleri katettiği takdirde istidat ve liyakatine göre Enstitü'nün muhtelif faaliyetlerine yardımcı sıfatıyla iştirak ederek şahsî inkişafının artmasına çalışır."

(234)

(232) Baltacıoğlu, İ.H.: Rüyamdaki Okullar, s.23-27.

(233) Baltacıoğlu, İ.H.: İctimaî Mektep, s.190.

(234) Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.190-191, Terbiye, S.184. Enstitü'nün teşkilât projesiyle ilgili olarak daha geniş bilgi için Bak.: Terbiye, S.178 v.d.

7. OKULLAR VE EĞİTİM

7.1. İlkokullar ve Eğitim:

Baltacıoğlu ülkelerin kalkınmasında ilkokulların büyük önemi olduğunu, fakat eskiden beri ilkokullarda uygulanan yanlış eğitim sistemi sonucu, bu okulların köyün hayatında hiçbir değişiklik meydana getirmediğini belirtmektedir. Bu bakımdan O, köyün hayatını değiştirecek yaratıcı ilkokullara ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır.(235)

Baltacıoğlu, ilkokulların köy hayatını değiştiremeyişinin sebebinin, uygulanan ezbere dayalı eğitim türünden ileri geldiğini belirterek, bunun yerine köy hayatının gerçekleşmesine uygun bir şekilde çocuklara yaptırarak, yaşatarak bir eğitim sisteminin uygulamaya konulmasını savunmaktadır. Bu bakımdan O, köyleri süsleyen ilkokullar değil, köyleri kalkanıran ilkokullar istemektedir.(236).Onun için Baltacıoğlu köyün okula değil, okulun köye uyması gerektiğine inanmaktadır.(237)

Baltacıoğlu ilk ve ortaokulların görevlerinin neler olması gerektiği hususunda şunları söylüyor:

"İlkokulların ve ortaokulların görevi, içinde bulundukları sosyal çevreye uygun adamlar yetiştirmektir. Böyle demek şu demektir: İlk ve orta okulların görevi okur yazar, genel bilgiler taşır, ne köy işlerine ne de ilçe işlerine yaramaz, yalnız ortaokul sınıflarına atlamaya yarar insan yetiştirmek değildir. İlkokul modern Türk köylüsünü, ortaokul da modern Türk ilçelisini yetiştirecektir."(238)

(235)Baltacıoğlu, İ.H.: Yaratıcı İlkokul, "Yeni Adam", S. 661 (3 Ağustos 1950), s.2.

(236)Baltacıoğlu, İ.H.: Pedagojide İhtilâl, s.51-52.

(237)Baltacıoğlu, İ.H.: Öğretmen, s.11.

(238)Baltacıoğlu, İ.H.: Düşündüğüm okul, "Yeni Adam", S.651 (25 Mayıs 1950), s.2.

Baltacıoğlu zamanın ilkokullarını meslek adamı değilde, kitap adamı yetiştiren ilkokullar olarak değerlendirmektedir. (239)

Baltacıoğlu'na göre ilkokullar, sosyal adamın ilk şahsiyetini veren insan fabrikaları gibidir. İlkokula gören bir çocuk büyük çapta değilse bile, ufak çapta bir asker, çiftçi, marangoz gibi yetişerek çıkmalıdır. (240)

Baltacıoğlu, ilk ve orta okullarda amacın sanatkâr, doktor, mühendis gibi meslek adamı yetiştirmek olmadığını, bu okulların amacının sadece genel eğitim vermek olduğunu ileri sürenler olabilir diyor. Böyle düşünenlere karşı kendisinin görüşleri özetle şöyledir: Tabii ki ilk ve orta okullarda amaç meslek adamı yetiştirmek değildir. Bunlar ihtisas işidir ve üniversitelerde yetişir. Fakat buna karşılık bu meslek adamlığının küçük birer örnekleri buralarda yetiştirilebilir. Yani bu okullar geleceğin meslek adamlığına bir hazırlık mahiyetindedir. (241)

7.2. Ortaöğretim ve Eğitim:

Baltacıoğlu'nun ortaöğretim hakkındaki görüşleri hemen hemen ilkokullarınki gibidir.

O, ortaokulların da küçük meslek adamları yetiştiren teknik bir yapıya kavuşturulmasını savunmaktadır. (242)

Baltacıoğlu, ileride âlim, diplomat, doktor ne olacaksa olsun, ortaokuldan mezun olan her çocuğun marangozluk, bahçıvanlık, elektrikçilik gibi mutlaka bir sanat bilmesini istemektedir. (243)

(239) Baltacıoğlu, İ.H.: Gençler İçin En Büyük Tehlikeler, s.16.

(240) Baltacıoğlu, İ.H.: Toplu Tedris, s.15.

(241) Baltacıoğlu, İ.H.: Resim ve Terbiye, S.108-110, Tarih ve Terbiye, s.181-182.

(242) Baltacıoğlu, İ.H.: Pedagojide İhtilâl, s.56.

(243) Baltacıoğlu, İ.H.: Batıya Doğru, s.181.

7.3. Üniversite ve Eğitim:

Baltacıoğlu, üniversitesiz Batılılaşılamıyacağına ve millî bir üniversitenin kurulmasının zarûretine inanmaktadır. Fakat, bu üniversiteler kurulurken de, Avrupa veya Amerika üniversitelerinin bina, program, rütbe gibi dış kalıplarını alarak herşeyin hâllolacağını sanmanın, büyük bir yanlışlık olacağını belirtmektedir. Baltacıoğlu, herşeyden önce bir üniversite şuuru ve ülküsü edinmenin şart olduğunu, aksi takdirde üniversitelerin ilim adamı yetiştiren bir kurum değil, doktor, öğretmen gibi meslek adamı yetiştiren birer okul hâline geleceğini iddia etmektedir.(244)

Baltacıoğlu'nun bu iddiası büyük ölçüde doğrudur. Hakikaten de üniversiteler son yıllarda dünya çapında gerçek ilim adamını çok az sayıda yetiştirmektedirler. Bunun yerine devlet dairelerinde memurluk yapabilecek meslek adamı yetiştirmektedirler. Hattâ denilebilir ki, üniversitelerden mezun olanlar tam anlamıyla mesleğinin ehli bile değildirler. Bu yüzden bir sürü üniversite mezunu genç boşa gezmektedir.

Baltacıoğlu'na göre, gerçek ilim adamını, ilim adamı olmıyandan ayıran en büyük şartlardan birisi, metotlu şüphe. O'na göre Avrupalı bilgin için metotlu şüphe onun düşüncesinin temelidir.(245)

Metotlu şüphe, gelişigüzel bir şüphe değil, bilimli ve teknikli bir şüphe.(246)

Baltacıoğlu'na göre başlıca iki çeşit bilgi vardır: 1-Metotsuz bilgi, 2-Metotlu bilgi. Metotsuz bilgi; gelişigüzel alınan ve kafamıza kontrolsüzce yerleşen subjektif bilgilerdir. Metotlu bilgi; gelişigüzel, kontrolsüzce alınan bilgi değil, sistemli, objektif bilgidir. İşte birinci tür bilgi

(244)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.85-88.

(245)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.71.

(246)Baltacıoğlu, İyH.: a.g.e., s.73.

bütün toplumlarda vardır. İkinci tür bilgi ise, ancak medeniyeti ileri olan toplumlarda vardır. O halde medeniyetlerin kurulmasında bu metotlu bilgi temel teşkil eder.(247)

Baltacıoğlu, ilimde Batılılaşmayı şu şekilde anlıyor:

"Bilim işinde Avrupalılaşmak demek, Batı bilginlerinin bildiklerini öğrenmek, ezberlemek, taşımak, satmak demek olmayıp, Batı bilginlerinin yaptığını yapmak, bilimi okuyup öğrenmek yerine, bilimi yaratmak, bilginin eserini değil, yaratıcılığını özümsemektir!"(248)

Baltacıoğlu'na göre üniversiteler, tepeden inme komisyon reforması yoluyla değil, ancak kendi kendini kalkındırabilirler. Bunun için de en önemli şart, ilim adamlarının araştırmacı ve yaratıcı olmaları lâzımdır.(249)

Baltacıoğlu'nun bu görüşlerinden anlaşıldığına göre O, üniversite özerkliğini savunmaktadır.

Baltacıoğlu, üniversitelerin üniversite olmalarının şartları arasında, onların ilim randımanı vermesi gerektiğini de belirtmektedir. Ayrıca O, üniversitelerin halkla konferanslar v.s. gibi yollarla bütünleşmesini istemektedir.(250)

Baltacıoğlu'nun bu isteği, özellikle bazı mesâlelerde halkı aydınlatmanın gerekliliği fikrinin etkisiyle de son yıllarda gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Memleketimizde üniversiteler halka açık konferans ve diğer bazı yollarla halkla bütünleşmeye gayret sarfetmektedirler. Doğru olanı da budur. Bir memlekette halk ile aydınlar arasında bir kopukluk olursa, o memleket sağlıklı bir şekilde problem-

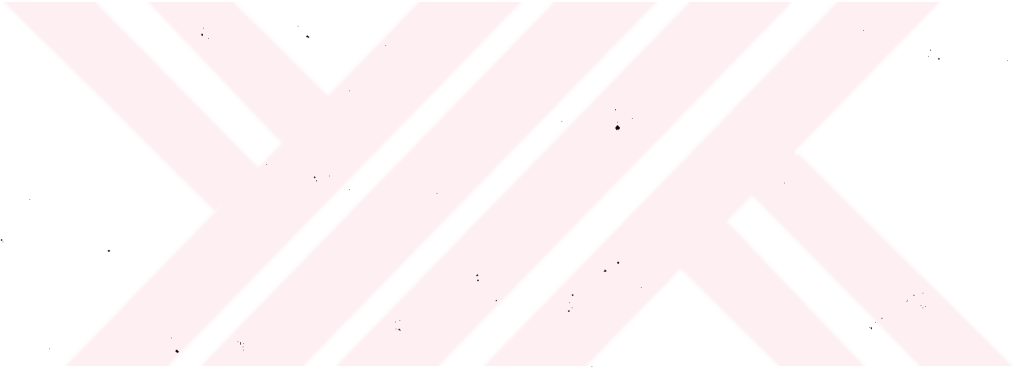
(247)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.75-76.

(248)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.113.

(249)Baltacıoğlu, İ.H.: Türk Üniversiteleri Nasıl Kalkınacaklar, "Yeni Adam", S.709 (27 Eylül 1951), s.3.

(250)Baltacıoğlu, İ.H.: Üniversitelerin Üniversite Olma Şartları, "Yeni Adam", S.712 (8 Kasım 1951), s.2.

lerini çözüme kavuşturamaz.

8. EĞİTİM TÜRLERİ

8.1. Çocuk Eğitimi:

Baltacıoğlu'na göre çocuğu eğitmek demek, ona huy kazandırmak, yani öğrendiğini yapabilmesi, becerebilmesi demektir. Yoksa öğrendiğini yapabilme seviyesine gelmemiş çocuk eğitilmiş çocuk değildir.(251)

Çocukların iyi bir eğitime sahip olabilmesi için, her şeyden önce evin, yani aile yuvasının iyi bir eğitime sahip olması gerekir. Ayrıca çocukları gerçekle temas ettirmek lâzımdır. Meselâ, evdeki eşyaların çoğu çocukların gerçek oyuncaklarıdır. Çocuklar bunlarla oynarken, bu eşyaların nasıl kullanılacaklarını da onlara öğretmek lâzımdır.(252)

Baltacıoğlu, çocukların içindeki eşyalarla birlikte ayrı bir odaya sahip olmalarının, onların şahsiyetlerinin gelişmesinde önemli bir rol oynayacağını vurgulamaktadır.(253)

Baltacıoğlu, çocuğun eğitiminde çevrenin de önemli bir rol oynadığını, fakat büyük görevin anneye düştüğünü belirtmektedir. Ancak anneler, çocuklarını bir nefes gibi takip ederek ne her işlerine karışmalı, ne de onları başıboş bırakmalıdırlar.(254)

Baltacıoğlu, çocuğun küçük yaşlarda oyun oynamasını, koşmasını, bağırmasını, resim yapmasını, oyuncaklarını kırmasını tabii görüyor. O'na göre çocukluğunda bunları yapamayanların irâdeleri ve şahsiyetleri teşekkül etemeyerek ileride müteşebbis ve faal adamlar olamayacaklardır. Onun için çocuğun kafasını her türlü bilgi ile doldurmadan evvel onla-

(251)Baltacıoğlu, İ.H.: Çocukların Terbiyesi, İstanbul1948,s.9.

(252)Baltacıoğlu, İ.H.: Mürebbilere, s.200-202.

(253)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.204-205.

(254)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.206-208.

rın bunları yapmaları için, her fırsat ve imkânın hazırlanması gerekir.(255)

Baltacıoğlu "Talim ve Terbiyede İnkılâp" adlı eserinde, bu eseri yazmadan önce okuduğu "Emile" ve yazarı J.J. Rousseau'nun etkisiyle de çocuğu tabiatla temas ettirmek istemektedir. Çünkü O'na göre çocuk okuma-yazma bilmeden evvel, yani okul ve öğretmen görmeden önce dahi tabiattaki varlıklar ve eşyalar hakkında bir takım bilgi ve fikir sahibi olmakta, bu varlıklar ve eşyalar arasında mukayese, muhakeme yapabilmekte ve hüküm verebilmekte, ayrıca kendi kendine konuşmayı ve yürümeyi öğrenmekte, üstelik bunların hepsinide okul, kitap, öğretmen olmadan yapabilmektedir. O halde denilebilir ki; çocuğun ilk bilgileri kendi tecrübelerinin mahsulü, ilk öğretmenide yine kendisidir. Dolayısıyla çocuk tabiatla münasebetinde ve faaliyetlerinde serbest bırakılmalıdır. (256)

Baltacıoğlu eğitim ve öğretimimizde yapılacak ıslâhatın en önemlilerinden birinin de çocukların faaliyetlerini tabii ve aslı çevrelere çekmek olduğunu belirtiyor.(257)

Baltacıoğlu, çocukların eğitimindeki başarısızlıklarının sebebinin, "tekâmül" hakkındaki düşüncelerin sakatlığından kaynaklandığını ileri sürmektedir. O bu konuda şöyle diyor:

"Terbiyeyi mutlaka başıboş bir idare yahut mutlaka esaretli bir idare gibi anlamaktır ki bu muvaffakiyetsizlikleri vücuda getiriyor. O hâlde terbiye aynı zamanda 'inzibat', aynı zamanda 'hürriyet' fikirlerini toplayan canlı bir fiildir."(258)

(255)Baltacıoğlu, İ.H.: Talim ve Terbiyede İnkılâp, s.101-109.

(256)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.114-117.

(257)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.136

(258)Baltacıoğlu, İ.H.: Mürebbilere, s.288.

Baltacıoğlu'na göre, bu konuda Tolstoi'un nazariyesi bir anarşist nazariye, Kant'ın nazariyesi bir inzibat nazariyesi, J.J. Rousseau'nun nazariyesi ise hakikî bir tekâmül nazariyesidir ki O'da bunu kabul etmektedir.(259)

Baltacıoğlu, çocuktaki gelişme olayı üzerinde önemle durmakta ve bu konudaki düşüncelerini, çocuğun şahsiyetinin olgunlaşması merkezinde yoğunlaştırmaktadır. Yalnız O, çocuğun iç kuvvetleri olan, yetenek, zekâ, irade gibi unsurların tek tek ele alınıp yorumlanmasının gereksizliğine inanmakta, hattâ böyle bir incelemenin işleri daha da karıştıracaklarını iddia etmektedir. O'na göre yukarıda bahsedilen çocuğun iç kuvvetleri şahsiyet denilen bir bütünün parçalarıdır. O halde meseleye bütüncü bir açıdan yaklaşmak daha doğrudur.(260)

Baltacıoğlu bu konuda şöyle diyor:

"...Çocuğun tekâmülü başından sonuna kadar canlı, bir ve bütün olan bir şahsiyetin tekâmülüdür."(261)

Baltacıoğlu'na göre çocukta gelişme yeteneği olmasaydı, eğitimin konusu olan şahsiyet çocukta teşekkül etmezdi.(262)

O halde gelişme konusunda çocuğu maddî bir eşyaya benzetmek doğru değildir. Çocuk gelişmeye müsaft canlı bir varlıktır. Çocuğun gelişmesi kendi içinden dışa doğru olur. Ona bir eşya gibi dış kuvvetlerle müdahale etmek doğru değildir. Eğitimcilerin bu noktada vazifesi, çocuğun gelişmesine yardım edecek dış çevreyi hazırlamak ve bunu uygun bir duruma getirmektir. Ayrıca çocuğun bu çevreyle müsbet yönde ilişkisini kurmasını sağlamaktır.(263)

(259)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.288.

(260)Baltacıoğlu, İ.H.: İctimaî Mektep, s.23-32.

(261)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.34.

(262)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.39.

(263)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.53-55.

Baltacıoğlu çocuğun eğitimini bahçıvanlık işine benzetiyor. Nasılki bahçıvanın vazifesi elma ağacına elma vermeyi öğretmek olmayıp, onun elma verebilmesi için gerekli olan dış şartları sağlamaksa, çocuk için de durum böyledir. Gerekli dış şartlar sağlandığı takdirde çocuk kendi kendini eğitmiş olacaktır.(264)

Baltacıoğlu her şeyde olduğu gibi çocukların eğitiminde de kendi eğitim sisteminin beş temel prensibini uyguluyor.
(265)

Baltacıoğlu, çocuklarda sağlam eğitimin oluşabilmesi için belli başlı kaidelerin neler olduğunu şu şekilde sıralıyor:

- 1'inci kaide. - Çocuğun terbiyesi, dünyaya gözünü açtığı andan başlar. Onun için dünyaya gözünü açtığı andan itibaren onun terbiyesiyle uğraşınız!.
- 2'inci kaide. - Çocuk her şeyi küçük yaşta öğrenir, en ihtiyar huyların bile kökleri en masum çağlardadır. Onun için çocuğa, doğduğu günden itibaren iyiyi sevdirmek, onu kötüden iğrendirmek fırsatını kaybetmeyiniz!
- 3'üncü kaide. - Çocuk harekete, faaliyete muhtaçtır; başka türlü büyüyemez. Öyle ise çocuğu hareket ve faaliyet gösterebilecek bir yere koyunuz! Her şeyle oynamasına ve her şeyi karıştırmasına izin veriniz. Eğer etrafında zararlı şeyler varsa, onları önceden uzaklaştırınız!
- 4'üncü kaide. - Çocuk da, büyük insan gibidir; hakkını ve hürriyetini bilir. Hürriyet, insanın tabii ve sosyal gelişimi için zarurî olan vasıtaların, şartların adıdır. Eğer çocuktan bu şartları esirgerseniz, o da kötü olur, âsi ve müntakim olur, istibdat içinde iyi insan yetişmez.
- 5'inci kaide. - Çocuk bir çok şeyler gibi, fikrini ifâdeye, konuşmaya da muktedir, suya 'buva', gezmiye 'atta' dedirtmek bönlüktür, tuhafliktir. Doğrusunu söyleyiniz, onları da kolayca öğrenir.
- 6'ıncı kaide. - Çocuk her şeyi öğrenmek, bilmek ister; onun kadar bilgiye, öğrenmiye hırsılı hiçbir yaratık

(264)Baltacıoğlu, İ.H.: Çocukların Terbiyesi, s.10.

(265)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.6-7.

yoktur. Onun için ona her şeyi öğretin ve daima doğrusunu söyleyin Öğrenemiyeceği bir şey olursa, ne zaman öğrenebileceğini şimdiden haber veriniz!.

7'inci kaide. - Çocuğa Cinden, Periden, Şeytandan, Kulyabaniden bahsetmeyiniz. Lâyıkile, müsbet bir surette bilmediğiniz şeyleri - inandığınız için - görmüş gibi, bilir gibi söylemeyiniz, onu bozarsınız.

8'inci kaide. - Çocuk, samimiyete âşıktır, onlarla daima samimî olunuz, yalan söylemeyiniz, aldatmayınız, hoşuna gitmeyecek hareketler yapmak zorunda olmanız bile, sebebini söyleyiniz!.

9'uncu kaide. - Çocuklarınızı hiç dövmeyiniz, dayak 'cennetten çıkma' değildir. O azabın, hakaretin, zulmün en büyüğüdür... Dayak, ananın babanın çocuğuna tatbik edeceği bir terbiye vasıtası değil, emperyalist bir devletin müstemleke ahâlisine tatbik edeceği zulüm vasıtasıdır. Dayak terbiye etmez, korkutur; dayak yetiştirmez, mutlaka bozar, Yapmak istediğiniz bir hayırdır, dayak ise hayır yerine şer getirir..." (266)

Baltacıoğlu yetim çocuklar üzerinde de duruyor. Onlara sahip çıkılmasını, onların eğitimine diğer çocuklar kadar önem verilmesini istiyor.(267)

Son yıllarda memleketimizde bu konu biraz olsun gündeme gelmiş gibi gözükmektedir. Özellikle Cumhurbaşkanı Kenan Evren, her fırsatta yetim çocukların problemleriyle yakından ilgilenmektedir.

Baltacıoğlu ayrıca, sokakta gezen, ufak tefek işlerle hayatlarını kazanmaya çalışan çocuklara, devletin ve hayır kurumlarının sahip çıkmasını, bunun için teşkilâtlar kurulmasını, onları bir yandan tahsil sahibi yaparken, diğer yandan da üretici insan olarak yetiştirilmesini, topluma kazandırılmasını istemektedir.(268)

(266)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.12-14.

(267)Baltacıoğlu, İ.H.: Mürebbilere, s.184-188.

(268)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.188-191.

8.2. Halk Eğitimi:

Baltacıoğlu halk tabirinden ne anladığını şu şekilde izâh ediyor:

"Avam diyerek halk tabakasını, esaslı bir tâlim ve terbiyeden mahrum olan ahâlî tabakasını kastediyorum."(269)

Halk eğitiminin amacı hususunda da şunları söylüyor:

"Birinci gaye: Türk halkının harsî seviyesini yükseltmektir. Bu 'harsî seviye' tabiriyle anlaşılması lâzımgelen noktalar 'milliyet, insaniyet' mefhumlarını teşkil eden mefhumî kıymetler ve bunların tekâmülleri, bunların hakikatleri hakkında halka fikirler vermek, zaten yaşamakta oldukları manevî hayatın şuurunu vücuda getirmektir. Bu tedrisatın en büyük gayesi ekseriya yapıldığı gibi halkı maziye bağlamak değil, halka istikbâl şuuru vermek, halkın inkılâp ve tekâmül kabiliyetini artırmaktır. Binaenaleyh tarih bu tedrisatta bir misâl gibi değil, bir tecrübe gibi kullanılacaktır. Zevkin tekâmülü, ahlâkın tekâmülü, hukukun tekâmülü, dinin tekâmülü... gibi bahislerle türk inkılâbının mütâlâası ve türk mefkûresinin tahlili bu tedrisatın başlıca mevzuu olacaktır.

İkinci gaye: Türk halkının medenî seviyesini yükseltmektir. Bu medenî seviye ile anlaşılması lâzım gelen noktalar avrupa medeniyeti mefhumunu teşkil eden yemek, içmek, giyinmek, çocuk büyütme, ev idare etmek, içtimai hayat yaşamak... hakkındaki ilmi, sıhhi, ahlakî ve bedîî kayidelerin, teknigin heyeti umumiyesidir.. Türk halkı şimdiye kadar islâm medeniyetinin kayidelerine tabi olarak yaşamakta idi. Halbuki Türkler için bugün tabîî olan medeniyet avrupa medeniyetidir. Binaenaleyh türk halkının bir an evvel bu kayideleri öğrenmesi lâzım gelecektir.

Üçüncü gaye: Halkın meslekî seviyesini yükseltmektir. Bundan anlaşılması lâzımgelen mana muhtelif içtimai mesleklere mensup olan Türkleri bu mesleklere mahsus olan ilim, san'at, ticaret, ziraat, sınaat teknikleriyle teçhiz etmektir. Gerçi türk san'atkarlarının kendilerine mahsus teknikleri vardır. Fakat bu teknikler avrupa tekniklerinden geri olduğundan gaye türk meslekdaşlarını iktisadî teknik itibariyle de mümkün olduğu kadar çabuk avrupalılaştırmaktır.

(269)Baltacıoğlu, İ.H.: Terbiye-i Avam, İstanbul 1330, s.3.

Şu takdirce halk terbiyesinin gayesi bir şey oluyor, o da türk halkını asrileştirmektir. Asrîlik, hem millî ve beşerî hars itibariyle, hem avrûpa medeniyeti itibariyle, hem de meslekî faaliyeti itibariyledir." (270)

Baltacıoğlu'na göre bu gayelerin gerçekleştirme yeri, eğitimi ve öğretim vazifeleriyle yüklenmiş birer müessese olmak itibariyle halkevleridir. Bu bakımdan Cumhuriyet devletinin politikası olan; cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, lâiklik ve inkılâpçılık gibi altı umdeden müteşekkil prensipler dahilinde gençleri ve halkı bu evlerde yetiştirmek gerekir.

Baltacıoğlu "Halkın Evi" adlı eserinde, bu altı ilkeye göre halk eğitiminin nasıl olacağını, kendi eğitim sisteminin beş temel prensibine göre değerlendiriyor ve bu prensipleri bu ilkelere ayrı ayrı uyguluyor.(271)

Daha önceki bölümlerde bu prensiplerin uygulanış şekilleri örneklerle gösterildiği için, burada teferruata girilmeyecektir. O örneklerle bakılarak, beştemel prensibe göre halk eğitiminin nasıl olacağı kolaylıkla anlaşılabilir.

Baltacıoğlu topluluk hayatına büyük önem vermekte, tek başına yaşamamanın insanlar için felâket, toplu hâlde yaşamamanın ise en büyük saadet olduğunu belirtmektedir.(272)

İçinde kollektif bir hayat olması bakımından kahvehânelere de temas eden Baltacıoğlu, kahvehânelerin sadece bir toplantı yeri olmayıp içinde her türlü işlerin görüşüldüğü, mahallenin veya köyün bir kulübü niteliğinde olduğunu belirtmektedir. Ayrıca buralar genellikle bir zevk ve dinlenme yeridir. Buralarda manevî ve kültürel ihtiyaçların giderilmesi

(270)Baltacıoğlu, İ.H.: Terbiye, s.95-96.

(271)Baltacıoğlu, İ.H.: Halkın Evi, Ankara, 1950, s.59.

(272)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.5-12.

mümkün değildir. Bu bakımdan kahvehâneler bedava gazete ve kitap dağıtılarak onları birer kültür evi hâline getirme teşebbüsü her zaman kısır kalacaktır. Baltacıoğlu'na göre bu ihtiyacın giderilmesi için hususî ve müstakil evlere gerek vardır ki bunlar da halkevleridir.(273)

Hakikaten de zamanımız Millî Eğitim Bakanlığı, kahvehâneleri bir eğitim ve kültür yuvası hâline getirmek için teşebbüse geçmiş, kitap bağıışı yoluyla buralara birer kütüphâne açmak istemiştir. Fakat bu istek ve teşebbüs, basından öğrendiğimiz kadarıyla, Baltacıoğlu'nun görüşlerini haklı çıkaracak nitelikte başarısızlığa uğramıştır.

8.3. Ahlâk Eğitimi:

Baltacıoğlu'na göre, bir memleketin ahlâkını düzeltmek için en birinci vâsıta, okullarındaki ahlâk eğitimini ıslâh etmek değildir. İşe bütün çevreden başlamak lâzımdır. Eğer çevre ahlâklı bir çevre değilse okullarda verilecek fikirler böyle bir çevrede yapranacak, tükenecektir. Çünkü hayatın yok dediği bir kuvvete dersler nasıl var diyecektir. Ahlâksız bir çevrenin okulları ahlâksız, adâletsiz bir memleketin eğitimi de adâletsiz olur. Adâleti ve ahlâkı yaratan hayattır. Hayat ıslâh edilirse, okullar da düzelecektir. Çünkü eğitim, ahlâk, sanat, ilim, din tek tek fertlerin eseri değil toplumun eseridir, kurumlarıdır. Bu kurumlar o milletin tarihinden doğmuştur. Balkan milletleri okullarını düzeltmeden önce milletini anlamışlardır.(274)

Baltacıoğlu okullardaki ahlâk eğitimini, birçok kimsenin sadece ahlâk derslerine atfettiklerini belirtiyor. Halbuki ahlâk hayat mahsulüdür. O herhangi bir ders gibi öğretilemez. Ahlâkî kuvvetler kuru bir eğitim ve öğretimde ola-

(273)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.12.

(274)Baltacıoğlu, İ.H.: Ahlâksızlık, İstanbul 1334, s.26-38.

maz. Çünkü bunlar toplum kaynaklı kuvvetlerdir. Ahlâkın yeşere bilmesi için sosyal çevre lâzımdır. Ahlâk başka yerde mayalanamaz. İşte okul böyle bir yeşerme için uygun bir çevredir. Okul gerçek bir toplumdur. Okul, fertlerine toplum hayatı yaşatmak için uygun bir çevredir. Ahlâkî bir hayatın kaynağıdır. Bununla beraber okul ne kadar sosyal bir hayat yaşatırsa yaşatsın, bu hayatın kıymeti daima çevresine göre değişir. Her toplumun bir ideali olmalıdır. Okullar toplumlarının ideeline bağlıdırlar. Okulun vazifesi toplumun ahlâkî idealini yaşatmak olmalıdır. Çağdaşlaşmak için çalışan Türk milletinin ahlâkî ideali de hürriyet ve eşitliktir.(275)

Baltacıoğlu'na göre, çağdaş toplumda ahlâk köklü değişikliklere uğramaktadır. Dinden kaynaklanan bir ahlâk anlayışı, yerini ilimden kaynaklanan bir ahlâk anlayışına bırakmaktadır. Bu ahlâk anlayışı demokraside ilimle ters düşmeyen hür ve şahsî bir manzara arz etmektedir. Demokraside ahlâkî kültürün temeli şahsiyetçiliktir.(276)

İşte Baltacıoğlu içtimâî mektebinde ahlâkı, şahsiyetçilik olarak anlamaktadır. Çocukta ahlâkî şahsiyetin teşekkül edebilmesi için, onun sosyal bir hayat yaşamasını istemektedir. Baltacıoğlu'na göre ahlâkî şahsiyet demek, ahlâkî davranışları yapmaya muktedir olan kimse demektir. Dolayısıyla ahlâk bir fikir, bir kavram, bir felsefe değil, bir davranıştır. Halbuki sadece teörîk olarak ahlâk eğitimi yapılan bir kişide, sadece bir takım ahlâkî fikirler, kavramlar teşekkül eder ki bunların doğrudan doğruya ahlâkî davranış ve hareketlerle hiçbir ilgisi yoktur. Bu bakımdan ahlâk eğitimi bir okuma konusu gibi anlamak akliyecî peda-

(275)Baltacıoğlu, İ.H.İ a.g.e., s.40-42.

(276)Baltacıoğlu, İ.H.: İçtimâî Mektep, s.213-214.

gojinin, bu eğitimi bir his konusu gibi görerek bir takım telkinler de bulunmak ta romantik pedagojinin işidir. Halbuki bunun her ikiside ahlâkî davranışların içerisinde mevcuttur. Onun için ahlâk meselesine bir bütün olarak bakmak gerekir.(277)

8.4. Din Eğitimi:

Baltacioğlu, bazı kimselerin, sadece okullarda din eğitiminin verilmesiyle gençlerin dindar olacaklarını, dinî terbiye alacaklarını, dinsizlikten korunacaklarını sandıklarını ve bu yüzden okullardaki din eğitimini yeterli bulduklarını belirtmektedir. Fakat O, bu kanaatte değildir. O'na göre din meselesi herşeyden önce bir toplum meselesi, bir hayat meselesidir. Dinî yaratan medreseler değil, medreseleri vücuda getiren dindir. Eğer din toplumda yaşamıyorsa okullarda derslerle, nasihatlarla verilecek bir din eğitimi kısır kalmaya mahkumdur. Çünkü okul da toplumun bir parçasıdır.(278)

Baltacioğlu'na göre din sosyal bir varlıktır. Din toplumla doğmuş, toplumla yaşamış, toplumla buhrana girmiştir. Dinsiz toplum, toplumsuz din yoktur. Din eskiden beri var idi, şimdi vardır, gelecekte de var olacaktır. Çünkü Sosyoloji ilmi bu gerçeği ortaya koymuştur. O halde dinsiz ilim, ilimsiz din de olamaz. Bir birlerine hücum ve tecavüz edemezler. Dinler arasında özellikle İslâmiyet, hem dinden hem de ilimden müşekkil bir varlıktır.(279)

Baltacioğlu din eğitimini başlıca iki kısma ayırıyor: 1-Dinî telkin, 2- Dinî öğretim.(280)

(277)Baltacioğlu, İ.H.: Hususî Tedris Usûlleri, s.50-52.

(278)Baltacioğlu, İ.H.: Din ve Hayat, İstanbul 1334, s.8-9.

(279)Baltacioğlu, İ.H.: a.g.e., s.19-23.

(280)Baltacioğlu, İ.H.: a.g.e., s.35.

O'na göre insan, dinî telkin alabilmek için dinî hayat yaşamalıdır. Dinî telkin herkes için lâzımdır. Bu bakımdan herkesi dinîleştirmek için de herkesi sosyalleştirmek, sosyal hayata çağırarak lâzımdır.(281)

Baltacıoğlu, özellikle düşünür yetiştiren okullarda, ilmin dinî doğrulamasını istiyor. O'na göre bunu yapacak tek ilim de Sosyoloji'dir. Sosyoloji ilmi dinî hayatın her konusundan bahsetmelidir.(282)

Baltacıoğlu'na göre okullarda dinî buhranın temeli, dinî öğretimle ilmi öğretimin birbirine olan saldırısından kaynaklanmaktadır. Bu saldırı din ile ilim arasında değil, ders ile ders arasındadır. O halde mesele bir öğretim ve öğretim metodu meselesi, dolayısıyla bu da öğretmen meselesi demektir. Baltacıoğlu'na göre öğretmenler saldırıya engel olacak bir zihniyetle, hakikî filozof zihniyetiyle yetişmemişlerdir. Her öğretmen kendi ihtisas alanı olmadığı halde, diğer dersler hakkında doğru yanlış hüküm vermeye kalkışmaktadır. Bunun neticesinde de farklı derslerin öğretmenleri birbirleriyle düşman olmakta, kamplara ayrılmaktadırlar. Bu sefer öğrenci hangi öğretmenine inanacağını şaşırarak, zihni ve kalbi yanıp durmaktadır. Tabii ki bu durumdan en çok onlar zarar görmektedir. Baltacıoğlu'na göre bütün bu kutuplaşmaları önleyecek tek kuvvet, ilmi ve müsbet olan bir felsefedir. O halde öğretmenler böyle bir felsefi zihniyetle yetiştirilirse herşey çözüme kavuşacaktır.(283)

Baltacıoğlu dinî eğitimin, dinî hayata göre şekillenmesinin gerekliliğine işaret ediyor. Dolayısıyla okullarda din eğitimi ıslah edilirken bu nektanın göz önünde bulundurulmasını istiyor. O'na göre toplumla okul arasında bir âhenkleş-

(281)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.39.

(282)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.40.

(283)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.41-42.

tirme olmalıdır. Yoksa zorla yapılan ıslahatlar fayda yerine zarar verir. Çünkü toplumların da kendine göre kanunları vardır. Bu kanunlara uyulmadan yapılan ıslahatlar toplum tarafından reddedilmeye mahkûmdur.(284)

Baltacıoğlu, dine karşı olanları da tenkit ederek, dini zorlamanın, dine saldırmanın dini yıkmayacağını aksine taassubu artıracığını belirterek bu konuda şunları söyler:

"Dinin uydurma bir şey olduğu ileri sürülür. Bunu söyleyenler akıl gözü kör, gönül gözü yamuk olanlardır. Bu gibi saldırıların, çatışmaların sonu kültür buhranının meydana gelmesidir. Lâiklik prensibinin yanlış uygulaması da bu sonucu verir. Onun için ilk iş din gerçeğini aklın, mantığın ezgisinden kurtarmaktır."(285)

8.5. Meslek Eğitimi:

Baltacıoğlu, meslekî eğitimden ne anlaşılması gerektiği ve onun siyaseti hakkında şunları söylüyor:

"Meslekî tedrisat' sözü geniştir. Bundan yalnız ziraat, ticaret, sanayi... mektepleri değil, meselâ muallim, kondüktör, memur... mektepleri de anlaşılabilir. Halbuki 'meslekî tedrisat'tan maksadımız ziraat, ticaret, sınaat şeklinde her hangi iktisadî tedrisattır. İktisadî tedrisatı temyiz eden vasıf ise istihisaldır. Onun için 'meslekî tedrisat' yerine 'istihsal tedrisatı' ve 'meslek mektepleri' yerine 'istihsal mektepleri' demek doğrudur. Bir de hedef ilk, orta, yüksek, her hangi iktisadî tedrisatın yapılması değil, Türkiye için ufak, büyük müstahsiller yetiştirmektir. İşte meslekî tedrisat siyasetinin bütün hedefi bu 'istihsal'dir. İşte bence bu 'istihsal' noktasına varmayan herhangi fikir sakat, her hangi meslek teşkilâtı hastadır. Bütün meslek mekteplerinin ve bütün meslek maarifinin kıymeti, miyarı, sıhhati... hep bu 'istihsal' şartına bağlıdır."(286)

Baltacıoğlu böylece "meslekî eğitim" ve "meslek okulları" kavramlarına açıklık getirdikten sonra bu okulların amacı

(284)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.43.

(285)Baltacıoğlu, İ.H.: Pedagojide İhtilâl, s.89-90.

(286)Baltacıoğlu, İ.H.: Terbiye, s.84.

konusunda da şunları söylüyor:

"Dünyada başlıca iki nevi istihsal vardır: Büyük sanayi, küçük sanayi, Buradaki 'sanayi' sözünü geniş bir manada anlamak lâzımdır. Daha doğrusu iki nevi istihsal vardır: Büyük istihsal, küçük istihsal. Birincinin vasıtası 'machinofecture', makina işçiliği, ikincinin vasıtası 'manufacture', el işçiliğidir. Makina işçiliği-ilmin tatbiki demek olan-fen sahibi işçilere muhtaçtır. 'münevver amele' ister. El işçiliği ise vukuf sahibi işçilere muhtaçtır, 'görgülü amele' ister. Türkiye istihsal mekteplerinin gayesi Türk gençlerini bir yandan makina işçiliğine, bir yandan da el işçiliğine hazırlamak olacaktır. El işçiliği, umumiyetle elle, el aletleriyle yapılabilen orijinal işlerden ibarettir. Bir elden ve bir kafadan çıkar binaenaleyh el işçilerinin yetiştirilmesi basit bir tarzda olur. Makina işçiliği böyle değildir. Mevzularına zekânın müdehalesi nispetinde fikirleşir.ve işçilerden başka, usta başılara, mühendislere de muhtaçtır. Binaenaleyh makina işçileri muhtelif ihtisaslar şeklinde yetiştirilecektir."(287)

Baltacıoğlu'na göre üretim okulları aslında üretim çevreleridir. Bu çevrelerin hayatı çocuklar tarafından bizzat yaşanacaktır. Dolayısıyla üretim okullarında çocukların ilk öğrenecekleri şeyler kitap ve ders değil, bizzat iş olacaktır. Bu demek değildir ki bu okullar kitaba, derse sırtını çevirecekler! Hayır, fakat bu kitaplar, dersler üretim faaliyetini yakından ilgilendirecek mahiyette olacaktır.(288)

Ayrıca bu okulların binaları da mahiyetlerine uygun bir şekilde, hakikî çevreleri içerisinde kurulacaktır. Diğer taraftan bu okullar, iktisadî hayatla da sıkı bir ilişki halinde bulunacaklardır. Aksi taktirde hayatlarını sürdürmeye imkân yoktur.(289)

Baltacıoğlu'na göre meslek eğitiminde her şeyden önce çocu-

(287)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.84.

Bu konuda geniş bilgi için Bak.: a.g.e., s.85 v.d.

(288)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.192-193.

(289)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.194.

ğu adam etmek ve ona beraberinde bir meslek öğretmek gerekir. Yoksa çocuğu hiçbir okula göndermeyip, yedi yaşından itibaren bir tornacının yanında tornacı olması hiçbirşey ifade etmez ve bu çocuk sanayide büyük değişmelere, icatlara yol açmaz. Yani Baltacıoğlu çocuğa önce şahsiyet kazandırıp, bununla birlikte onu bir mesleğe sahip, o mesleği öğrenmiş bir kişi olarak yetiştirmek istiyor. Böyle bir eğitimin ilk başlangıç ve temel yerinin ilkokul daha sonra da orta dereceli okullar ve yüksek okullar olması gerektiğini belirtiyor.(290)

Buraya kadar olan bölümde, Baltacıoğlu'nun eğitim hakkındaki görüşleri elden geldiğince gözler önüne serilmeye çalışıldı. Son olarak bu bölümü, Kemal Aytaç'ın şu sözleriyle bitirelim:

"Eğitim konusundaki görüşleri 'İnkılâp'la başlayıp, 'İhtilâl'le sona eren Baltacıoğlu, eserlerinde, okuduklarını değil, kendi düşüncelerini sergilemiştir. Kendine özgü olan bu düşüncelerindeki derinlik, kapsamlılık ve orijinallik, onun, çağdaşı olan bütün diğer eğitim düşünürleri ile rahatça boy ölçüşebilecek bir duruma sahip olmasını sağlamaktadır. Ne var ki, çağının ve toplumunun çok üstünde bulunduğu için, onun fikirlerinin hemen anlaşılması kolay olmamaktadır."(291)

Bundan sonraki bölümde de, Baltacıoğlu'nun kültür hakkındaki görüşlerine ana hatlarıyla temas edilecektir.

(290)Baltacıoğlu, İ.H.: İzmir Konferansları, s.105-106.

(291)Aytaç, K.: Baltacıoğlu'nun "Eğitim Sistemi"nin Ana Gelişimi, "Yeni Adam", S.921 (Mayıs 1978), s.8.

9. BALTACIOĞLU'NDA MİLLET, MİLLİYET VE MİLLİYETÇİLİK ANLAYIŞI

9.1. Millet ve Milliyet:

Baltacioğlu millet (nation) ve milliyet (nationalite) kavramlarının çok karmaşık terimler olduğunu, dolayısıyla bunların aydınlatılması gerektiğini belirterek bu kavramlar hakkında kesin hükmünü vermeden önce, bazı düşünürlerin- özellikle Ziya Gökalp'ın- bu konudaki görüşlerini değerlendiriyor.

Baltacioğlu'na göre Ernest Rénan, milletin psikolojik bir birlik olduğu tezini savunuyor. O da bunu kabul ediyor, fakat milletin nasıl psikolojik bir birlik olduğu konusunda tereddütleri vardır. Yani milliyeti meydana getiren psikolojik faktörler nelerdir? Herşeyden önce bunun belirlenmesi gerekir. Ziya Gökalp önceleri milliyet gerçeğini meydana getiren etkenin din ile dil birliği olduğunu ileri sürmüştür. Daha sonraları ise bu etkenin kültür birliği olduğunu söylemiştir. Baltacioğlu, Gökalp'ın kültür birliği sözüyle neyi kastettiğini anlayabilmek için O'nun "kültür" kelimesine verdiği anlamın göz önünde bulundurulmasının gerektiğini belirtiyor. Gökalp'a göre kültür; bir toplumun vicdanında yaşayan değer yargılarının tamamıdır. Meselâ din, dil, sanat gibi. İşte bunlar kültürü meydana getirirler. O halde dini, dili, sanatı olan toplumlar bir millet, bu değerleri ayrı olan toplumlar ise ayrı milletlerdir.

Baltacioğlu'na göre Z.Gökalp, E.Rénan'a nazaran milliyet gerçeğini daha kavrayıcı bir duruma getirmiştir fakat O, Gökalp'ın bu tanımının da gerçeğe pek uygun olmadığı görüşündedir. Çünkü yakın tarihe kadar aralarında din, dil ve devlet birliği bulunmasına karşılık, milliyet bakımından ayrılığı olan iki millet vardı: İngiliz milleti ile İrlanda milleti, Diğer yandan kültürleri, ırkları ayrı olmakla

birlikte milliyetleri bir olan toplumlar da vardır. Meselâ Fransa'da güneyliler, Bretonlar, Alsaslar ayrı diller konuştukları halde aynı millettendirler. İsviçre'de de durum aynıdır.(292)

Baltacıoğlu'na göre milliyeti din ve dil birliğinde, ya da kültür birliğinde aramak yolundaki gayretler milliyet sosyolojisine ışık tutmuştur, fakat konuyu tam olarak aydınlatmamış, hatta bu problemin çözümünü güçleştirmiştir. O'na göre milliyet sosyolojisini yanıltan bir düşünce; kültür denilen değer yargılarının sosyal tipten sosyal tipe değişir kabul edilmesidir. Baltacıoğlu'na göre bu anlayış genel olarak doğru değildir. Çünkü kültür denilen değer yargıları içerisinde sosyal tipten sosyal tipe hiç değişmeyenleri de vardır. Meselâ efsaneler, masallar, dilin ekleri, melodiler, mîvik, halk felsefesi gibi. İşte Baltacıoğlu bunlara gelenek (tradition) adını veriyor. O'na göre gelenekler hiç değişmezler.(293)

Baltacıoğlu geleneği, âdet, töre, görenek denilen değerlerden ayırmak gerektiği inancındadır. Çünkü bunlar sosyal tipten sosyal tipe değişiklik gösterirler.(294)

Baltacıoğlu millet ve milliyet hakkında aydınlatıcı bilgiler verdikten sonra, bu terimlerin tariflerini gelenek noktasından hareket ederek şöyle yapıyor:

"Milliyet' bir gelenek birliğidir. 'Millet'de aralarında gelenek birliği olan bireylerin meydana getirdiği tinsel bir birliktir."(295)

(292)Baltacıoğlu, İ.H.: Türk Milliyeti, Ankara 1965, s.5-6, Türklerde Yazı Sanatı, Ankara 1958, s.78-79, Türk Plâstik Sanatları, Ankara 1971, s.14-15, Ziya Gökalp, İstanbul 1966, s.119-120.

(293)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.eserler, s.6-7, s.79, s.15, s.121.

(294)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.eserler, s.7, s.79, s.15-16, s.121, Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları, s.7.

(295)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.eserler, s.7, s.79, s.16, s.122, s.8.

Baltacıoğlu bu tanımların doğruluğuna delil olarak ta şu örnekleri veriyor: Osmanlılar döneminde iki ayrı dil konuşulmakta idi. Halk dili ile aydın dili Osmanlıca. Halk aydın dili Osmanlıca'dan, aydınlar da halk dili olan Türkçe'den pek bir şey anlamıyorlardı, Ama yine de bir Türk milliyetçiliği vardı. Çünkü bu dil ayrılığına rağmen, Türklerin çok kuvvetli gelenek birlikleri vardı. Diğer taraftan Hatay Türkleri de yakın bir zamana kadar Türkçe'den başka bir dil konuşuyorlardı. Bu dil, sanıldığı gibi, Arapça değildi. Osmanlıca gibi, kalıbı Arapça, Farsça, yarı yarıya da Türkçe olan asalak bir dildi. Hayat Türkleri bu dili kendi aralarında konuşuyorlar, fakat, bundan Arap, İranlı, Türk bir şey anlayamıyordu. Bu dil ayrılığına rağmen, Hataylıların Türk olmalarının sebebi, bütün geleneklerinin Türk olmasındandır.(296)

9.2. Milliyetçilik:

Baltacıoğlu milliyetçiliğin gelişmesafhalarını; fikrî milliyetçilik, hissî milliyetçilik ve iradî milliyetçilik olmak üzere üç devreye ayırmaktadır.

Fikri milliyetçilik, II.Abdülhamid zamanında ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Bu milliyetçiliğin temsilcileri; Ahmet Vefik Paşa, Süleyman Paşa, M.Emin Yurdakul, Necip Asım, Ahmet Cevdet, Genç Kalemler dergisinde yazarlar, v.s. gibi. Bu devirde bu yazarlar, Milliyetçiliğin fikriyat sahasıyla ilgili olarak bir çok yazılar yazmışlar ve eserler meydana getirmişlerdir.

Hissî milliyetçilik, Meşrutiyet devrinde hüküm sürmüştür. Bu milliyetçiliğin temsilcileri Hamdullah Suphi Tanrıöver, M.Emin Yurdakul, Ziya Gökalp v.s. dir. Baltacıoğlu'na göre bu milliyetçilik bir duygu milliyetçiliğidir. Milliyetçili-

(296)Baltacıoğlu, İ.H.: Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları, s.8-9, Ziya Gökalp, s.122-123, Türk Plâstik Sanatları, s.16.

ğın temsilcileri bu devirde, Türklerin hislerine tercüman olacak şekilde sözler söylüyor, yazılar yazıyorlar. Yalnız bu arada Ziya Gökalp, duygu milliyetçiliğine fikirleriyle müsbet yönde destek sağlamıştır.

İradî milliyetçilik, Atatürk devriyle başlamış ve bu devirde olgunlaşmıştır. Temsilcisi Atatürk'tür. Baltacıoğlu'na göre Atatürk milliyetçiliği, diğer iki milliyetçilikten tamamen apayrı bir şey değildir. Bu iki milliyetçiliğin özlerini taşımakla, birlikte hem onları aşar hem de milliyetçiliğe en olgun, en ileri varlığını kazandırır. Atatürk milliyetçiliğinin en önemli karakteri yapıcı, yaratıcı ve aktif bir yapıya sahip olmasıdır. Atatürk, fikir-ciler gibi milliyetçiliği bir tarih, bir bilgi konusu olarak anlamakla kalmamış, romantikler gibi millî değerlerin hayranlığını yapmakla da yetinmemiş, yukarıdaki özellikleri milletin şahsında bizzat tatbik etmiştir.(297)

Baltacıoğlu'na göre maziye saplanıp kalmak irtica, mazinin özünden kopmak ise ölümdür. O halde mazinin canlı cevherini hâlin medeniyetiyle karıştırarak millî özü kaybetmemek milliyetçiliktir.(298)

Baltacıoğlu her şeyde milliliği, milliyetçiliği, türklüğü heyecan ve coşkuyla savunmaktadır. O, herşeye bu gözlükle bakarak herkesin millî imanı, hissi, milliyeti taşımasını ve öğretme mevkiinde olanların da milliyetçiliği öğretmesini istemektedir.(299)

Baltacıoğlu ayrıca "Türke Doğru" adlı eserinde de, baştan

(297)Baltacıoğlu, İ.H.: Halkın Evi, s.34-39, Türk Milliyeti, s.1-4, Türk Plâstik Sanatları, s.11-12, Türke Doğru, Ankara, 1972, s.14-15.

(298)Baltacıoğlu, İ.H.: Halkın Evi, s.50.

(299)Baltacıoğlu, İ.H.: İzmir Konferansları, s.121-124.

sona kadar aynı coşku ve heyecanla türklüğü savunmakta ve her konuda Türk milletinin üstün meziyetlerinden bahsetmektedir.

10. KÜLTÜR VE MEDENİYET

10.1. Kültür:

Baltacıoğlu'nun belirttiğine göre, kültür kelimesinin sözlük anlamı, bazan teşekkül, bazan eğitim, bazan da bilgi anlamında kullanılmıştır. Yine O'na göre kültür kelimesinin terim olarak bağımsızlığı Ziya Gökalp'a gelinceye kadar yoktu ve Gökalp ilk defa bu kelimenin ayrı bir anlamı olduğunu ortaya koymuştur.(300)

Zaten Baltacıoğlu kültür konusunda Gökalp'ten oldukça etkilenmiştir. Gökalp'ın, kültürün millî, medeniyetin beynelmilel olduğu görüşünü kendisi de benimsemiştir. Baltacıoğlu'na göre kültür, değer yargıları demektir. Din, ahlâk, sanat gibi. Bu yargıların dış âlemle hiçbir ilişkisi yoktur. Bunlar iç âlemle, vicdanla, şuuraltı ile ilişkilidir. Her milletin kendine has bir kültürü vardır. Baltacıoğlu'na göre Batılılar gibi, biz Türklerin de kültür kelimesini birbirinden oldukça farklı iki anlamda kullandığımızı belirtmektedir. Bunlardan birincisi, sosyal tipten sosyal tipe değişen değer yargıları demektir. İkinci anlamıyla kültür, sosyal tipten sosyal tipe değişmeyen değer yargılarıdır. İşte Baltacıoğlu bu ikinci anlamdaki kültüre, kültür demeyip gelenek (tradition) demektedir.(301)

Baltacıoğlu'na göre kültür orijinaldir, kaynağı kamu vicdanıdır. Kültür öğrenilmez, yaşanır. Kültür akıl işi değil, duygu işidir.(302)

10.2. Medeniyet:

(300)Baltacıoğlu, İ.H.: Halkın Evi, s.43.

(301)Baltacıoğlu, İ.H.: Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları, s.9.

(302)Baltacıoğlu, İ.H.: Batıya Doğru, s.10.

Baltacıoğlu, medeniyet kavramının herkes tarafından farklı yorumlandığını ve anlaşıldığını, açık bir görüşün olmadığını belirterek, bu görüşlerin bazılarının ya yanlış ya da eksik olduğunu iddia etmektedir.(303)

Baltacıoğlu'na göre en geniş anlamıyla medeniyet, toplumu var eden sosyal kurumların tamamıdır. Yani din, dil, ahlâk, hukuk, ekonomi, teknik, sanat gibi. Fakat Baltacıoğlu medeniyet kavramının daha dar anlamda kullanılması gerektiğine işaret ediyor. Çünkü yukarıda adı geçen varlıklar, hep sosyal varlıklar olmakla beraber, aralarında doğuş, oluş ayrılıkları vardır. Baltacıoğlu'na göre toplumları meydana getiren iki öz vardır. Birincisi; din, dil, sanat, ahlâk gibi değer hükümleri, ikincisi; bilim, ticaret, tarım, endüstri gibi gerçek hükümleridir. Birinciler toplumdaki topluma değişiklik gösterirler, çünkü vicdan işidirler. Bunlara kültür denir. İkinciler değişiklik göstermezler, çünkü akıl işidirler. Bunlara da medeniyet denir.(304)

10.3. Kültür ile Medeniyetin Mukayesesi:

Baltacıoğlu'na göre kültür, bir milletten doğan, o millete mahsus ve başka millete geçmeyen bir şeydir. Meselâ, Türk dili Türk milletinin yaşayışından doğmuş, başka milletten alınmamıştır. Müsikide, mimaride, edebiyatta da durum aynıdır. İşte Türk milletine ait olan bütün bu şeyler millî kültürü oluşturur. Kültür bözülünce millet de bozulur. Milletleri ayakta tutan kültürdür. Medeniyet ise yalnız bir millete mahsus olmayıp, milletten millete geçebilen bilgiler, usûller, kaidelerdir. Meselâ, ilim, fen, teknik gibi. Bunlar bir millete ait olmayıp, evrensel bir özellik taşırlar. Yani bütün milletlerin ortak malıdır.(305)

(303)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.11-13.

(304)Baltacıoğlu, İ.H.: Türk Plâstik Sanatları, s.7.

(305)Baltacıoğlu, İ.H.: Halkın Evi, s.46.

Baltacıoğlu kültür ile medeniyet arasındaki farkı şu sözleriyle daha da açıklığa kavuşturmaktadır:

"Kültür bir millete mahsustur, millîdir; medeniyet milletlerarasıdır. Kültür doğar, fakat medeniyet yapılır. Kültür öğrenilmez, yaşanır; yapılmaz, doğar; fakat medeniyet öğrenilebilir, kurulabilir, alınabilir. Millet demek için hem ayrı bir kültür hem de başka milletlerle ortaklama bir medeniyet olmak gerekir."(306)

Kültürün değişip değişmeyeceği konusunda da Baltacıoğlu'nun düşünceleri özetle şöyledir: O'na göre kültür değişmez veya pek az değişir. Millette değişiyor gibi görünen şey, kültürün özü değil, medeniyet yani tekniktir. Türk milleti millet olarak aynı kalarak çeşitli medeniyet şekillerine bürünmüştür. Bu medeniyet değişmelerine rağmen, Türkün dili, zevki, hayat felsefesi değişmemiştir. Bunları değiştirmek de hem mümkün değil hem de hiçbir fayda temin etmez.(307)

Baltacıoğlu'na göre millî örflerin hemen hemen hiç değişmeyen parçasına gelenek deşir. Gelenek kültürün belkemiğidir. (308)

Baltacıoğlu, "Türke Doğru" adlı eserinde de, hitabet usûbuyla Türk milletine seslenerek, kültür ve medeniyet hakkındaki düşüncelerini açık bir şekilde ortaya koyuyor. Burada da kültürün millî, medeniyetin ise milletler arası olduğu tezini savunuyor. Kültürün değişmeyen özünün gelenekler olduğunu belirterek, Türk milletinin mazisinden kaynaklanan millî kültürüne sahip çıkmasını istiyor. Çünkü O, bir milletin ancak bu şekilde ayakta kalabileceğine inanıyor. (309)

(306)Baltacıoğlu, İyH.: a.g.e., s.46.

(307)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.49.

(308)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.53.

(309)Baltacıoğlu, İ.H.: Türkiye Doğru, ikinci kitap, İstanbul 1943, s.20-22.

11. MİLLÎ KÜLTÜR VE YABANCI KÜLTÜR

Baltacıoğlu, kültürün toplum fertlerini birbirine bağlayan bir harç gibi olduğunu ve kültürün zarar görmesiyle milletin zarar göreceğini vurgulayarak, millî kültürün yabancı-lardan değil, milletin kendisinden geleceğini belirtmektedir.(310)

Baltacıoğlu, kendi milletini, millî kültürünü, millî geleneklerini küçük gören, her gören, buna karşılık yabancı-ların geleneklerine, kültürüne özentili duyan kişileri "soysuz" olarak niteliyor ve onları şiddetle yeriyor.(311)

Baltacıoğlu, Türk milletinin büyük bir millet olduğunu, büyüklüğünü tarihte ispatladığını, Türk halkından ne mazide, ne de hâlde bir kötülük gelmediğini, istikbâlde de gelmeyeceğini savunmaktadır. O'na göre kötülük ancak dejenere olmuş ve aşağılık duygusuna kapılmış aydınlardan gelebilir. Baltacıoğlu, aslında halkın her zaman olduğu gibi aydınlardan arkasından gideceğini belirterek, yeter ki aydınlardan halktan kopmuş olmasın ve halk ta aydınlara inanmış olsun görüşündedir.(312)

Fakat Baltacıoğlu, Türk aydını konusunda karamsardır. O, Türk aydınının hasta olduğunu belirtmektedir. Çünkü bu aydınlardan öz ve ana kültürün sahibi olan halktan kopmuş, kendi kültürünü küçük görüp yabancı kültürlerle aşılarmıştır. Bu bakımdan Baltacıoğlu her şeyden önce Türk aydınının tedavi edilmesi gerektiği inancındadır.(313)

Baltacıoğlu'na göre ideal bir millet, halkıyla aydınları

(310)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.53-55.

(311)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.112-113.

(312)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.132-133.

(313)Baltacıoğlu, İ.H.: Türkçe Doğru, Ankara, 1972, s.20.

arasında hiçbir kültür ayırımı olmayan millettir. Kültürün yapıcısı aydınlar değil, halktır. Aydınlar sadece medeniyet yapıcısı ve getiricisidirler.(314)

Baltacıoğlu, milletin öz kaynağı olarak Türk köylüsünü görüyor ve onu yüceltiyor. Çünkü O'na göre Türk köylüsü ülkücüdür. Bu ülkücülük dar bir ülkücülük değil, kültürücü ve kültür yayacı bir milletin ülkücülüğüdür.(315)

Baltacıoğlu, Batılılaştırmanın gerekliliğine inanmakta ve bu inancı savunmaktadır. Fakat O, Batının körü körüne taklit edilmesine karşıdır. Bu bakımdan Batılılaştırmayı yanlış anlayan ve değerlendiren görüşleri tenkit etmekte, hiçbir milletin yozlaşarak Batılılaştımadığı için Batılılaştırma olayını kültür değiştirme, gelenek değiştirme oluşu dışında düşünmenin, aramanın en doğru yol olacağına inanmaktadır.(316)

Çünkü millet hayatında değişiyor gibi görünen şeylerin özle ilgisi olmadığını, özün gelenekler ve geleneklerin de değişmeyen şeyler olduğuna işaret eden Baltacıoğlu, millet hayatında dünü bugüne, bugünü de yarına bağlayan bağların işte bu gelenekler olduğunu belirtmektedir. Bu bakımdan O, geleneklerin korunması ve onlara sahip çıkılması gerektiğini, geleneklerin ortadan kalkmasıyla millet denilen canlının öleceğini iddia etmektedir.(317)

Daha öncede belirtildiği gibi, Baltacıoğlu'na göre kültür millî, bilim, fen gibi tekniklerin bileşkesi olan medeniyet te milletlerarası olduğundan, o halde Batılılaştırmak demek Batı medeniyetine girmek, Batı medeniyetine girmek ise

(314)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.23.

(315)Baltacıoğlu, İ.H.: Türke Doğru, ikinci kitap, s.5-7.

(316)Baltacıoğlu, İ.H.: Batıya Doğru, s.7-9.

(317)Baltacıoğlu, İ.H.: Türke Doğru, Ankara, 1972, s.135.

Batı tekniğine sahip olmak demektir.(318)

İşte Baltacıoğlu bu vesileyle Türke, Türk aydınına seslenerek, başka milletlerin medeniyetlerinin dışında, kültürünün taklit edilmemesini istiyor.(319)

Batıdan medeniyet alınırken de, bu arada kendi kültürümüzü çocuklara aşılammamız gerektiğine işaret eden Baltacıoğlu, ancak bu şekilde yabancı kültürlerin zararlarından korunabileceğimizi belirtiyor.(320)

Bunun için de kültür adamları yetiştirmek gerekir. Bu da çocuklara millî şahsiyetlerini kazandırmakla mümkün olabilir. Baltacıoğlu'na göre millî şahsiyeti var eden, millî kültür denilen değerlerdir. Bu değerler din, dil, sanattır. (321)

Baltacıoğlu'na göre millî şahsiyeti olan insan; din şahsiyeti, dil şahsiyeti, sanat şahsiyeti olan ve bunları yaşayan insandır. O'na göre bir millet kendi dinini, dilini, sanatını yaşadıkça, bunları şuurulu olarak tanıdıkça milliyetçidir.(322)

Baltacıoğlu millî şahsiyetin ne olduğu konusunda şunları söylüyor:

"Millî kişiliği verebilmek için bu kişiliğin ne olduğunu bilmek gerektir. Kişilik oldukça sınırlı bir gerçektir. Şimdiye kadar yaptığımız bütün araştırmalar bana şu kanımı vermiştir: Kişilik bilinç-üstü bir varlık değil bilinç-altı bir varlıktır. Milliyeti milliyet yapan da din, dil, sanat dediğimiz bilinçaltı etkenlerdir. Bu etkenler olmadıkça da millî kişilik olmaz. Onun için ben millî kişiliğin kelime

(318)Baltacıoğlu, İ.H.: Batıya Doğru, s.13-15.

(319)Baltacıoğlu, İ.H.: Türke Doğru, İkinci Kitap, s.24-28.

(320)Baltacıoğlu, İ.H.: Terbiye, s.18-19.

(321)Baltacıoğlu, İ.H.: Adam Nasıl Yetişir Nasıl Yetiştirilir, s.22.

(322)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.22-23.

ile, söz ile, mantık ile verilebileceğine inananlardan değilim. Milliyet herşeyden önce bir bilinçaltı işidir. Millî kişiliği verebilmek için bu bilinçaltısına kadar inmek, oraya seslenmek gerektir."(323)

Baltacıoğlu millî şahsiyeti var eden kuvvetlerden birinin din olduğunu belirterek, İslâmiyetin milliyetle çatışmadığını bilâkis ona uygun düştüğünü savunmaktadır. Dine karşı çıkmanın, dine saldırmanın dini yıkmayacağını, bilâkis taassubu artıracaklarını ileri süren Baltacıoğlu, dinin uydurma bir şey olduğunu ileri sürenleri şiddetle tenkit etmektedir. Baltacıoğlu'na göre dinin en önemli karakterinden biri, son derece yaygın olması - ki dinin girmediği yer yoktur - diğeri de bilinçaltı bir varlık olması - ki dinsiz olduğunu iddia eden insanların bilinçaltılarında bile bir din duygusu vardır - dır.(324)

Baltacıoğlu'na göre millî şahsiyeti var eden kuvvetlerden biri de dildir. O'na göre dil sadece bir konuşma aracı değil, din gibi, sanat gibi bilinçaltı ile ilgili bir varlıktır. Bu bakımdan Baltacıoğlu dile sadece teknik açıdan değil, psikolojik açıdan, sanat açısından da bakmıştır. Dilde estetik ve zevk aramıştır. Onun için dilde özleştirmeyi sadece yavan bir tercüme işi olarak görmez. Aslında Baltacıoğlu dilin sadeleştirilmesi taraftarıdır. Hatta bunun yıllarca mücadelesini vermiş ve bu işlerde bizzat çalışmıştır. Fakat O, dilde sadeleştirme yapılırken Türk geleneklerinin, zevkinin, estetik anlayışının dışına çıkılmasını istemez. Bu gelenekler tesbit edilirken de Yunus Emre gibi halkın diliyle söyleyen, konuşan Türk sanatçılarının dilinden yararlanılmayı tavsiye eder.(325)

(323)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.24.

(324)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.25-27.

(325)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.29-31.

Baltacıoğlu'na göre millî şahsiyetin üçüncü kuvveti sanattır. Her milletin kendine göre bir sanat anlayışı, bir güzellik zevki vardır. Sanat yalnız tablolar, heykellerde değil, her yerde vardır.(326)

Baltacıoğlu'na göre çocuklara sanat şahsiyeti kazandırmak gerekir. Fakat herkes sanatkâr olamaz. Bu bir noktada kabiliyet işidir. Ancak normal olarak her insanın kazanabileceği bir sanat şahsiyeti vardır. İşte eğitimin görevi bu şahsiyeti oluşturmaktır. Baltacıoğlu bu konu da şunları söylüyor:

"Sanat kişiliği olan insan güzel giyinmesini, güzel konuşmasını, güzel yürümesini, güzel yaşamasını, güzel eserleri tatmasını bilen insandır. Bu kişiliğin bulunmadığı yerde en küçüğünden en büyüğüne kadar sanat eserleri seyircisiz kalır. Öyle bir yerde kültür buhranı var demektir."(327)

Baltacıoğlu okulların dışında, millî kültürün verilebilecek bir yerin de Halkevleri olduğunu belirtiyor. Halkevlerinin bir kültür evi, bir eğitim evi, bir inkılâp evi olması dolayısıyla ve gençliğin maddi ve manevî gelişiminde zarurî olan bütün şartların ve vasıtaların bünyesinde mevcut olması sebebiyle Halkevlerinin gerekliliğine inandığını ileri sürüyor. O'na göre Halkevleri kayıtsız ve şartsız bütün halkı içine alacak, gençlere fikrî, ilmî ve kültürel değerleri verecek, yani gençliğin maddî ve manevî ihtiyaçlarını giderecek bir yapıya sahiptir. Bu bakımdan bütün gençler oraya yazılmalı, orada toplanmalı ve okul dışında kalanlara bütün kültür orada verilmelidir.(328)

Baltacıoğlu'na göre Halkevleri ne herhangi bir okul ne de başka bir şeydir. Halkevi yalnızca bir kültür evidir. Millî

(326)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.32.

(327)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.32-33.

(328)Baltacıoğlu, İ.H.: Halkın Evi, s.30-31.

kültürün yaşandığı bir evdir. Bundan dolayı Halkevinin en önde gelen vazifesi, millî kültür şuurunu vermek ve bu şuru yaymak olmalıdır. Bu bakımdan Halkevi millî tiyatronic, millî edebiyatın, millî mûsikinin yani bütün kültür türlerinin evi olmalıdır.(329)

Cumhuriyet devrinde açılan ve Baltacıoğlu'nun büyük ümitler beslediği bu Halkevleri, 12 Eylül 1980 hareketiyle birlikte, göreviyle bağdaşmayan hareketler yaptığı gerekçesiyle kapatılmışlardır.

(329)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.32-33.

12. KÜLTÜR VE KALKINMA MÜNASEBETLERİ

Baltacıoğlu, eskiden beri çeşitli dönemlerde (II. Abdülhamid, Meşrutiyet, Atatürk) bir takım kalkınma hamleleri yapılmasına rağmen, Türkiye'nin bir türlü kalkınmadığını belirterek, bunun sebepleri olduğunu, bu sebepleri de ancak sosyologların bulabileceğine inanmaktadır.(330)

Baltacıoğlu'na göre milletçe kalkınmanın iki tarafı vardır: Göze görünen tarafı, göze görünmeyen tarafı. Göze görünen tarafı, ekonomide endüstrileşmektir. Göze görünmeyen tarafı ise, millet fertleri arasındaki ruh birliği, ruh bütünlüğüdür. İşte en kuvvetli milletler bu birliği, bu bütünlüğü sağlayan, böylelikle endüstrileşen milletlerdir. Baltacıoğlu'na göre birçok kimse, kalkınma denilince, endüstrileşmeyi anlıyor. O'na göre kalkınmanın endüstrileşme ile başladığı düşüncesi, hiç bir ilmi incelemeye dayanmayan subjektif, yanlış bir düşüncedir.(331)

Baltacıoğlu'na göre kalkınma denilen olay, sosyal bir olaydır. Her olay gibi, bu olayın da sebepleri vardır. Ayrıca, kalkınmanın bir gelişme olayı olarak bir süreci vardır. Bu sürecin safhaları nelerdir? İşte kalkınma işine başlamadan önce bu konuların incelenmesi lâzımdır. Baltacıoğlu bu noktada XVI. yüzyıldan önceki Hristiyan Avrupa'sından örnek vererek, bu Avrupa'nın kutsal kitaplarını (İncil) "gelenekli dil" dediği ana dile (millî dil) çevirmek suretiyle, devletin her müessesinde milileşmeye doğru bir süreç içerisine girdiklerini, bunun sonucunda da endüstrileştiklerini ve kalkınmalarını gerçekleştirdiklerini belirtmektedir. İşte Baltacıoğlu'na göre kalkınma işi her şeyden önce

(330)Baltacıoğlu, İ.H.: Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları, s.1.

(331)Baltacıoğlu, İ.H.: Türk Plâstik Sanatları, s.13-14.

bir kültür işidir. Kalkınma teknikle değil kültürle başlar, teknikle donanır.(332)

Baltacıoğlu kalkınmada geleneğin önemini vurgulayarak bu konuda şunları söylemektedir:

"Ulusların doğmaları gibi ölmeleri de gelenekleri ile olur. Ulusların kalkınması geleneklerine kavuşmaları ile başlar. Türkiye'nin birdenbire kalkınmamasının medeni de geleneklerinden kopma olayıdır. Türkiye, gelenek birliğini, bütünlüğünü sağlamadıkça, kalkınma işini sağlayamayacaktır."(333)

Baltacıoğlu Türkiye'nin kalkınmamayışının bir sebebinin de aydınlar olduğunu belirterek bu konuda şöyle diyor:

"Bu memleket kalkınmıyor, çünkü aydınları hastadır. Çünkü dini hastadır, dili hastadır, zevki hastadır. Böyle hasta aydınların kendileri kalkınamazlar ki aydın olmayan halk kitlelerini kalkındırabilsinler."(334)

Baltacıoğlu Türkiye'deki aydınların ya dinsiz olduklarını ya da dini yanlış anladıklarını ileri sürerek, bu aydınların din, dil, sanat anlayışlarının hastacıldığını belirtmektedir. O, toplumun kalkına bilmesi için bu üç kuvvetin ıslah edilmesini istemekte, bunlarsız toplumun hiçbir şekilde kalkınamayacağını vurgulamaktadır.(335)

Baltacıoğlu dinle milliyet arasında bir bağıntının olmadığını, bunların ayrı ayrı şeyler olduğunu ileri süren aydınların bulunduğunu belirterek, kalkınma işinin yalnız başına milliyet işi olduğunu, bunun din ile yakından, uzaktan hiç-

(332)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s.14.

(333)Baltacıoğlu, İ.H.: Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları, s.12.

(334)Baltacıoğlu, İ.H.: Türkiye Niçin Kalkınmıyor?, "Yeni Adam", S.750 (18 Ağustos 1955), s.1.

(335)Baltacıoğlu, İ.H.: Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları, s.101-102.

bir münasebeti olmadığını ileri süren bu aydınların yanlışlıklarını iddia etmekte ve bu konuda şunları söylemektedir:

"Bütün dünya milletleri gibi, biz Türkler de milliyetsiz kalkınmanın olamayacağını biliyoruz. Ancak, dinsiz kalkınmanın olamayacağını bilmiyoruz. Oysa ki, dinsiz yalnız milliyet değil, toplum bile olamıyor."(336)

Baltacıoğlu "İzmir Konferansları"adlı eserinde de, kalkınmada din, iktisat, ziraat kuvvetleri üzerinde durmaktadır. O'na göre eskiden ecdadımızın ileri gitmelerinin sebebi, bu kuvvetler sayesinde, birlik ve beraberlik içerisinde olmalarındandır. Zamanımız Türkiye'sinde ise birlik ve beraberlik sağlayarak, birleştirici özelliğe sahip bu kuvvetler fonksiyonunu yitirmiştir. Bu bakımdan memleket kalkınamamaktadır. Baltacıoğlu memleketin kalkınabilmesi için fertler de ve ofertlerin oluşturduğu millette bir iman olması gerektiğine inanmaktadır. Eğitimde, dinde, iktisatta, ziraatta ki bu iman fertleri çalışmaya sevk edecektir. Aksi takdirde bu millet hiçbir sürette kalkınamayacaktır.(337)

Baltacıoğlu'na göre memlekette modern okullar açarak, bu okullarda en yeni ve en gelişmiş tekniklerle bir takım dersleri okutmak meseleyi halletmez. Belki bu okullardan mühendis doktor vs. çıkabilir, fakat bu adamlar sadece kendi menfaatlerini, hayatlarını, rahatlıklarını düşünürler. Yani hiçbir zaman Türk milletinin gerçekten bir ferdi olamazlar. Bu bakımdan önemli olanın, bu okullardaki öğrencilere millî imanın, millî hissin verilmesidir. İşte o zaman görülecek tırki millette kalkınma hissi, emeli, arzusu başlayacak ve köylüsüyle, şehirlisiyle herkes topyekün bir çalışma içerisine girecektir.(338)

(336)Baltacıoğlu, İ.H.: Türk Plâstik Sanatları, s.14.

(337)Baltacıoğlu, İ.H.: İzmir Konferansları, s.115-116.

(338)Baltacıoğlu, İ.H.: a.g.e., s118.

Baltacıoğlu, kalkınma ile nüfus arasında da bir paralellik kurarak, milletlerin kalkınmasında nüfusun önemli bir yer tuttuğunu, bu bakımdan Türkiye'nin kalkınabilmesi için nüfusun yetmiş, seksen milyona ulaşmasını istemektedir. O, nüfusun artması için Türk analarının herhangi bir teşvike ihtiyaçlarının olmadığını, çünkü özellikle Anadolu kadınının yeryüzünün en doğurgan kadın olduğunu belirtmektedir. Fakat buna rağmen nüfusun istenilen seviyeye ulaşmamasının sebebi, diğer medenî milletlere nazaran doğan çocukların bir çoğunun, bilgisizlikten, tedbirsizlikten, teşkilâtsizlikten kaynaklanan çeşitli hastalıklardan dolayı ölmesinden ileri gelmektedir.

Baltacıoğlu'na göre bir milletin kadınlarının çok çocuk doğurması, o milletin kültürünün kuvvetli olduğunu gösterir. Kültürü kuvvetli olmayan milletin kadınları çocuk doğurmak istemezler. Bu bakımdan O'na göre nüfus azlığından daha büyük bir tehlike nüfus düşmanlığıdır. Türkiye'nin daha fazla nüfusu besleyecek zengin kaynaklara sahip olduğunu belirten Baltacıoğlu, devletin bu kaynakları akılcı bir biçimde kullanmasıyla meseleyi halledeceğine inanmaktadır.(339)

(339)Baltacıoğlu, İ.H.: Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları, s.3-4, Batıya Doğru, s.23-25.

S O N U Ç

İ.H. Baltacıoğlu'nun eğitim hakkındaki görüşleri, Aytaç'ın da belirttiği gibi inkılâpla başlayıp, ihtilâlle sona ermektedir. O, hayatı boyunca bıkmadan usanmadan Türk eğitimine ve kültürüne hizmet etmeye çalışmış büyük bir eğitim filozofudur.

Baltacıoğlu'nun hayatının bir kısmı, Osmanlı'nın son dönemine tesadüf etmesinden dolayı, O, bu dönemin mevcut eğitim sistemini yakından tanıyor ve bu sistemi beğenmiyordu. Bir arayış içerisinde idi. Bu sıralarda J.J. Rousseau'nun Emile'ini okumuş ve ondan çok etkilenmişti. Bir süre sonra da görevli olarak Avrupa'ya gönderilmiş, Batı eğitimini ve müesseselerini yakından tanıma fırsatını bulmuştu. Böylece bilgisi ve görgüsü artan Baltacıoğlu, işe beğenmediği devrin eğitim anlayışını tenkit etmekle başladı. O'na göre bu anlayış sakat idi ve yıkılmalıydı. Çünkü böyle bir eğitim anlayışı sonuçta; ruhları, iradeleri uyusuk, korkak, âciz ve ezberci nesiller yetiştiriyordu. Fakat yıkılan bu anlayışın yerine yeni bir şey koymak gerekiyordu. Ve bu yeni anlayışa göre şahsiyetleri esaret altına alınmayan, yaratıcı, seciyeli "Yeni Adam"ların yetiştirilmesi lâzımdı. İşte Baltacıoğlu'nun orijinalliğini ortaya koyacak olan bu yeni eğitim sistemi İçtimai Mektepte vücut buluyordu.

Baltacıoğlu İçtimai Mektep'te "üretim pedagojisi" yahut "istihsal pedagojisi" tezini geliştirdi. Bu tezin nazariyesini beş temel prensiple sistemleştirdi. Bu prensiplere göre nazariyesinin uygulamasını, çeşitli örneklerle bazı eserlerinde gösterdi. Nazariyesinin özünü teşkil eden, "şahsiyet pedagojisi" üzerinde önemle durdu. O'na göre eğitimin amacı; şahsiyetli kişiler yetiştirmek olmalıydı. Bu şahsiyet hem bir meslek adamının şahsiyeti, hem de sosyal vazife lerini yapmaya muktedir olan, sosyal adamın şahsiye-

tidir. Bu şahsiyetin çocuğa kazandırılması da ancak, beş temel prensiple mümkün olacaktır. Diğer taraftan bu okulda sınıf, sıra, imtihan, senetaksimatı ve kitapla öğretim yoktur. İş ve bu işin mahiyetine uygun çevreler vardır. Tarla, marangozhâne, bahçe v.s. gibi, Bu okul bir fabrika gibidir. İşçiler öğrenciler, ustalar öğretmenlerdir. Okulda öğrencinin faaliyeti esastır. Ayrıca bu okul, cumhuriyet hükümetinin küçük bir örneği niteliğindedir. ve demokratik kurallar geçerlidir.

Baltacıoğlu'nun İçtimai Mektep'te savunduğu yeni okul sistemi tezi, her ne kadar câzip görünse de memleket şartlarını ve gerçeklerini düşünürsek, bir çok yönden bunun uygulanışının bir hayli zor olduğunu görürüz.

Baltacıoğlu'nun kültür konusundaki görüşleri de çok dikkat çekicidir. O, kültürün değişmeyen özünü gelenekler olarak tesbit ediyor. Bu bakımdan kültürün millî, medeniyetin milletlerarası olduğunu savunuyor. Bundan dolayı başka milletlerin medeniyetlerinin alınabileceğini, kültürlerinin ise alınamıyacağını vurguluyor. Bu sebeple Baltacıoğlu, millî kültür anlayışını benimsiyor ve Batı kültürünün taklit edilmesine şiddetle karşı çıkıyor. O, "Türke Doğru" adlı eserinde millî kültürün bayraklılığını yapıyor ve her konuya "Türke doğru" prensibinin uygulanmasıyla her şeyin aydınlığa kavuşacağını ileri sürüyor. Ayrıca O, kalkınmanın temel taşının millî şahsiyetler yetiştirmek olduğunu belirtiyor.

Bütün konulara özellikle sosyolojik açıdan bakan İ.H. Baltacıoğlu, ortaya yeni ve değişik bir takım fikirler, tezler koymuştur. Fakat ne yazıkki böyle orijinal fikirleri olan bir eğitim filozofunun, bir kültür adamının kamuoyunda hakettiği şekilde tanıtılmamasını, Türk eğitimi ve kültürü adına bir kayıp olarak görüyor, bu bakımdan bu çalışmanın teşvik edici olmasını diliyorum.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

- 1- AYTAÇ, K. : Baltacıoğlu'nun "Eğitim Sistemi"nin Ana Gelişimi, "Yeni Adam", S.921 (Mayıs 1978).
- 2- AYTAÇ, K. : İ.H. Baltacıoğlu'nun Hayatı ve Faaliyetleri, "D.T.C.F. Felsefe Araştırmaları Enstitüsü Dergisi", C.XI, Ankara 1979.
- 3- BALTACIOĞLU, İ.H.: Terbiye ve İman, İstanbul 1330.
- 4- BALTACIOĞLU, İ.H.: Terbiye-i Avam, İstanbul 1330.
- 5- BALTACIOĞLU, İ.H.: İzmir Konferansları, İzmir 1331.
- 6- BALTACIOĞLU, İ.H.: Terbiye İlmi, İstanbul 1332.
- 7- BALTACIOĞLU, İ.H.: Ahlâksızlık, İstanbul 1334.
- 8- BALTACIOĞLU, İ.H.: Din ve Hayat, İstanbul 1334.
- 9- BALTACIOĞLU, İ.H.: Maarifte Bir Siyaset, İstanbul 1335.
- 10- BALTACIOĞLU, İ.H.: Kalbin Gözü, İstanbul 1338.
- 11- BALTACIOĞLU, İ.H.: İctimaiyat Nokta-i Nazarından Terbiye, İstanbul 1339.
- 12- BALTACIOĞLU, İ.H.: J.J. Rousseau Terbiye Felsefesi, İstanbul 1925.
- 13- BALTACIOĞLU, İ.H.: Talim ve Terbiyede İnkılâp, İkinci baskı, İstanbul 1927.
- 14- BALTACIOĞLU, İ.H.: Umumî Pedagoji, İstanbul 1930.
- 15- BALTACIOĞLU, İ.H.: Hususî Tedris Usulleri, İstanbul 1930.
- 16- BALTACIOĞLU, İ.H.: Resim ve Terbiye, İstanbul 1931.
- 17- BALTACIOĞLU, İ.H.: Demokrasi ve San'at, İstanbul 1931.
- 18- BALTACIOĞLU, İ.H.: Terbiye, İstanbul 1932.
- 19- BALTACIOĞLU, İ.H.: İctimai Mektep, İstanbul 1932.

- 20- BALTACIOĞLU, İ.H.: Mürebbilere, İstanbul 1932.
- 21- BALTACIOĞLU, İ.H.: Tarih ve Terbiye, İstanbul 1933.
- 22- BALTACIOĞLU, İ.H.: Toplu Tedris, İstanbul 1938.
- 23- BALTACIOĞLU, İ.H.: Sosyoloji, İstanbul 1939.
- 24- BALTACIOĞLU, İ.H.: Gençler İçin En Büyük Tehlikeler, İstanbul, 1939.
- 25- BALTACIOĞLU, İ.H.: Tek Öğretmenli ve Beş Sınıflı İlk-
okul, İstanbul 1939.
- 26- BALTACIOĞLU, İ.H.: İctimai Mektep, İkinci baskı, Anka-
ra 1942.
- 27- BALTACIOĞLU, İ.H.: Türke Doğru, İkinci kitap, İstanbul
1943.
- 28- BALTACIOĞLU, İ.H.: Öğretmen, İstanbul 1944.
- 29- BALTACIOĞLU, İ.H.: Rüyamdaki Okullar, İstanbul 1944.
- 30- BALTACIOĞLU, İ.H.: Batıya Doğru, İstanbul 1945.
- 31- BALTACIOĞLU, İ.H.: Hayatta Muvaffakiyetin Şartları, İs-
tanbul 1945.
- 32- BALTACIOĞLU, İ.H.: Çocukların Terbiyesi, İstanbul 1948.
- 33- BALTACIOĞLU, İ.H.: Halkın Evi, Ankara 1950.
- 34- BALTACIOĞLU, İ.H.: Türk Okulunun Kalkınması, "Yeni Adam",
S.635 (2 Şubat 1950).
- 35- BALTACIOĞLU, İ.H.: Eğitimde Devrim, "Yeni Adam", S.648
(4 Mayıs 1950).
- 36- BALTACIOĞLU, İ.H.: Cumhuriyetin Öğretmeni, "Yeni Adam",
S.650 (18 Mayıs 1950).
- 37- BALTACIOĞLU, İ.H.: Düşündüğüm Okul "Yeni Adam", S.651
(25 Mayıs 1950)
- 38- BALTACIOĞLU, İ.H.: Pedagojim ve Köy Enstitüleri, "Yeni
Adam", S.659 (20 Temmuz 1950).

- 39- BALTACIOĞLU, İ.H.: Yaratıcı İlkokul, "Yeni Adam", S. 661 (3 Ağustos 1950).
- 40- BALTACIOĞLU, İ.H.: İdealimdeki İlkokul, "Yeni Adam", S.677 (23 Kasım 1950).
- 41- BALTACIOĞLU, İ.H.: Türk Üniversiteleri Nasıl Kalkınacaklar, "Yeni Adam", S.709 (27 Eylül 1951).
- 42- BALTACIOĞLU, İ.H.: Üniversitelerin Üniversite Olma Şartları, "Yeni Adam", S.712 (8 Kasım 1951).
- 43- BALTACIOĞLU, İ.H.: Öğretmenliğin Binbir Sırrı, "Yeni Adam", S.713 (15 Kasım 1951).
- 44- BALTACIOĞLU, İ.H.: Öğretmenliğin Büyük Sırları, "Yeni Adam", S.714 (22 Kasım 1951).
- 45- BALTACIOĞLU, İ.H.: Bir Pedagoji Devrimi Gerektir, "Yeni Adam", S.715 (6 Aralık 1951).
- 46- BALTACIOĞLU, İ.H.: Türkiye Niçin Kalkınamıyor?, "Yeni Adam", S.750 (18 Ağustos 1955).
- 47- BALTACIOĞLU, İ.H.: Türklerde Yazı Sanatı, Ankara 1958.
- 48- BALTACIOĞLU, İ.H.: Pedagojide İhtilâl, İstanbul 1964.
- 49- BALTACIOĞLU, İ.H.: Adam Nasıl Yetişir Nasıl Yetiştirilir, Ankara 1964.
- 50- BALTACIOĞLU, İ.H.: Türk Milliyeti, Ankara 1965.
- 51- BALTACIOĞLU, İ.H.: Ziya Gökalp, İstanbul 1966.
- 52- BALTACIOĞLU, İ.H.: Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları, İstanbul 1967.
- 53- BALTACIOĞLU, İ.H.: Türk Plâstik Sanatları, Ankara 1971.
- 54- BALTACIOĞLU, İ.H.: Türke Doğru, Ankara 1972.